

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

X, Y VE Z KUŞAĞI İLE MİZAH TARZLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

R. Zeynep DARÇIN

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

Ağustos, 2021

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

X, Y VE Z KUŞAĞI İLE MİZAH TARZLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

R. Zeynep DARÇIN
(Y1712.272023)

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

Temmuz, 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “X, Y Ve Z Kuşağı İle Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar olan bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve etik geleneklere aykırı düşecek bir davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla beyan ederim.10/08/2021

R. Zeynep DARÇIN

ÖNSÖZ

Bu tezin oluşturulması aşamasında çalışmaya gönüllü destek verip zaman ayıran tüm katılımcılara, veri toplama sürecinde metodik yaklaşımıyla form ve ölçekleri daha geniş bir çevreyle paylaşmama yardımcı olan idealist hekim Dr. A. Kerim Yıldız'a, verilerin analizinde ve yorumlamasında tıkanığım ve ilerleyemediğim anlarda bilgi, sabrı ve özeni ile yalnız olmadığımı hatırlatan kıymetli kardeşim Arş. Gör. Selman Aktaş'a, tez sürecinin ilk gününden beri büyük özveri ve sabırla bilgi, bilişim, lojistik tüm imkanlarını paylaşıp hızlı ve pratik çözümleriyle kaos dağıtma uzmanı biricik arkadaşım Barış Özdemir'e, yüzünden eksik etmediği tebessümü ve öğrencilerinden esirgemediği bilgi, donanım, yaşam zenginliği, şefkati ve sıcacık enerjisi ile tez yolculuğuna birlikte başladığım artık aramızda olmayan melek hocam Dr. Aylin Sözer'e, yoğun çalışma temposunda zaman ayıran danışmanım Dr. Engin Eker'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Ağustos, 2021

R. Zeynep DARÇIN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Problemi	3
1.1.1 Alt problemler	3
1.2 Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Varsayımlar	6
1.5 Sınırlılıklar	6
1.6 Tanımlar	7
1.6.1 Mizah tarzları:	7
1.6.2 Kuşak:	7
1.6.2.1 X Kuşağı:	7
1.6.2.2 Y Kuşağı:	7
1.6.2.3 Z kuşağı:.....	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1 Mizah Kavramı.....	9
2.2 Mizah ve Tarihsel Süreci.....	11
2.3 Mizah Duygusu (Sense of Humor).....	14
2.4 Mizahın Bileşenleri	15
2.5 Mizahın İşlevleri	16
2.5.1 Mizahın Olumlu İşlevleri	16
2.5.2 Mizahın olumsuz işlevleri	20
2.6 Mizah Kuramları	22
2.6.1 Üstünlük Kuramı (Superiority Theories)	23
2.6.2 Uyuşmazlık Kuramı (Incongruity Theories).....	24
2.6.3 Rahatlama Kuramı (Relief Theories).....	26
2.7 Mizah Tarzları	29
2.7.1 Kendini Geliştirici Mizah (Self-Enhancing Humor).....	31
2.7.2 Katılımcı Mizah (Affiliative Humor).....	31
2.7.3 Saldırgan Mizah (Aggressive Humor)	32
2.7.4 Kendini Engelleyici/ Yıkıcı Mizah (Self-Defeating Humor).....	32
2.8 Mizah Tarzları ile İlgili Yapılmış Araştırmalar	33
2.9 Kuşak Kavramı.....	41
2.10 Kuşak Çalışmaları	42
2.11 Kuşak Kavramına İlişkin Sınıflandırmalar	43
2.12 Kuşaklar ve Karakteristik Özellikleri.....	49

2.12.1 Sessiz Kuşak.....	49
2.12.2 Bebek Patlaması (Baby Boomers) Kuşağı	50
2.12.3 X Kuşağı:.....	50
2.12.4 Y Kuşağı.....	51
2.12.5 Z Kuşağı	51
2.13 X, Y ve Z Kuşağıyla İlgili Yapılmış Araştırmalar	53
3. YÖNTEM.....	57
3.1 Araştırmanın Modeli	57
3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	57
3.3 Veri Toplama Araçları.....	57
3.3.1 Sosyo – Demografik Bilgi Formu	57
3.3.2 Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ).....	58
3.4 Verilerin Toplanması.....	59
3.5 Verilerin İstatiksel Analizi	59
4. BULGULAR	61
4.1 Katılımcılara İlişkin Sosyo – Demografik Özellikler.....	61
5. TARTIŞMA	79
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKLAR.....	107
EKLER.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1: Araştırmacılara Göre Kuşakların Zaman Aralığı	48
Çizelge 2.2: Günümüzde Dünya Üzerinde Hayatta Olan Kuşaklar	49
Çizelge 4.1: Katılımcıların SosyoDemografik Değişkenleriyle İlgili Frekans ve Yüzdeler Değerleri.....	61
Çizelge 4.2: Ölçek Alt Kategorilerinin Özet İstatistikleri	64
Çizelge 4.3: X, Y, Z Kuşağının Mizah Tarzları Ölçeği Alt Boyutları Bakımından İncelenmesi	65
Çizelge 4.4: Kuşaklar Arasında Cinsiyet Değişkeni Açısından Mizah Alt Boyut Puanları	66
Çizelge 4.5: Cinsiyet Değişkeni Açısından Ölçek Alt Boyut Puanları	67
Çizelge 4.6: Kardeş Sayısına Göre Mizah Alt Boyut Puanları.....	68
Çizelge 4.7: Doğum Sırası (Kardeş Konumu)na Göre Mizah Alt Boyut Puanları....	69
Çizelge 4.8: Medeni Durum Değişkeni Açısından Ölçek Alt Boyut Puanları	70
Çizelge 4.9: Ebeveyn Olma Durumuna Göre Mizah Alt Boyut Puanları.....	70
Çizelge 4.10: Gelir Düzeyi Değişkeni Bakımından Mizah Alt Boyut Puanları	71
Çizelge 4.11: Öğrenim Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut Puanları.....	72
Çizelge 4.12: Anne Öğrenim Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut Puanları	72
Çizelge 4.13: Baba Öğrenim Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut Puanları.....	73
Çizelge 4.14: Meslek Değişkeni Açısından Ölçek Alt Boyut Puanları.....	74
Çizelge 4.15: Sosyal Medya Kullanım Sıklığı Açısından Mizah Alt Boyut Boyut Puanları	75
Çizelge 4.16: Doğup Büyüdükleri Yerleşim Yerine Göre Mizah Alt Boyut Puanları	76
Çizelge 4.17: Dinî /Dünya Görüşüne Göre Mizah Alt Boyut Puanları	77
Çizelge 4.18: Siyaset ve Gündeme İlgî Düzeyine Göre Mizah Alt Boyut Puanları..	78

X, Y VE Z KUŞAĞI İLE MİZAH TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı X, Y ve Z Kuşağı ile Mizah Tarzları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla katılımcıların mizah tarzları; literatürde doğum tarihlerine göre sınıflandırıldıkları kuşaklar ve çeşitli bağımsız değişkenler açısından incelenmiştir. Nicel araştırma modellerinden tekil tarama modeli niteliğindeki bu araştırmanın örneklem grubunu, 2020 yılında yaşları 18 ile 55 arasında gönüllülük esasına göre çalışmada yer almış 300'ü Z kuşağı, 316'sı Y kuşağı, 289'u X kuşağına ait 905 katılımcı oluşturmaktadır.

Araştırmada katılımcıların mizah tarzlarına ilişkin veriler “Mizah Tarzları Ölçeği” ile toplanmıştır. Çalışmaya katılanların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin verilerin toplanılmasında ise araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyo-Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Araştırmada bulunan verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) versiyon 25.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Değişkenlerin dağılımı Shapiro-Wilk's testi kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar X, Y ve Z Kuşağı ile mizah tarzları arasında anlamlı farklılıkların olduğunu göstermiştir. Araştırmada, mizah tarzları alt boyutlarından katılımcı, kendini yıkıcı ve saldırgan mizah tarzları ile kuşaklar arasında anlamlı bir farklılık bulunurken, kendini geliştirici mizah alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Demografik değişkenlerden cinsiyet, kardeş sayısı ve konumu, medeni hal ve ebeveynlik, gelir düzeyi, anne-baba eğitim durumu, meslek, sosyal medya kullanımı, din/dünya görüşü, siyaset ve gündem ilgi düzeyi ile mizah tarzları arasında anlamlı farklılıklar bulunurken; eğitim durumu, ebeveyn olma, yerleşim yeri değişkenlerine göre kullanılan mizah tarzlarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *X kuşağı, Y kuşağı, Z kuşağı, mizah, mizah tarzları.*

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN X, Y, AND Z GENERATIONS AND THEIR HUMOR STYLES

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the relationship between X, Y, and Z Generations and Their Humor Styles. For this purpose, the humor styles of the participants; generations, and various independent variables. The sample group of this research, being one of the quantitative research models, includes 905 participants, 300 of whom belong to the Z generation, 316 to the Y generation, 289 to the X generation, and participating in the study on a voluntary basis in 2020, between the ages of 18 and 55.

In the study, data on the humor styles of the participants were collected with the "Humor Styles Questionnaire". The "Socio-Demographic Information Form" prepared by the researcher was used.

The analysis of the data in the research was made by means of the SPSS program (Statistical Package for Social Sciences), version 25.0, and the distribution of variables was made with the assistance of the Shapiro-Wilk's test.

The results obtained from the research demonstrate that there are significant differences between the X, Y, and Z Generations and their humor styles. The study, argues that while there was a significant difference between generations, among the sub-dimensions of humor styles, Affiliative Humor, Self Defeating Humor, and Aggressive Humor Styles, no significant difference was to be found in the sub-dimension of Self-Enhancing Humor. While there are significant differences between demographic variables such as gender, number of siblings, birth order, marital status and parenthood, income level, education level of parents, occupation, social media use, religion/worldview, politics and agenda interest, and humor styles; it was concluded that the humor styles of by the participants did not differ according to the variables of education level, parenthood, and place of residence.

Keywords: *generation X, generation Y, generation Z, humor, humor styles.*

1. GİRİŞ

Son yıllarda mizah ve X, Y, Z kuşağı ile ilgili çok sayıda bilimsel çalışma yapılmaktadır. Literatürde mizahla alakalı yapılan çalışmaların büyük bir bölümünde mizahın, pozitif ve istenilen bir kişilik özelliği olduğu vurgulanmaktadır. Freud'dan günümüze mizahın problemlerle başa çıkmada üstün bir savunma mekanizması olarak psikolojik gerilim ve anksiyete giderici etkileri, psikolojik sağlamlık, bilişsel esneklik, yaşam doyumu, beyin fonksiyonları ile ilişkisi, sosyal ilişkilerdeki ve psikoterapideki olumlu işlevleri üzerinde durulmaktadır (Bloomfield, 1980; Mosak, 1987; Weaver & Wilson, 1997; Klein, 1999; Yerlikaya, 2007; Campbell, Martin, & Ward, 2008; Kolburan, Eker, & Akdeniz, 2019; Otrar & Fındıklı – 2014; Akdur & Batıgün, 2017). Ancak tarihsel sürecinde ortaya çıkış ve kullanılış biçimleri göz önünde bulundurulduğunda mizahın her zaman bireyde olması arzu edilen pozitif bir karakter özelliği gibi görüldüğünü söylemek doğru olmayacaktır. Platon, mizah üzerinde yaptığı incelemelerde mizah ve gülmenin negatif yönlerinden söz etmiş, gülme ve mizahın ortaya çıkmasının nedeninin insanların kusur ve zayıflıklarından kaynaklandığını söylemiştir. Aristoteles de mizahın kişinin diğerlerini aşağılamak maksadı ile kullanılması olasılığının son derece fazla olduğuna değinmiştir (Morreal, 1997). Bergson, mizahın üstü kapalı olarak değersizleştirme, küçük görme, insanları kendi bilgi ve iradeleri dışında istemedikleri hâlde etkileme veya yönlendirme amacıyla kullanılabildiğini belirtmiştir (Bergson, 1900). Freud da ilkel benlikteki saldırganlık dürtülerinin espriler ile dışavurumundan söz etmiştir (Freud, 1905). Kubie, mizahın kişinin duyguları ile yüzleşmekten kaçınma, problemlerini yadsıma maksadıyla kullanılabileceğine değinmektedir (Kubie 1971). Spencer (1989) ise mizahın ırkçı, cinsiyetçi ayrımcılıklara dair ön yargıları destekleme ve kuvvetlendirmede tesirli olabildiğini ve kişinin bu özelliklerini meşru göstermede mizahı bir çeşit kılıf gibi kullanılabildiğini ifade etmiştir. Mizahın olumsuz yönünün sadece sosyal ilişkilerde değil aynı zamanda bireyin kendisine

karşı, aşağılayıcı, küçük düşürücü bir biçimde de kullanılabileceğine yönelik araştırmalara rastlanmaktadır (Martin,1998). Bu çalışmada mizah tarzları konusu, bireydeki mizah duygusu bütüncül bir bakışla olumlu ve olumsuz yönleri göz önünde bulundurularak uyumlu ve uyumsuz boyutlarıyla ele alınmıştır.

Kuşak kavramı sosyal bilimlerde kohort ile aynı anlamda kullanılır; "belirli bir zamanda aynı olayları yaşayan sınırlandırılmış bir nüfus içindeki insanlar" anlamına gelir (Pilcher, 2012). Kuşak kavramı ve etkileri; antropoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji araştırmacıları tarafından uzun bir süre tartışılmıştır (Becton, Walker, & Farmer, 2014). Kuşak çalışmalarına dair bilimsel araştırmaların öncüsü Comte, kuşak farklılıklarının tarihi süreç içinde hareket eden güçler olduğunu, toplumsal gelişmenin bir neslin bir sonraki nesle aktaracağı birikimler ile hayata geçebileceğini söylemiştir (Comte, 1974). Kuşak kavramı sistematik olarak ise ilk kez "The Problem of Generations (Kuşaklar Sorunu)" makalesiyle Mannheim tarafından dile getirilmiştir (Mannheim, 1952). Mannheim kuşakları; aynı sosyal belleği paylaşan, ortaklaşa sahip oldukları medeniyet, gelenek, görenek ve adetlerle aralarında bir bağ bulunan kişilerin oluşturduğu sübjektif topluluk şeklinde tanımlar (Mannheim, 1952). Kuşak kavramı ve farklılıklarına dair kategori çalışmaları son yıllarda sosyal bilimler alanında ilgi gören ve araştırılan bir konu olmasına rağmen kuşakların tarihsel olarak sınıflandırılması ve isimlendirilmesi hususunda ilgili alan yazında bir fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Bu çalışmada alanyazın tarandıktan sonra pek çok araştırmanın bulguları hesaba alınarak kuşak sınıflandırılması ve doğum tarih aralıkları X Kuşağı için 1965-1982; Y kuşağı için 1983-1995; Z Kuşağı için 1996 ve sonrası referans alınmıştır.

Araştırma son yıllarda sosyal bilimlerde ilgi gören gündelik hayatta, aileden çalışma hayatına kadar birbiri ile temas halinde farklı algı, alışkanlık ve tutumları ile zaman zaman düşünce ve duygu ayrılıkları yaşayan , aktif nüfus olarak nitelendirilen X,Y,Z kuşakları ile sahip oldukları mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmada katılımcıların mizah tarzları ile literatürde doğum tarihlerine göre sınıflandırıldıkları kuşaklar arasındaki ilişki cinsiyet, kardeş sayısı ve konumu, medeni hal, ebeveynlik durumu, gelir düzeyi, meslek, katılımcı eğitim, anne-baba eğitim durumu, sosyal medya kullanımı,

yerleşim yeri, din/dünya görüşü, siyaset ve gündem ilgi düzeyi alt değişkenleri bağlamında incelenecektir.

1.1 Araştırmanın Problemi

X, Y, Z kuşakları ile sahip oldukları mizah tarzları arasında bir ilişki olduğu söylenebilir mi?

1.1.1 Alt problemler

1. X, Y, Z kuşağının mizah tarzları yaşlarına göre nasıl bir farklılık göstermektedir?
2. X, Y, Z kuşağının mizah tarzları cinsiyete göre nasıl bir farklılık göstermektedir?
3. Mizah tarzları ile sahip olunan kardeş sayısı arasında bir bağdan söz edilebilir mi?
4. Mizah tarzları doğum sırası/ kardeş konumuna göre bir farklılık arz eder mi?
5. Mizah tarzları medeni duruma göre bir farklılık arz eder mi?
6. Mizah tarzları ebeveyn olma durumuna göre bir farklılık arz eder mi?
7. Mizah tarzları gelir durumlarına göre farklılık göstermekte midir?
8. Mizah tarzları ile kişinin eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. Mizah tarzları anne öğrenim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
10. Mizah tarzları baba öğrenim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
11. Mizah tarzları mesleğe göre farklılık göstermekte midir?
12. Mizah tarzları ile sosyal medya kullanım sıklığı arasında anlamlı bir bağ var mıdır?
13. Mizah tarzları ile katılımcıların doğup yetiştiği yer arasında anlamlı bir bağ var mıdır?
14. Mizah tarzları ile bireyin din /dünya görüşü arasında bir bağ var mıdır?

15. Mizah tarzları ile kişinin siyaset ve aktüel politikaya ilgisi arasında bir bağdan söz edilebilir mi?

1.2 Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Mizahla ilgili çalışmalar incelediğinde kişilerin bilişsel, duygusal farkındalıkları, kendini ifade ve sosyal iletişim tarzları, benlik algıları, kaygı düzeyleri, endişeleri, duygu durumları, bilişsel esneklik, psikolojik sağlamlık ve başa çıkma yöntemleri üzerinde mizahın anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile birbirinden farklı zaman dilimlerinde dünyaya gelmiş farklı düşünce ve değerlere sahip bireylerin kendi ve kendilerinden farklı jenerasyonların ilgi ve davranışlarına yönelik tutumlarını fark etmelerini sağlamak, bu farkındalık ile toplumda kuşak çatışması olarak isimlendirilen anlaşılma zorluğu sebebiyle anlaşılma zorluğu durumuna mizah tarzları üzerinden farklı bir perspektif sunmak ve konuyla alakalı bundan sonraki yapılacak araştırmalara bir kaynak olması hedeflenmektedir.

Araştırmanın hipotezleri aşağıda yer almaktadır:

H1: X, Y, Z kuşakları ile sahip oldukları mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda belirleyici bir farklılık vardır.

H2: X, Y, Z kuşakları ile sahip oldukları mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda cinsiyete göre bir farklılık vardır.

H3: Bireylerin sahip oldukları mizah tarzları kardeş sayısı açısından istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir.

H4: Mizah tarzları ile doğum sırası / kardeş konumu arasında istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır.

H5: Mizah tarzları ile medeni durum arasında istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır.

H6: Ebeveyn olmak ile bireyin mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık vardır.

H7: Kişilerin sahip olduğu mizah tarzları gelir durumu açısından istatistiksel anlamda farklılık göstermektedir.

H8: Bireyin eğitim düzeyi ile mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık vardır.

H9: Bireyin anne tahsil düzeyi ile mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık vardır.

H10: Bireyin baba tahsil düzeyi ile mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık vardır.

H11: Mizah tarzları ve bireyin mesleği arasında istatistiksel anlamda bir farklılık vardır.

H12: Sosyal medya kullanım sıklığı ile bireyin mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık vardır.

H13: Mizah tarzları ile katılımcıların doğup yetiştiği yer arasında istatistiksel anlamda bir bağ bulunmaktadır.

H14: Mizah tarzları ile bireyin benimsediği din /dünya görüşü arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır.

H15: Kişinin siyaset ve aktüel politikaya ilgisi ile mizah tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Alanyazın incelendiğinde, son yıllarda kuşak çalışmaları ve mizah tarzları üzerinde önemli araştırmalar yürütülmektedir. Buna rağmen X, Y, Z kuşağı ile mizah çalışmaları arasındaki ilişkileri doğrudan inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. X, Y, Z kuşağı ile ilgili ele alınan konu türlerinde sıklıkla tüketici davranışları, sosyal/yeni medya ve teknoloji kullanımı, örgütsel bağlılık, eğitim anlayışı, tüketim alışkanlıkları, çalışma hayatı, iletişim biçimi, insan kaynakları, karar verme, öğrenme, kariyer yönetimi, yaşam doyumu, yaşlılara yönelik tutum, iş hayatından beklenti, kuşaklara dair fark algısı, turizm algısı, ofis içi tasarım kriterleri, liderlik stilleri ve pazarlama alanlarında kuşaklar arasındaki farklılıklar tanımlanmaya ve ölçümlenmeye çalışılmıştır. Mizah Tarzları ile ilgili araştırmalarda ise özellikle mizahın stres üzerindeki olumlu etkilerine yönelik çalışmalar ağırlıklıdır. Stres ya da depresyon ile mizah yoluyla başa çıkmaya değinen araştırmaların yanı sıra mizahın terapötik

kullanımı, benlik kavramı, psikolojik sağlamlık ile mizah arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar mevcuttur. Mizahın psikolojik sağlamlık ve iyilik durumuna olumlu etkisi olabileceği yönünde sonuçların elde edildiği araştırmaların yanında, bu sonuçları desteklemeyen araştırmalar da bulunmaktadır. Mizahın son yıllarda hem Türkiye’de hem de yurtdışında farklı disiplinlerde birçok araştırmaya konu olduğu görülmektedir.

X, Y, Z kuşağı ile mizah çalışmaları uluslararası ve ulusal çalışmalarda sıklıkla ele alınan konular olmakla birlikte iki kavramın birbiri ile ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanılmamış olunması nedeniyle ilgili çalışmanın; literatürdeki boşluğu dolduracağı ve bu türden daha önce ele alınmamış bir konuda çalışmayı isteyen araştırmacılara fikir verebileceği dşnlmektedir.

1.4 Varsayımlar

Bu çalışmada;

1. Çalışmaya katılan X, Y, Z kuşağını temsil eden katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve Mizah Tarzları leğinde yer alan soruları doğru ve eksiksiz yanıtladıkları,
2. Mizah Tarzları leğinin geçerli ve güvenilir olduğu,
3. X, Y, Z kuşağını temsil eden 905 katılımcının evreni yansıttığı varsayılmıştır.

1.5 Sınırlılıklar

1. Çalışma 2020 yılında bir kısmının Sağlık Bilimleri niversitesi akademik, idari personelinin ve ğrencilerinin bir kısmının ise araştırmacının sosyal ağındaki ulaşabildiği katılımcılar ile sınırlıdır.
2. Araştırmadaki verilerin bir bölümünün COVID -19 tedbirleri gerekçesi ile internet üzerinden online toplanılmış olması katılımcıların form ve ölçekteki soruları yanıtlamaları esnasında birebir destek olunamamasına neden olmuştur.
3. Ölçekteki soruların cevaplanmasının öz bildirimine dayalı olması nedeniyle katılımcıların bu tarz ölçekleri yanıtlarken nesnellikten uzaklaşabildikleri, kendilerini olduklarından daha olumlu görme ve gösterme eğilimi taşımaları,

olumsuz mizah türlerinden saldırgan ve kendini yıkıcı mizahın ölçüldüğü maddelerde yanlış davranabilme olasılığını da beraberinde getirmektedir.

4. Mizah duygusunun ve buna dair algının kültürel ve göreceli bir konu olması nedeniyle yurt dışı kaynaklı Mizah Tarzları Ölçeğinin Türkçeye uyarlanmış maddelerinin anlaşılması konusunda zaman zaman zorluklar yaşanılması araştırmanın sınırlı yönlerini oluşturmaktadır.

1.6 Tanımlar

1.6.1 Mizah tarzları:

Diğer adıyla mizah stilleri, kişilik psikolojisi alanında, bireylerin mizah kullanımındaki farklılıkları gösterme biçimlerine odaklanan bir araştırma konusudur. Her yaştan ve kültürden insanın mizahın içerdiği çoklu boyutları kapsayacak bireysel farklılıklarını ifade eden dört farklı “Kendini Geliştirici, Katılımcı (Sosyal), Kendini Yıkıcı (Engelleyici) ve Saldırgan Mizah” mizah türüne literatürde mizah tarzları adı verilmektedir (Martin ve ark. 2003).

1.6.2 Kuşak:

Aynı tarih aralığında doğan ve benzer kültürel deneyimleri paylaşan insan topluluklarıdır (Dictionary, 2021)

1.6.2.1 X Kuşağı:

1965 – 1980 tarihleri arasında doğanları kapsayan temel bir kuşak sınıflandırmasıdır (Power & Hicks, 2020).

1.6.2.2 Y Kuşağı:

Millenniallar olarak da bilinen, literatürde 1980'li yılların başından 1990'lı yılların ortalarındaki tarih aralığında doğup internet, mobil aygıtlar ve sosyal medyanın yaygınlaştığı zamanda dünyaya gelen X kuşağının takipçileri olan kuşaktır (Burnett, 2011).

1.6.2.3 Z kuşağı:

Dijital yerliler ya da medya kuşağı gibi farklı adlarla da ifade edilen, doğum tarihi 1996 ve sonrasını kapsayan dijital, global, sosyal, mobil ve görsel

kavramları ile ayırıcı olan ve geleceği simgeleyen kuşaktır (McCrindle & Fell, 2019).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Mizah Kavramı

Eski zamanlardan bugüne mizah asırlardır psikoloji, felsefe, kültür, dinler tarihi, folklor araştırmalarından tıp bilimine kadar ilgi duyulan, anlaşılmaq istenilen bir konudur (Eker, 2014). Literatürde bu nedenle çok sayıda mizah tanımı yer almaktadır. Mizah, günümüzde de araştırma konusu olarak merak uyandırmaya devam etmektedir ve pek çok kez tanımlanmaya çalışılmış olursa da genel geçer bir tanımı hala bulunmamaktadır. Öngören'e göre mizahın tanımının yapılamama sebebi ona bütüncül perspektifle yaklaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Mizah içinde bulunduğu çağın toplumsal, siyasi ve iktisadi koşullarıyla iç içedir, onlardan etkilenir ve onları etkiler, bu yapılar ile şekillenen dinamik bir yapısı vardır (Öngören, 1983).

Max Eastman'a göre mizah, insanlık tarihi kadar eski bir kavram olmasına rağmen, insanoğlu bulunduğu dönemin düşünsel şartlarına göre mizahı şekillendirmiş ve çoğu kez mizahı bir alay etme ve küçümseme vasıtası olarak kullanmıştır, en erken mizah tanımlamaları yalnızca sert ve entelektüel bir anlayışla şekillenmiştir (Eastman, 1922). Arapça *mzħ* kökünden gelen *mizāħ* şaka, şaka yapma sözcüğünden alıntı olup Arapça *mazħ*, şaka yapma, eğlenme sözcüğünün mastarıdır (Nişanyan, 2021). Türkçeye de Arapçadan geçmiş olan mizah kelimesi Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde gülmece şeklinde tanımlanmaktadır. Gülmece kelimesi de eğlenme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor olarak tarif edilmektedir (TDK, 2021). Mizah, bir diğer kaynakta şaka, lâtife sözcükleri ile ifade edilirken (Pakalın, 2004) başka bir kaynak mizah için, şaka, lâtife, eğlence karşılıklarını kullanmıştır (Develioğlu, 2013). Mizah için bir başka tanım, düşünceleri ve duyguları nükte ile güldürücü bir anlatımla dile getirme sanatı şeklinde ifade edilmiştir (Par, 1984). Britannica ansiklopedisi mizahı, olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili

yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ve güldürme sanatına verilen ad olarak tanımlar (Britannica, 1989). Sözcük yerli kaynaklarda ilk kez XII. yüzyılda Edip Ahmet Yükneki'ye ait Atabet-ül Hakayık isimli eserinde geçmektedir (Etimoloji Türkçe, 2021). Türkçede sözcüğün kullanımı ve mazisi çoğunlukla gülme üzerine yoğunlaşmış bir mana içerse de ünlü karikatürist Turhan Selçuk tarafından oldukça kapsamlı bir tanımlama da yapılmıştır. Selçuk, mizahın sadece bir güldürü olmadığını, düşünme, kritik etme, içinde zıt fikirleri barındırma, düşünceyi muhataba ani ve hayrete düşürecek halde sunma, sarkastik ve yergisel özellikleri ile birlikte bir miktar hüznün de barındırma yanının olduğunu ifade ederek mizaha derinlemesine bir inceleme getirmiştir (Alay, 2019).

Kelimenin Batı dillerindeki karşılığı olan 'humor' veya 'humour' sözcüğü Latince akışkan, akıcı, sıvı anlamlarına gelen "humorem" kelimesinden gelmektedir. Hipokrat, bedensel sağlığın, vücuttaki kara safra, balgam, kan ve sarı safra arasındaki dört sıvının (humor) dengesine bağlı olduğunu; bu dört sıvının insanın kişiliğini oluşturduğunu söylemiştir. Daha sonra Galen, iyimser ve neşeli mizaca sahip olmayla vücuttaki kan oranının yüksek olması arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Britannica'da mizah maddesini hazırlayan sözlük uzmanı "humour" başlığı altında okuru anlamdaş sayılabilecek iki ayrı sözcüğe göndermeyi tercih etmiştir: 1) Humour: Fluid (Akışkan) 2) Humour: Wit (Nükte). Fluid, yukarıda kısaca bahsettiğimiz gibi humour'un tıp bilimine dayanan tarihine gönderme yapmaktadır. İngilizce humour, kökeninde akışkan anlamına gelen Fransızca "une humeur"dur. Anlamdaş olarak gösterilen wit ise fluid sözcüğüyle ilişkisizdir, esprit (nükte) dediğimiz kavram ile ilişkilidir (akt. Arıkan & Yavuzcan, 2017). Oxford sözlüğünde humour, komik veya eğlenceli olan bir şeydeki kalite; eğlenceli olan şeylere gülme yeteneği, belirli bir zamanda duygularınızın veya zihninizin durumu, geçmişte bir insanın vücudunda olduğu, sağlığı ve karakteri etkilediği düşünülen dört sıvıdan biri olarak tanımlanmaktadır. Cambridge sözlüğünde mizah; insanların gülünç hususları görme, bulma yeteneği, duygusu olarak tanımlanmaktadır (Dictionary, 2021). Mizahın modern anlamda, yani bir meziyet, bir erdem anlamıyla kullanılması 19. Yüzyılın başından önce görülmemektedir, humor insanın mizacı üzerinde kötü etkisi olduğuna inanılan safra, balgam ve diğer bedensel

sıvılar ; mizahçı da beden sıvıları çok dengesiz olduğu için akıl hastası gibi davranan kişi anlamına gelmekteydi. Mizahtan anlayan insan da deli birini canlandırmada başarılı olan kişi demektir (McGraw & Warner, 2014). Humor kavramı, Hipokrat'ın tezinden yola çıkılarak zamanla ruh halini anlatır hale gelmiş, sonra da günümüzde kullanılan anlamına kavuşmuştur. Martin'e göre mizahın herkesçe kabul edilen bir tanımının olmaması onun içinde biliş, duyuş, edim, fizyoloji ve toplumu barındıran kompleks bir yapı olmasıyla alakalıdır (Martin, 2007).

Psikoloji araştırmacıları tek bir mizah tanımı kullanmazlar. Psikologlar çok yönlü bir bakışla mizahı;

- uyumsuzluğun eğlenceli kullanımını veya alternatif yorumlar,
- olumlu bir dünya görüşü,
- başkalarını gülümseten, güldüren veya ruh halini hafifleten bir davranış,
- fizyolojik bir tepki,
- bir sosyal aktivite,
- stres faktörlerine karşı koymak için kullanılan bir araç olarak tanımlamaktadırlar (Gibson, 2019).

Literatürde mizah, kişinin duygu, davranış ve düşünce boyutları ile ele alınmaktadır. Mizahın bilişsel düzeyde algılama, kavrama; davranışsal olarak üretme, hayata geçirme, duygusal olarak zevk alma gibi birçok boyutu vardır. İnsanlar sahip oldukları mizah anlayışına göre his, düşünce ve eylem içindedir (Ruch & Hoffman, 2012).

2.2 Mizah ve Tarihsel Süreci

İlk insanların neye güldüğüne dair yapılan araştırmalarda elde edilen ilk arkeolojik buluntularda 3500 yıl öncesinden Sümerlere ait atasözü ve vecizelerdeki yazılarda mizahın çeşitliliği ilgi çekicidir (Kramer, 2014). Eastman (1921) araştırmaları neticesinde ilk insanın savaşta gelen galibiyetin ardından güldüğünü söylemiş, mizahın ilk insandaki aşamalarını savaş, galibiyet, gülme şeklinde sıralamıştır. Rapp (1947), düşmanını mağlup eden ilkel insanın galibiyetle birlikte gelen rahatlama hissini üstün olunmaya dair

farkındalık oluşturduğunu, bu farkındalığın da mizahi bir rahatlama olduğunu ifade etmiştir. Sanders (2001) ilk insanların karşılıklı olarak birbirlerinin yanlışlarına gülme ihtimallerinin varlığını vurgulamıştır (Özdolap, 2015). Bazı kaynaklar mizahın 4. yüzyıla dek uzandığından söz ederken gülme eyleminin varlığı ve zamanı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Araştırmacıların bazıları insanın varoluşundan beri gülme eylemini sergilediğini iddia ederken, bazı araştırmacılar gülmenin dil gelişimi ile beraber oluştuğunu söylemektedir (Yardımcı , 2010). Antropologlar insanoğlunun kabileler halinde yaşadığı devirlerde modern mizah anlayışına kıyasla mizahın fazlasıyla dolaysız ve zalimce olduğunu söylemektedir. Geniş kalabalıklar ile yaşamaya geçiş ve şehirleşmeyle beraber mizah da nispeten kavramsal ve dolaylı bir hale gelmiştir. Batı’da mizahı fiziksel güç unsurundan tasfiye edenler, bir anlamda mizahı sivri dilli bir sanatsal faaliyete çevirenler Atinalılar olarak görülmektedir. Ancak Antik Yunan’da komedi, trajediden sonra gelişmiştir, Aristophanes ile ayrı bir tür olmuştur (Britannica, 1989). Mizaha modern bir anlam kazandıran Antik Yunanlılar sordukları sorularla gülme ve mizahla ilgili bir sistem geliştirmeye çalışmışlardır. Yunanlılar bununla yetinmeyip gülmenin mekaniğini incelemişlerdir. Gülmenin enerji kaynağının dalakla bir ilgisinin olabileceğini belirterek dalağı olamayan insanların gülemeyeceğini öne sürmüşlerdir (Sanders, 2001). Bu araştırmalar dışında Antik Çağda Yunanlılar mizahı sahnede de kullanmışlardır. Eski komedy ve yeni komedy mizahın sahne boyutunu göstermektedir. Eski komedy hakkındaki bilgiye az rastlansa da halk eğlencesi olarak geçmektedir. Yeni komedy ise günümüzde tiyatro olarak anılan Dionysos ayinlerini anlatmaktadır. Bu ayinlerde sınırsız eğlence, özgürlük ve savurganlıktan bahsedilir, kendinden önce yapılan ayinlerle dalga geçilmektedir. Bu bilgiler dolayısıyla mizahla Dionysos arasında bir bağ olduğu öngörülmektedir. Ayrıca siyasetin gündemine mizahın girmeye başlamasıyla eğlence temalı tiyatrolar yerini siyasi içerikli tiyatrolara bırakmıştır (Öngören, 1996). Platon, mizah hakkında incelemeler yapmış ve mizahla gülmenin olumsuz yanlarını vurgulamıştır. Mizahı olumlu kullanabilmenin yollarını araştırmıştır. Ona göre gülme ve mizah kaynağını, kişilerin eksiklerinden ve acizliklerinden alır. Platon mizah ve gülmedeki abartının tehlikeli olduğundan bahsederek akıl sağlığı için mizahın abartılmaması gerektiğini belirtmektedir (Morreal, 1997). Mizahın Antik Çağ’daki hızlı ilerleyişi Orta Çağ’da son

bulmuştur. Bunun en önemli nedeni, Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan kiliselerde ciddiyetin önem kazanmasıdır. Papazlar Antik Çağ'dan kalan mizah mirasını kendilerine uygun hale getirmiş hatta bazı papazlar mizah ve gülmeyi yasaklamışlardır (İnal, 2000). Mizahın bu dönemi ise Rönesans devrimiyle birlikte son bulmuştur. Mizah halk arasına inerek ivme kazanmıştır. Artık dönemin yöneticilerinin eğlence anlayışı fiziki olarak farklı insanların gerçekleştirdiği zararsız gösteriler olarak görülmekteydi (İnal, 2000). Orta Çağ'da Avrupa'da toplumun bütün üyeleri soytarılar bayramında ve karnavallarda kendilerine gülebilmekte ve bu yolla yılın gerilimini üzerlerinden atmaktaydılar. Baharda yapılan "Holi" adı verilen yoksul çocukların zenginlerin başına pudra attığı benzer bir şenliğe Hindular arasında da rastlanmaktadır (Britannica, 1989).

Avrupa'da modern mizaha geçiş, Orta Çağ skolastisizmine yönelik uyanma ve tekrar dirilmeyi temsil eden Rönesans'ı hazırlayan özgür düşünce sayesinde gerçekleşmiştir. Özgür düşünce mizahtan olabildiğince istifade etmiş, neredeyse dogmatizme karşı tüm mücadelesini mizah ile ortaya koyduğu eserleri üzerinden vermiştir. Halk arasında kilise ve din adamları aleyhine oldukça renkli ve zengin bir mizah ortaya çıkmıştır. Deliliğe Övgü, Don Kişot, Gargantua, Moliere ve Voltaire'in eserleri modern mizahın habercisi sayılabilecek bu dönemde oluşturulmuş belli başlı örneklerdir (Öngören, 1983).

18. yüzyıla kadar mizahın hep olumsuz yönlerine vurgu yapılmıştır (Willibald & Köhler, 1998). 18.yüzyılda hümanist düşünce biçiminin oluşmasıyla birlikte mizah olumlu yönleriyle kullanılıp anılmaya başlanmıştır (Soyaldın, 2007). 18. ve 19. yüzyıllarda keskin yergilerin nezaket kurallarına aykırı olduğu düşünüldüğü için, daha kibar bir mizah anlayışı egemen olmuştur (Britannica, 1989). Mizah, 19. yüzyılda gittikçe önemli bir kavram olarak insanlarda bulunması makbul bir kişilik özelliği haline gelmiştir (Martin, 2007). 20. yüzyılda I. ve II. Dünya savaşlarının acıları yeni bir mizah anlayışının doğmasına yol açmıştır. Gülünç unsurların yanında korkutucu unsurların da yer aldığı kara mizah ortaya çıkmıştır. Bürokrasi, bağınazlık ve baskıcı yönetimlerle mücadelede bir silah gibi kullanılan politik mizah önem kazanmıştır (Britannica, 1989). 21. yüzyılda mizah kavramı özellikle psikoloji alanında

genellikle insanlarda psikolojik sağamlık, olumlu bir savunma mekanizması ile ilişkili pozitif bir anlam ifade etmektedir.

2.3 Mizah Duygusu (Sense of Humor)

Mizahtan bahsederken üzerinde durulması gereken önemli bir başka kavram da mizah duygusudur (sense of humor). Martin, mizah ve mizah duygusunun birbirinden farklı olduğunu belirtmektedir. Mizahta bir davranış, konuşma ya da yazma eylemi eğlenceye zemin oluştururken, mizah duygusunun ise bir kişilik özelliği olduğunu ya da bireysel farklılığa vurgu yapıldığını ifade etmektedir. Bu sebeple mizah duygusunun kişilik psikolojisi alanında bir kavram olarak değerlendirilebileceğini düşünmektedir (Martin, 1998). Mizah duygusu, bireyin komik olan bir durumu görüp algılayabilme yetisi, neleri komik bulduğu, mizahı ifade ediş şekli ve günlük yaşamında mizaha başvurma frekansı gibi kişisel özelliklerdir (Ruch, 1998). Raskin (1998) mizah duygusunu, yalnızca eğlence değil mizahtan hoşlanma, yorum ve idrak kabiliyeti ile birlikte sürekli bir uyanıklık ve farkında olma hali olarak ifade eder (Yılmaz, 2011).

Hehl ve Ruch (1985), mizah duygusundaki kişisel farklılıkların sebeplerini; kişilerin şaka ve mizahi uyarıcıları idrak düzeyleri, mizah ve gülme reaksiyonlarını belli etme stilleri, mizah oluşturma kabiliyetleri, değişik biçimlerde sunulan mizah ürünlerini beğenmeleri, kendilerini güldüren kaynakları aktif olarak arama düzeyleri, komik kabul edilen olaylarla alakalı bellekleri, mizahı savunma düzeneği olarak kullanmaya olan meyilleri olarak yedi farklı sınıflamaya tabi tutarlar (Akt. Martin, 2010). McGhee (1986) mizah kullanımındaki kişisel farklılıkları üç başlıkta toplamıştır: kalıtımsal etkenler, mizaca bağlı etkenler ve çevresel etkenler. Kalıtımsal etkenlere yönelik çalışmalar devam etmektedir. Karakter ile mizah arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalarda dışa dönük kişilerin içe dönük kişilere göre mizah kullanımının daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Çevre ile ilgili etkenlere de bireyin model aldığı aile ve iş çevresiyle, erken dönemlerdeki stres ve çatışmalı yaşantılar sayılmaktadır (Keleş, 2018).

Martin ve ark. (2003) mizah duygusunun altı farklı boyutta değerlendirilebileceğini ileri sürmüşlerdir:

- Bilişsel (gülünç durumları idrak etme, mizahı ortaya koyma ve anımsayabilme),
- Estetik reaksiyon (mizahı tasdik etme ve farklı çeşitlerdeki gülmece araçlarını beğenme)
- Alışkanlığa dönüşmüş davranışlar (sıkça gülme, şaka yapma, insanları eğlendirme ve başkalarının yaptığı şakalara gülme),
- Duygularla ilgili bir karakter özelliği (neşeli olma hali),
- Davranış ve tutum (mizah karşısında olumlu bir tutum sergileme ve hayata gülerek bakabilme) olarak,
- Bir savunma düzeneği ya da baş etme metodu (olumsuz durumlara rağmen mizahi tavrını devam ettirme) olarak görülebilir (Martin ve ark., 2003)

2.4 Mizahın Bileşenleri

Psikoloji açısından mizah dört temel unsuru ihtiva etmektedir; toplumsal bağlam, biliş/algı ile ilgili süreç, duygusal reaksiyon, ses ya da davranış ile dışa vurulan gülme (Martin, 2007). İnsanlar genel olarak bir aradayken daha çok mizahı kullanmayı tercih ederler, bu mizahın sosyal bir olgu olduğunun göstergesidir. Bireyin mizahı kullanabilmesi için kendinden ve çevresinden gelen bilgileri alıp yorumlaması gerekmektedir. Bilişsel algısal süreç bunu ifade etmektedir. Bilim insanları beyin üzerine yaptıkları incelemelerde beynin espride işleyişindeki ilerlemede hangi bölgelerinin aktif olduğunu anlamak üzere iki unsur üzerinde durmaktadırlar; bilişsel öğeler ve duygusal reaksiyon. Mizahın biliş ile ilgili yönü; beynin, espride gülünç kısımdaki uyumsuzluğu yakalamasıdır. Bu çok anlamlı esprileri algılamak ve anlamak için kafidir. Bir espride esas nokta farkında olunmadan kendiliğinden yapılan basit kabulleri yok etmektir. Araştırmalar mizahın bu anlam çokluluğunu işlemek adına beynin pek çok bölgesini aktif kullandığını ortaya koymaktadır. Esprideki uyumsuzluk çözüldüğünde, bunun sonucu olarak beynin ödül merkezleri faal duruma geçip eğlence olarak da yorumlanabilecek duygusal bir tepkiye neden olmaktadır. Hisleri işlemeye yardım eden dopamin, haz tecrübesini kuvvetlendirmekte, duygusal modları yükselten serotonin düzeyini çoğaltmaktadır (Vrtička & Black, 2013).

2.5 Mizahın İşlevleri

Mizah duygusu, insanın akıl ve beden sağlığına iyi gelmesi bakımından ekseriyetle psikoloji literatüründe istenilen bir kişilik özelliği olarak tanımlanmaktadır ve terapötik süreçte de kullanılması önerilmektedir. Ancak bir kısım araştırmacılar da mizahın içinde barındırdığı alay, saldırganlık, küçümseme gibi istenmeyen özellikler nedeniyle olumsuz fonksiyonları olabileceğine dikkat çekmişlerdir.

2.5.1 Mizahın Olumlu İşlevleri

Davranışbilim ile ilgilenen kuramcıların büyük çoğunluğu mizahı kişinin kendini ifade etme, sorunlarla başa çıkmada etkili bir yöntem, kişilerarası iletişim çatışmalarını çözme ve sosyal yaşam becerilerini zenginleştirmede sağlıklı bir baş etme stratejisi olarak tanımlamışlardır.

Freud için mizah, en üstün savunma mekanizması şeklinde tanımlamıştır; May, mizahın kişilerin sorunlarından uzaklaşmalarına böylece problemlerine kapsamlı bir perspektifle yaklaşmalarına imkân verdiğini ifade etmiştir. May'e göre mizah duygusu, kişilerin benlik hislerini muhafaza etmelerine yardım eder. Frankl, mizahı oldukça mühim bir insani vasıf olarak nitelendirmektedir. Allport ve Rogers' a göre mizah duygusu olgunlaşmış bir karakterin, Maslow'a göre mizah duygusu kendini gerçekleştiren bireyin başat özelliklerinden biridir. (akt. Goldin & Bordan, 1999). McGhee, mizah duygusunun kişilerarası ilişkilerde destekleyici bir role sahip olduğunu belirtmiştir. Davies, mizah sayesinde grup üyelerinin gruba aidiyetlerinin ve birbirleriyle bağlarının kuvvetleneceği olgusunun altını çizmiştir. Lowe, gruptaki çatışmaların eksilmesiyle topluluk kurallarının benimsenmesinde mizahın pozitif bir etkisi olduğunu vurgulamıştır. Hampes, samimi münasebetlerde mizahın zenginleştiren tesirlerine, Godwin bireylerin ideal hayat arkadaşında aranan başlıca özelliklerden birinin mizah olduğuna dikkat çekmiştir. Bilhassa 1980'li yıllardan sonra ruh sağlığı ile mizah duygusunun birbirlerine etkilerinin araştırıldığı ve mizah duygusunun pozitif tesirlerine yönelik bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Gelişmiş bir mizah duygusu olan kişilerin iyimserlik, kendini onaylama, dışadönüklük, içsel denetim, kendilik saygısı gibi pozitif benlik özelliklerini taşıdıkları araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir (akt.Yerlikaya,

2009). Kush' a göre, hayatımızı renklendirdiği, insan sağlığı ve karakterine olumlu birçok katkıda bulunduğu için mizahı kesinlikle göz ardı edemeyiz. Eğer kişi olumlu bir mizah duygusuna sahipse, özellikle de kendine gülebiliyorsa, bu durum onun tam anlamıyla dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe sahip olduğunun açık göstergesidir (Kush, 1997). Yip ve Martin mizahı sosyal bir beceri olarak görmektedir (Yip & Martin, 2006).

Araştırmaların pek çoğu, mizah duygusu yüksek bireylerin düşük olan bireylere göre, toplumla daha uyumlu ilişkilere sahip olduğunu, kuvvetli bir bağışıklık sistemleri olduğunu, fiziksel açıdan daha sağlıklı olduklarını söylemektedir.

Mizahın terapötik ortamda kullanımında bireylerin olağan durumlarda söyleyemeyeceklerini ifade etmelerine imkân vermesi, gösterdikleri direncin düşürülmesine desteği, psikoterapide yükselen gerginliği eksiltmesi ve danışanların durumlara yeni bir açıyla bakmalarına katkı sunması gibi tesirleri bulunmaktadır. Araştırmalarda psikoterapide mizah kullanımının stresle mücadelede tesirli bir metod olduğu, hayat standartlarını ve yaşam doyumunu artırdığı, etkili bir yöntem olduğu, bu mizahı kullanımın yaşam kalitesini artırdığı, duygusal çökkünlük ve terapötik mizahın olumsuz ilişki yönünde olduğu ifade edilmektedir (Tuğut & Kaya, 2017).

Victor Frankl Nazi toplama kamplarındaki acı deneyimlerini aktarırken şu ifadelerle yer vermektedir: “Beklenmedik bir biçimde hepimizde acı bir espri yeteneği gelişmişti. Biliyorduk ki komik hayatlarımızdan başka kaybedecek bir şeyimiz yoktu. Mizah ruhumuzun kendini kullandığı silahlardan biri, birkaç dakikalığına da olsa insan yaşamında uzaklığı ve her durumdan kurtulabilme yeteneğini geliştiren tek şeydi (akt. Morreal, 1997).”

Varoluşçu kuramda Rollo May, mizahın insanın kişiliği ve sorunları ile araya mesafe koymak yoluyla sorunlarını geniş açıdan görmesine olanak tanıdığı için mizahı bu işlevi ile sağlıklı bir yöntem olarak görmüştür. May açısından mizahın, farkındalık oluşturması, özgürlük ve sorumluluk içeren amaçlara erişilmesinde danışana yardımcı olması, bir bütün halinde sağlığı iyileştirmek gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Mizah, kişilerin iç dünyalarını dinlemesini, kendileriyle ilgili bilgilerini sorgulamalarına katkı sunmakta, doğru biçimde kullanıldığında bireysel gelişime faydalı olmaktadır. Varoluşçu yaklaşımçılar hayata dair en önemli soru ve yanıtların bilime ya da nedenlere tutunarak

ulaşılamayacağını vurgulamaktadırlar. İnsanın varoluşunun monoton ve tekdüze bir doğası yoktur. Mizah, bu noktada hayati sorulara yoğunlaşmaya destek olan bir yöntem gibi görülmektedir. Maples ve arkadaşlarına göre varoluşçu kuram, danışanları mizah kullanımını konusunda yüreklendirmek için hayatlarındaki mizahî zamanlara odaklanmalarını talep ederek terapi anındaki ciddi durumlar ve zorlukları azaltmayı hedeflemektedir. Neticede mizah çoğunlukla danışanların kendilerine ve sorunlarına, olduğundan fazla önem vermek yoluyla durumu gözlerinde büyüttüklerinin farkına varmalarına yardımcı olmaktadır. Varoluşçu kuram danışmanın da danışanın da sahip olduğu potansiyeli gerçekleştirmesi için sağlıklı bir hayatta mizahın kilit bir role sahip olduğunun altını çizmektedir (Maples & ark., 2001).

Rasyonalist Duygusal Davranışçı yaklaşımda mizah, danışanların aşırılığa varan fikirleriyle mücadele etme amaçlı faydalanılan duygusal tekniklerden birisidir. Mizah negatif kabulleri ciddiye almamak dahası bu düşüncelerle mücadele etmesi için danışanı yüreklendirme amacıyla kullanılır. Danışanlara inatla sıkı sıkıya bağlı buldukları temel düşüncelerin aslında manasız ve çelişkili olduğunu göstererek bu düşüncelerden olabildiğince kurtulmalarını sağlamak hedeflenmektedir. Ellis mizahı tasarlanmış bir biçimde sistematik kullanmıştır. Bireysel terapilerde ya da terapi gruplarında söylediği şarkılarda mizah unsurunun bulunduğu şarkılara yer vermiş, kendini iyi hissetmeyen danışanları şarkı söylemeye cesaretlendirmiştir (Ellis, 1999).

Gerçeklik Terapisinde mizah, uygulamalar esnasında özel olarak kullanılan bir tekniktir. Terapist hem kendi hem de danışanın problemleri ile özenli bir biçimde alay etmektedir. Terapide mizahın, değişimi yüreklendirmesi ve kendi doğal akışı içinde kullanılması üzerinde odaklanılmaktadır (Murdock, 2012). Terapist mizahı doğru biçimde ele aldığı anda, danışanlar duygusal zorluklara yeni perspektifle bakarak daha önce tedirginlik duydukları hallere gülebilmeye imkânı elde etmektedir (Weaver & Wilson, 1997). Glasser'ın danışanının obsesif kompulsif davranışlar sergilediğinde kız arkadaşının böğürtlen çalılarının etrafında defalarca dolanma şeklinde bir şarkının sözlerini mırıldanmasını alarak bu davranışa dönük bundan sonra her kapı kilitlenmesi konusu geçtiğinde, şarkı sözlerinin tekrarlanması komik bir durum yaratmıştı (Glasser, 2000). Adler, bir nevrozla ilgili komik halleri ortaya çıkarmanın

danışanın maruz kaldığı zor durumları daha az kötü yorumlamasına neden olduğu için bireysel tedavide iyi bir yöntem olabileceğini iddia etmiştir (Akt., Goldin ve Bordan, 1999). Mizah, toplumsal ilginin gelişimine destek sağlayan bir öge olarak terapide rol oynamaktadır (Weaver & Wilson, 1997). Sistemik Aile Terapisi, Kabul ve Kararlılık Terapisi, Farkındalık Temelli Yaklaşımları içeren terapilerde mizah duygusu bir karakter özelliği olarak desteklenmesi ve geliştirilmesi arzu edilen bir vasıf olarak görülmektedir (Corey, 2005).

Güncel bir yaklaşım olan Mizah (Humor) Terapisi ve postmodern kısa süreli terapilerden biri olan Provokatif Terapide özel bir teknik olarak mizaha yer verildiği görülmektedir. Mizah Terapi; sağlığı destekleyen herhangi bir girişim olarak tanımlanabilir. Uygulamalı Terapötik Mizah Derneği mizah terapisini; hasta bireylerin bilişsel, sosyal, psikolojik olarak iyi olma ve hastalıklarıyla baş etmelerini kolaylaştıran tamamlayıcı bir tedavi yöntemi olarak tanımlamıştır. Mizah terapide, hayatın aykırılık veya saçmalıklarını değerlendirme, keşfetme ve ifade etmede şaka kullanılarak mutlu ve sağlıklı olma desteklenir. Saper, mizah terapiyi; kişinin duygusal, bilişsel, estetik bakış açısına katkı sağlayarak hayatındaki durumlara gülerek, gülümseyerek tepki vermesini sağlayan bir terapi yöntemi olarak tanımlamıştır (Başkaya & Demir, 2018). Provokatif Terapide, mizah yoluyla işlevsiz davranış kalıplarına sahip hastaların fonksiyonel olmayan davranış, düşünce ve inançlarının düzelebileceği iddia edilir. Provokatif Terapist, gözünde bir parıltıyla, dudaklarında hareketli bir gülümsemeyle ve dostlar arasındaki gibi samimi, sevecen şakalaşma ile mizahı hem danışanı, problemleri bilişsel, duygusal ve davranışsal kalıplara duyarlı hale getirmek hem de duyarsızlaştırmak için kullanır. Provokatif Terapinin anahtarı mizahtır (Kemp, 2015). Mizaha yönelik güncel psikoterapi yaklaşımlarına bakıldığında, mizahın bireyin özgün gelişimine engel olan unsurları kaldırmak için bir araç olarak görüldüğü söylenebilir. Mizahın hem danışan hem de danışman tarafından özenli bir biçimde kullanılması için önerilen etkileşimsel bir unsur olduğu düşünülmektedir (Işık & Ergüner, 2013).

Araştırmalarda mizahın ruhsal ve toplumsal olumlu etkilerinin yanında fizyolojik olarak da faydalarına değinilmektedir. Mizahın beden dengesine, nefes alışverişine, kan basıncına, sindirime, bağışıklık sistemine olumlu katkıları bulunmaktadır (Fry & Salameh, 1987). Gülme fiili gerçekleştiğinde

doğal bir ağrı kesici kabul edilen endorfin hormonu hipofiz bezi tarafından üretilmekte, hormon tüm vücuda yayıldığında uyuşturucu ilaç benzeri etkileri olmaktadır (Berk, 1994). Dolayısıyla bu durum bireyin kendini daha iyi, enerji dolu ve stresi azalmış hissetmesine neden olmaktadır (Garrick, 2006). Beyin fonksiyonları üzerine yapılan araştırmalarda gülme ve mizahın bilinç düzeyini artırdığı, beyinde oluşan bilgilerin çoğalması yoluyla beyin kapasitesinin yükseldiği belirtilmektedir. Kapasitenin arttığı durumda birey sorunun ince detayları ve sorunun somut ve mantıksal tarafını daha iyi analiz etmektedir. Gülme ve mizahın beynin kapasitesini artırmasının yanı sıra beynin yarım kürelerinin göreceği zarara da engel olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu olumlu katkıları dolayısıyla mizah sadece psikoloji alanında değil günümüz tıp dünyasında da kabul edilmeye başlanan alternatif bir yöntem şeklinde tedavinin önemli bir parçası olarak tanımlanmaktadır (Maples & ark. 2001).

2.5.2 Mizahın olumsuz işlevleri

Günümüzde iyileştirme, rahatlatma, sakinleştirme, mutluluk verme, yaşama sarılma gibi pozitif fonksiyonlarından söz edilen mizah, tarihsel sürecine bakıldığında dört asır öncesine dek düşmanlık, merhametsizlik ve alay edilme kavramlarıyla ilişkilendirilip toplumsal bakımdan yıkıcı kabul edilmekteydi (Eker, 2014). Mizahın negatif bir amaçla kullanılabileceği, kişinin ruhsal sağlığını ve toplumla uyumunu kötü etkileyebileceğine dair görüşlerin geçmişi kayda değer bir deneyimle de desteklenmektedir. Platon ve Aristo mizahın bireyin diğerlerini aşağılamak maksadıyla kullanılabilmesi olasılığının yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Aristoteles ve Bergson mizahın üstü kapalı bir aşağılama ve başkalarını küçük düşürme yoluyla davranışları yönetme ve yönlendirme maksadıyla kullanılabildiğini belirtmişlerdir. Freud saldırganlığın espriler üzerinden ifade bulduğunu vurgulamıştır. Kubie mizahın duygularla yüzleşmekten kaçmak, problemleri yadsımak ve bireyin kendini haklı çıkarmak, savunmak maksadıyla kullanılabileceğini ifade etmiştir. Mizah seçimleri ve kendine zarar verme eğilimi ilişkisini araştıran Goldsmith ölüm, kendine zarar verme gibi negatif esprileri duymaktan ve yapmaktan hoşlanan psikiyatrik hastaların intihar teşebbüs oranının daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Zelvys mizahın toplumsal ilişkilerde saklı bir silah şeklinde kullanılabileceğini, Saper ve Spencer mizah yoluyla içerisinde ayrımcılık barındıran ön yargıların dışı

vurulduğunu ve mizahın ayrımcı ve önyargılı olma suçlamaları karşısında da bir müdafaa kılıfı biçiminde kullanılabilirdiğini ifade etmişlerdir (akt. Yerlikaya, 2009).

Spencer'ın Amerika'da üniversite öğrenimi gören Yahudi öğrencilere yönelik yaptığı mizahın olası zararlı tesirlerini ele aldığı nitel araştırmasında antisemitizm ve cinsiyet ayrımcılığına ilişkin çarpıcı bulgulara ulaşmıştır. Mizah cinsiyet ayrımcılığı ve ırkçılık konularında olumsuz yargıları ve düşünme biçimlerini desteklemekte ve kuvvetlendirmektedir. Spencer, toplumsal ortamlardaki iletişimlerde mizahın kabul edilebilir ve tolere edilebilir olmasının olumsuz bağlamda araç olarak kullanılabilirliğine dikkat çekmiştir. İrkçı ya da cinsiyetçi mizah anlayışına sahip kimselerin bu saldırgan tutumlarını mizah yoluyla kamufle ettiği suçlamalarına karşı birey art niyetli olmayıp sadece espri yaptığını dile getirerek kendisini müdafaa etmektedir (Akt. Puhlik-Doris, 1999).

Mizahın negatif etkileriyle ilgili Kuiper ve Olinger'ın yapmış olduğu mizah kullanımı ile bağlantılı potansiyel dezavantajların tartışıldığı bir literatür taramasında organik ya da uyuşturucu nedenli patolojisi bulunan insanlarda sosyal etkileşimlerde yıkıcı bir güç olarak ortaya çıkan gülme ve mizahın çocuklar arasında kızdırmak ya da küçük düşürmek amacıyla bir saldırganlık biçimi olarak kullanılması gibi örnekler yer almaktadır. Ayrıca yararsız mizah kullanımının sınıf ortamı ve endüstriyel organizasyonlar gibi sosyal ortamlar için de zararlı olabileceğine de değinilmiştir. Mizah toplumsal durumlarda çoğunlukla gizli bir silah gibi kullanılmaktadır. Bir tartışma esnasında bireyler rakiplerini aşağılamak, diğerlerinin statüsünü düşürmek için mizahı tercih edebilirler. Psikoterapi gibi son derece iyileştirici bir ortamda dahi mizahın kötü bir rolü olabilir. Olumsuz mizah, genellikle kişilerarası iletişim ve etkileşim durumlarında bir ya da daha fazla kişi mizahı başkalarına karşı saldırgan, düşmanca bir güç olarak kullanıldığında ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında olumsuz mizah bireyler tarafından kendilerine karşı, kendilerini aşağılayıcı, küçük düşürücü bir biçimde de kullanılabilir. Araştırma sonuçları mizahın, bireyin kendi psikolojik durumuyla ilişkili olarak bazı zararlı öğeleri olduğunu ortaya koymuştur (Martin, 1998).

Kubie, terapistlerin danışanlarına karşı öfkelerini sosyal olarak uygun bir yol gibi görünen mizah aracılığıyla ifade edebileceklerini belirtmiştir. Kubie aynı

zamanda terapötik ortamda mizahı olumsuz bir şekilde kullanabilenlerin yalnızca terapistler olmadığını, danışanların da duyguları ile yüzleşmekten kaçınmak ve kendilerini savunmak için mizaha başvurabileceklerini belirtmiştir. Kubie'ye göre bu şekilde danışanlar, terapide gerçekleştirilen her türlü süreci bloke edebilirler (akt. Kush, 1997).

Araştırmalardan yola çıkarak mizahın uygun zamanda veya uygun şekilde kullanılmamasının, olumsuz iletişim paternlerine, olumsuz yaşantılara ve bireyler arası çatışmalara neden olabileceği görülmektedir. Mizah kullanımında kültürel ve etnik unsurlara özen gösterilmesi, cinsiyet, din, ırk gibi konuların mizaha malzeme edilmemesi, alay etme, küçük görme ya da aşağılama gibi maksatlarla mizah yapılmaması gerekmektedir (Öz & Hiçdurmaz, 2010).

2.6 Mizah Kuramları

Mizah kavramını tanımlama çalışmalarındaki çeşitlilik gibi mizahın yapısına ilişkin olan açıklamalar da psikoloji alan yazında oldukça çeşitlilik göstermektedir. Kuramcıların mizaha yönelik açıklamaları da kuramları perspektifinden temellendirilmektedir.

Mosak yaklaşımları üç kategoride ele almıştır: Kötüleme veya Aşağılamayla İlişkili, Uyuşmazlıkla İlişkili, Rahatlamayla İlişkili Mizah Kuramları (Mosak, 1987). Morreall mizah kuramlarını; Üstünlük, Uyumsuzluk, Rahatlama Kuramı olarak üç başlık altında incelemiştir (Morreal, 1997). Özünü'ye göre mizah yaklaşımları; Üstünlük, Uyuşmazlık, Psikoanalitik, Kavrama Kuramı olmak üzere dört başlık altındadır (Özünü, 1999). Blythe yaklaşımları üç başlıkta ele almıştır: Bilişsel Algı, Sosyal Davranış, Psikanalitik Kuram (Akt. Çelikten, 2018). Eker'in çalışmasında yaklaşımlar dört başlıkta incelenmektedir: Duygu Karmaşası Kuramı, Berlyne'in Derleyici Motivasyon Kuramı, Dilbilimsel Kuram ve Tek Yönlü Mizah Kuramı (Eker, 2014).

McGraw Zararsız İhlal Kuramı (Benign Violation Theory) ndan söz etmektedir. Thomas Veatch'in (Veatch, 1998) çalışmasına göre mizah, kişi bir durumu öznel bir ahlakî ilkenin ihlal edilmesi olarak algıladığı ve bu durumun olağanlığını fark ettiği an oluşmaktadır. Veatch'in çalışmasını geliştiren Pete ve Warren (McGraw & Warren, 2014) bu kurama Zararsız İhlal Kuramı adını

vermişlerdir. Kurama göre mizah sadece bir şey yanlış görünürse, rahatsız edici ya da tehditkâr görünürse (yani bir ihlalse) ama aynı zamanda sorunsuzsa, kabul edilebilirse ya da güvenliyse (zararsızsa) ortaya çıkar. Bir şey sadece ihlalden ibaretse, örneğin biri merdivenden düşüyorsa, insanlar bu konuda kendilerini kötü hisseder. Pete ve Warren'a göre, ihlal zararsız olmaya başlarsa, örneğin biri merdivenden düşmüş ama yaralanmamışsa, insanlar en az üç şekilde bir yüz ifadesi takınıp tepki verir buna: Eğlenirler, gülerler ya da komik oldu diye fikir belirtirler (McGraw & Warner, 2014).

Terry Eagleton (2018) Mizah adlı eserinde Oyun Teorisi, Çatışma Teorisi, Kararsızlık Teorisi, Yatkinlik Teorisi, Uсталık Teorisi, Gestalt Teorisi, Piagetçi Teori, Konfigürasyon Teorisi gibi mizah teorilerinden bahsetmektedir. Eagleton'a göre bu teorilerin birçoğu, niçin güldüğümüzün en makul ifadesi olmaya devam eden uyuşmazlık teorisinin versiyonlarıdır (Eagleton, 2020)

Mizahın ortaya çıkışı hakkında tüm bu farklı açıklama ve yaklaşımlardan anlaşıldığı üzere çok sayıda kuram bulunmaktadır. Bu çalışmada mizah kuramları, psikoloji literatüründe en fazla ele alınan Üstünlük, Uyuşmazlık ve Rahatlama Kuramları başlıkları altında incelenecektir.

2.6.1 Üstünlük Kuramı (Superiority Theories)

Üstünlük kuramına göre gülmenin kökleri insanın olaylar karşısında yaşadığı zafer duygusundadır. Bireyin diğerlerinin budalaca yapılmış davranışlarına dönük alay, dalga, eğlenme ve gülme tepkileri mizahın temelini oluşturur. Başkalarının yanında kendini daha az budala, çirkin, talihsiz ve güçsüz hissetmek insanı mutlu eder (Keith-Spiegel, 1972). Platon'a göre mizah, diğerlerinin şanssızlığı karşısında beliren üstünlüğümüzle yaşadığımız haz ve diğerlerinin bize güldüklerinde onların üstünlükleri karşısında hissettiğimiz acının bir sentezidir (Sanders, 2001).

Çağdaş mizah kuramlarının babası olarak kabul edilen Hobbes'un kavramsallaştırmasında gülmek, geçmişteki kendi ya da başkalarının güçsüzlükleri ile şimdiki üstünlük durumunun fark edilmesiyle ortaya çıkan zaferdir. Hobbes gülmeyi diğerlerinin zayıflıklarını gözleyerek ve bunları kendimizdeki seçkinlikle karşılaştırarak ulaştığımız beklenmedik bir zafer şeklinde tanımlamıştır. Başka bir deyişle gülme ve mizah, bireyin diğerlerinin

daha aşağıda olmasından zevk duyduğu saldırganca tutumdan kaynaklanır (Öztürk, 2016).

Bergson, güldüğümüz şeylerin diğerlerinin eksikliği ya da zaafı olduğunu onaylamakla beraber mizahın arı bir zekaya hitap ettiğini ve gülmenin sadece heyecandan ibaret olamayacağını iddia etmiştir. Diğerlerindeki kusur ve eksikliklerin komik olarak nitelendirilmesi için zorunlu tek şart bizleri duygulandırmamasıdır. Bergson için gülme, açığa vurulmayan bir utandırma amacıyla birlikte dıştan bir düzeltme amacı taşır. Toplum bir cezalandırma tehdidini değilse bile hiç olmazsa yine korkulacak bir aşağılama olasılığını herkesin tepesinde dolandırır. Gülmenin işlevi de bu olmalıdır. Gülünen kişi için her zaman biraz utandırıcı olan gülme gerçekten de bu kişiye toplumun yüklediği bir tür angaryadır (Bergson, 2019).

Ludovici, mizahın, bireyin bir durumla karşılaştığında buna başkasından daha başarılı uyum göstermiş olmasından kaynaklanan üstün bir uyum duygusu olduğunu söylemektedir. Karşısında kendimizi başarılı, dolayısıyla üstün hissettiğimiz insanın saygınlığı ne kadar fazlaysa yaşanan haz da o derece fazladır (Keith-Spiegel, 1972).

Lorenz, gülme ve mizahı zaptedilmiş saldırganlık olarak tanımlamıştır. Benzer bir tanımlamayla Rapp gülmeyi, düşmanını alt eden ilkel insanın zafer kükremesi olarak değerlendirmiştir. Rapp'ın gülmeye dair insandaki zafer kükremesinden evrimleştiği düşüncesini onaylayan ve üstünlük kuramının modern temsilcilerinden Gruner istihza ve dalga geçmenin tüm mizahi öğelerin ana unsurunu oluşturduğunu ve mizahı anlamak için kiminle, neden ve nasıl alay edildiğini anlamının gerekli olduğunu ifade etmiştir (Yerlikaya, 2009).

Üstünlükle ilişkili kavramları içeren yaklaşımlarda araştırmacılar galibiyet hissiyle gelen mutluluk, rakipleri arkada bırakmanın verdiği zevk, ötekinin zor durumda kalmasından duyulan haz, diğerlerinin şanssızlığı, acıları, eksikliği, çirkinlikleri veya budalaca hareketleri karşısında alınan hazzı mizahın temeline yerleştirmişlerdir (Keith-Spiegel, 1972, Martin, 1998).

2.6.2 Uyuşmazlık Kuramı (Incongruity Theories)

Uyuşmazlık kuramı, mizahın bilişsel süreçlerini merkeze almaktadır. Bu kurama göre mizah birbirinden değişik fikirlerin bir araya gelince beklenmedik

biçimlerde fark edilmesi neticesinde ortaya çıkan hayretle oluşur (Martin, 1998). Ciddi görünen hadiselerin gerçekte o kadar da ciddi olmadığı fark edilmesi uyumsuzluk yaklaşımının altını çizdiği temel noktadır. Başlangıçta durumu ciddi algılayan kişinin sonra olayın ciddi olmadığını anladığında oluşan hazzın neticesinde gülme oluşur. Mizah esasen uyumsuzluğa gösterilen zihinsel bir reaksiyondur. Kuramın esası zıtlık ve çatışma kavramları üzerinedir (Öztürk, 2016).

Uyumsuzluğu meydana getiren asıl faktör, zihinde sınıflandırılmış durumların beklentilerle zıtlığı ve mevcut yargı ve kalıpların aniden yıkılmasıdır. Yıkılan kalıplar kişiyi şoke eder, algıdaki bu beklenmedik değişim gülmeye sebep olur. Bu durum aslında bir çeşit katharsis (arınma) gibidir. Katharsis, trajik olayın verdiği haz ve acıma duygularından hareketle başlar, zihinsel bir üst aşamada son bulur. Tragedya aracılığıyla arınan birey artık önceki kişiliğine ait değildir; katharsis yeni bir ben yaratmıştır. Uyumsuzluk Kuramının öngörü, tahmin ya da beklentileri yıkıp kişiyi şaşkınlığa uğratarak fikirleri yenilemesi katharsis şeklinde algılanabilir (Sağlam, 2013). Aristoteles Retorik adlı eserinde dinleyicilerde belli bir beklenti yaratıp sonra da onları beklenmedik bir şeyle vurmanın, bir konuşmacı için iyi bir güldürme yolu olduğunu söyler fakat konu üzerinde bundan daha fazla şey söylemediği için uyumsuzluk yaklaşımının temsilcileri olarak adı fazla anılmamaktadır (akt. Yerlikaya, 2009). Uyuşmazlık yaklaşımı Kant ve Schopenhauer ile ilerletilmiş, Beattie tarafından sistemleştirilmiştir (Eker, 2014).

Kant gülmenin birdenbire sonuçsuz kalan bir beklemeden doğduğunu ifade eder. Hadiseler beklentinin haricinde geliştiği vakit netice insanların gülmesine neden olan bir çeşit şoktur. Başka bir ifadeyle beklenti ve bilinç arasındaki uyumsuzluk fark edildiğinde netice gülme olur. Bu kurama göre hazzı, diğerleri karşısında duyduğumuz ilkel üstünlük hissinden çok ilkin bize ciddi gelen bir duruma farklı bir bakış açısıyla yaklaştığımızda aslında durumun sandığımız gibi olmadığını idrak edince yaşarız. Bu farklılık sonrası algıda oluşan değişme ve hayat bulmayan beklentiler zevk veren bir memnuniyetle neticelenir bu da çoğunlukla gülmeye beraber ortaya çıkar (Martin, 1998). Schopenhauer gülmenin sebebini birbiriyle alakalı olduğunu kabul ettiğimiz durumlar ya da olgular arasındaki uyumsuzluğun birdenbire algılanması olarak açıklamaktadır.

Bir fikirle algı arasında ihtilaf olduğunda doğru olan algıdır. Schopenhauer, algının düşünce karşısında haklılığının ortaya çıkmasıyla hazzın oluştuğunu ifade etmektedir. Beattie'ye göre duygusal ve hayvanî olmak üzere gülmenin iki çeşidi söz konusudur. Hayvanî olan gülme çeşidi bilinç seviyesinde oluşmaz. Bu gülme çeşidi uyumsuzluğu idrak edecek bilişsel gelişimi bulunmayan bebeklerde görülür. Erişkinlerde bu çeşit gülme gıdıklanma hallerinde gözlenebilir. Zihinsel bir seviyede gerçekleşmeyen hayvanî gülme uyumsuzlukla ilişkilendirilemez. Duygusal gülme, hayvanî gülmenin aksine her zaman akla hitap eden obje veya düşüncelerin neticesinde heyecan oluşturan his veya duyumdan kaynaklanır. Duygusal gülmenin sebebi uyumsuzluktur. Başka bir deyişle mizahî gülme, karmaşık bir nesne ya da bütün içinde birleşmiş olan ve aklın da bunun farkına vardığı iki ya da daha fazla uyuşmaz ya da bağdaşmaz kısım ya da koşul neticesinde oluşur (akt. Yerlikaya, 2009).

Spencer ise bütün uyuşmazlıkların gülme ile neticelenmeyeceğini artan uyuşmazlıklarda meydana gelen hissin merak olacağını, azalan bir uyuşmazlığın gülmeye sebebiyet verebileceğini ifade etmiştir. Guthrie ve Leacock gülmenin düzene dair sarsılmaz inancımızı yıkan kaostan ve zıtlıkların eşleşmesiyle ortaya çıkan uyuşmazlıktan doğduğunu söylemektedirler. Koestler mizah ilgili olağan durumlarda çelişkili görünen iki dayanağın birlikteliği veya birbirleriyle ilgisiz olduğu kabul edilen kavramlar arasındaki ortaklıkların keşfi manasında olan iki çağrışımlılık (bisociation) terimini ileri sürmüştür. Mizahı oluşturan, bir durum veya fikrin kendi bünyesinde tutarlı fakat birbirleriyle çelişen iki anlam çerçevesinde algılanmasıdır. Koestler için iki çağrışımlılık tıpkı bilim ve sanattaki keşif ve yaratıcılık gibi gerçekleşmekte olduğu için mizah da sanat ve bilim kadar insanın yaratıcı ürünüdür (akt. Yerlikaya, 2009).

2.6.3 Rahatlama Kuramı (Relief Theories)

Rahatlama Kuramına göre olumsuz yaşantı durumlarında gülmek, olumsuz yaşantının ortaya çıkardığı rahatsızlığı ve duyulan şaşırma eylemini ortadan kaldırır bu da ruh halinin iyileşmesine imkân tanır ve rahatlama gerçekleşir.

Rahatlama yaklaşımı kısaca gülmeyi sınırlarda baskı sonucu birikmiş olan enerjinin boşalımı olarak görmektedir. Shaftesbury, Nükte ve Mizahın Özgürlüğü adlı makalesinde insanların olağan yaşam akışında kısıtlama, baskı

veya denetleme ile karşılaştıklarında bu durumdan kurtulmak için farklı yolar geliştireceklerini taşıma, taklit ya da soytarıklık üzerinden kendilerini ifade ederek bir çeşit intikamla hoşnutluk duyduklarını ifade etmektedir. Gülmeyle birlikte gelen rahatlama hissi biriken sinirsel enerjinin açığa çıkması şeklinde kabul edilmektedir (akt. Yerlikaya, 2009).

Spencer Kahkahanın Fizyolojisi Üzerine isimli makalesinde sinirsel enerjinin her zaman kas hareketlerine dönüşme eğiliminde olduğunu ve bu enerjinin belli bir yoğunluğa ulaştığında kas hareketinin mutlaka gerçekleştiğini belirtmiştir. Spencer hislerin ve duyumların bedensel hareketlere neden olduğunu, his ve duyumların kuvvetinin büyüklüğü miktarınca hareketlerin de şiddetinin aynı büyüklükte olacağını söylemektedir. Zihin, farkında olmadan büyük şeylerden küçük şeylere yöneltildiğinde açığa çıkan sinirsel güç kendini en az direnme gördüğü kanallar boyunca genişletip akar; bunlar da gülmenin yarattığı kas hareketleridir. Spencer'a göre gülme ile buhar borularındaki güvenlik tıpası arasında benzerlikler vardır. Gülme, tıpanın açılmasıyla boru içinde oluşan basıncın kurtulmasında olduğu gibi, sinir sistemi içinde oluşan fazla enerjinin açığa çıkarılmasıdır. Spencer'ın fikirleri ardından gelen araştırmacılar üzerinde büyük etki oluşturmuştur. Dewey, Kline, Gregory gülmeye sebep olan hallerin hemen hepsinde sinir boşalmasıyla birlikte giden duygusal gerilimin rahatlama olduğunu ifade etmişlerdir (akt. Yerlikaya, 2009).

Rahatlama yaklaşımı içinde Freud'un görüşlerinin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Freud mizahla ilgili fikirlerini iki eserle ortaya koymuştur. Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri adlı kitabında komik durumlar (gülünç), espri ve mizah kavramları üzerinde durmuş, 1928 senesinde yayınladığı Humor isimli makalesinde bu üç kavramı detaylı bir biçimde irdelemiştir. (Freud, Humor, 1928). Freud'a göre espriler, komik durumlar ve mizahın üçü de belli bir ruhsal durumda harcanmak için ayrılmış ancak gereksiz hale gelmiş olan psişik enerjinin gülme tepkisi aracılığıyla harcanmasını içermektedir. Espriler, bireyin, normalde bastırılacak olan cinsel ve saldırgan duygularını ifade etmesine izin veren birtakım teknikleri içermektedir. Sosyal sınırlamalar regresif, çocuksu, cinsel ve saldırgan davranışların doğrudan ortaya konulmasına izin vermez. Bu bastırılan materyalin bir süre için aniden ortaya çıkmasında espriler süper egoyu aldatıcı bir kamuflaj işlevi görür. Freud sıradan zamanlarda ruhsal enerjinin saldırganlık

ve cinsellikle ilgili istek ve düşünceleri bastırıldığını, espriler sayesinde bu istek ve düşüncelerin açığa çıktığını belirtmektedir. Olağan durumlarda cinsellik ve saldırganlıkla ilgili istek ve düşünceleri bastıran psişik enerjiye, espri sayesinde ihtiyaç duyulmamakta, artan bu enerji gülme eylemi ile boşaltılmaktadır. Freud'un komik durumlar olarak bahsettiği ikinci kavram sözel olmayan, sakarlıkla ilişkilendirilebilecek basit gülünç haller veya bunların gündelik hayattaki benzerleri ile alakalıdır. Freud, gülünçte yaşanan zevki açıklarken uyumsuzluk ve üstünlük yaklaşımlarından farklı bir görüş ileri sürmektedir. Komik zevki ortaya çıkararak, karşıt fikirler arasında dalgalanan dikkat veya üstünlük hissi değil, psişik enerji harcamasında meydana gelen tasarruftur. Gülünç hallerde, düşünmek için sarf ettiğimiz fakat artık ihtiyaç duyulmayan fazla enerji kullanılmaktadır. Freud'a göre bu vaziyette gözlemci tahminen belli ölçüde enerjiyi harekete geçirir. Tahmin edilen şey gerçekleşmediğinde enerjiye lüzum kalmaz, gülme aracılığıyla boşaltılır. Başka bir deyişle bir başkasının amacını gerçekleştirmek için harcayacağını tahmin ettiğimiz enerji miktarı ile onun gerçekte kullandığı enerji miktarı arasında bir fark olduğunda komik durum ortaya çıkar. Freud'un ifadesiyle komik etki açık olarak iki yük harcaması- kişinin kendi harcaması ve empati yoluyla tahmin edilen diğer kişinin harcaması- arasındaki farka bağlıdır; yoksa farkın hangisinin lehine olduğuna değil. Bütünde mizah, gülünce, espriden daha yakındır. Esprilerdeki haz ket vurmaya yönelik harcamanın tasarrufundan, gülünçteki haz düşünmeye yönelik harcamanın tasarrufundan ve mizahtaki haz da duygulara yönelik harcamanın tasarrufundan doğar. Zihinsel işleyişimizin her üç türünde de haz, bir tasarruftan doğmaktadır. Her üçü de zihinsel etkinlikten, o etkinliğin gelişimi boyunca gerçekten yitirilmiş olan bir hazzı yeniden elde etmenin yöntemlerini temsil etmede birleşmektedir. Bu araçlarla ulaşmaya çalıştığımız keyif, genelde, ruhsal işleyişimizi küçük bir enerji harcamasıyla yürüttüğümüz bir yaşam döneminin ruh halinden- gülünçten habersiz olduğumuz, espri yeteneğimizin olmadığı ve yaşamımızda kendimizi mutlu hissetmek için mizaha gereksinme duymadığımız çocukluğumuzun ruh halinden- başka bir şey değildir (Freud, 1998).

Freud bastırmanın aksine mizahın huzursuz eden istek ve düşünceyi dikkatin bilinçli yanından uzaklaştırmadığı ve üstesinden geldiği için savunma

mekanizmaları içinde en üstün olduğunu söylemektedir. Psikanalitik kuram açısından mizah, engellenmiş ya da yasaklanmış olandan haz duymanın en makul yolu kabul edilmektedir (Chapman & Foot, 1977). Freud için mizah bir boyun eğme değil, bir başkaldırıdır (Zorlu & Gündüz, 2019). Espriler sakıncalı bulunan hazlara dair fantezileri dile getirmenin bir yöntemi olarak süper egonun cezalandırıcı rolünü hafifleten konumdadır. İçinde yaşanan toplumun yapısı ve değerleri göz önüne alındığında cinsel esprilerin en sık görülen mizah biçimi olması buna delil teşkil etmektedir (Fine, 1977).

Rahatlama yaklaşımlarının farklı versiyonları olmakla beraber kuramların kesişim noktası mizah ya da gülmeyi sinirsel enerjinin boşaltımı şeklinde kabul eden fizyolojik temelli açıklamalar sunmalarıdır. Mizahın varlığı ve ortaya çıkış nedeni ile ilgili atılan teorilerden üstünlük yaklaşımı duygulara, uyumsuzluk yaklaşımı zihinsel süreçlere odaklanırken, rahatlama yaklaşımı gülmenin fizyolojisi ve fizyolojik fonksiyonları üzerine açıklamalar getirmiştir.

2.7 Mizah Tarzları

Literatürde mizahın bireyin elinde nasıl bir enstrümana dönüştüğü ile ilgili araştırmacıların farklı kategorizasyonları bulunmaktadır. Martin ve arkadaşları mizahı, Kendini Geliştirici, Katılımcı, Kendini Yıkıcı ve Saldırgan Mizah olarak dört boyutta ele almışlardır. Bu sınıflandırma bireysel düzlemde yapılan bir sınıflamadır. Yakın ilişkilerde kullanılışı ile ilgili başka bir kategori çalışması De Koning ve Weiss tarafından yapılmıştır. De Koning ve Weiss'in sınıflamasında mizah Olumlu, Olumsuz ve Araçsal olarak üç başlık altında ele alınmıştır. Olumlu Mizah; mizahın çekiciliği ve ilişkideki yakınlığı artırması amacıyla kullanılması olarak tanımlanırken; Olumsuz Mizah mizahın saldırganca ve manipülatif biçimde kullanılmasını içermekte ve ilişki için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Araçsal Mizah ise ilişkide çatışma yaratan durumlardan kaçınmak ya da olumsuz havayı yumuşatmak için mizahın bir araç olarak kullanılmasını içermektedir (Ünal & Akgün, 2019).

Bu çalışmada mizah tarzları Martin ve arkadaşları tarafından geliştirilen mizahın pozitif ve negatif yönlerini inceledikleri, mizahın bireysel bağlamda bireyin günlük kullanımındaki uyumlu ve uyumsuz kısımlarını izah eden modeli üzerinden gidilecektir.

Mizahın bireysel bağlamda günlük hayattaki kullanımına ilişkin dört değişik stili tanımlayan bu sınıflandırmadaki ilk ayrım bireyin mizahı hangi maksatla kullandığıdır. Mizah kişi tarafından kendi menfaati ve sosyal ilişkilerine katkı sağlamak maksadıyla kullanılabilir. Mizahın kişinin menfaati doğrultusunda tasarruf edilmesi, Hobbes'un, gülme tanımındaki başkalarının zayıflığıyla ya da geçmişteki kendi zayıflığımızla yaptığımız karşılaştırma sonucunda kendimizdeki bir üstünlüğün birden farkına varmamız sonucunda ortaya çıkan ani bir zafer duygusu ile ilişkilidir. Diğerlerine olan üstünlüğümüzü fark etmek bize iyi hissettirdiği gibi mizahın bu biçimde kullanılması onun bir psikolojik savunma stratejisi oluşuyla da ilişkilidir. Mizahı stres azaltmanın bir yöntemi şeklinde kullanmak yoluyla bireyin gerginlik oluşturan haller karşısında durumun pozitif taraflarına odaklanması mizahın kişisel fayda amaçlı kullanmasına bir diğer örnektir. Güçlük çekilen zor durumlarda olayların komik yanlarını fark edip gülmek pozitif duygulara sebep olmaktadır. Bu da mizahın intrapsişik işlevi kapsamında değerlendirilmektedir. Bireyler arasındaki ilişkide çatışma ve gerginlikleri azaltan, bağları güçlendiren, diyalogları kolaylaştıran ve eğlenceli hale dönüştüren bir şekilde kullanılması, mizahın, kişiler arası münasebetleri geliştirmek maksadıyla kullanılması da mizahın sosyal kısmı ile ilgilidir (akt. Yerlikaya, 2009).

Modeldeki ikinci farklılık mizahın uyumlu ve uyumsuz kullanımı ile ilgili ayrımdır. Mizah kişinin zararsız biçimde kendini ve diğerlerini onaylayıcı, tolere edici, sevecen, şefkatli ve iyiliksever bir şekilde kullanıldığı gibi, bireyin kendisi veya başkalarına zarar verici ve yaralayıcı şekilde de kullanılabilir. Başka bir ifadeyle birey mizahı kendi menfaati veya başkalarıyla kurduğu münasebeti zenginleştirmek amacıyla uyumlu bir biçimde kullanabilirken mizahı kendisinin veya başkalarının zararına da kullanabilmektedir. Tüm bu farklı kullanımlar günlük hayatta mizah kullanımı ile ilgili dört değişik versiyon ortaya koymaktadır. Mizahın kişinin kendi menfaati ve başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanılması Kendini Geliştirici Mizah (Self-Enhancing Humor) olarak tanımlanmıştır. Kişinin mizahı lehine kullanıp diğerlerinin aleyhine kullanması Saldırgan Mizah (Aggressive Humor) olarak isimlendirilmiştir. Mizah başkaları ile ilişkileri zenginleştirmek maksadıyla onlara zarar vermeyecek şekilde kullanıldığında Katılımcı Mizah (Affiliative

Humor) olarak; bireyin mizahı kullanma sırasında başkalarıyla ilişkilerini geliştirdiği halde kendi aleyhine kullanması Kendini Yıkıcı Mizah (Selfdefeating Humor) olarak adlandırılmıştır (Yerlikaya, 2009). Aşağıda bu mizah tarzlarına ilişkin detaylı açıklamalara değinilmektedir.

2.7.1 Kendini Geliştirici Mizah (Self-Enhancing Humor)

Kendini geliştirici mizah baskı altında hissedilen durumlarda dahi yaşama mizahi bir perspektifle yaklaşmayı, mizahı, zorluklarla mücadele etmede stratejik kullanma yönelimini ifade etmektedir (Kazarian & Martin, 2004). Mizahın bireysel tarafı ile ilgili olarak kişinin, aynı zamanda diğer insanların ihtiyaçlarını da dikkate alarak, stresle başa çıkmada, sorunlar üzerindeki bakış açısını değiştirmede ya da olumsuz duygularını azaltmada kullandığı mizah türünü ifade eder. Bu mizah türünün kullanımında mizahın kişi tarafından bilinçli kullanımı yeterlidir, diğerleri ile gülme veya mizah kullanımının paylaşılmasına ihtiyaç yoktur. Kavramsal bağlamda mizah yoluyla başa çıkmayla ilişkilidir. Bu tarzda mizah kullanmak hayat karşısında mizahi bir anlayış, uyuşmazlıklarla eğlenme, stres ve negatif yüklü yaşantılara rağmen mizahi perspektifi muhafaza edebilme becerisini gerektirir. Mizah yoluyla başa çıkmayla yakından alakalı olan kendini geliştirici stil perspektif kazanıcı mizah (perspective taking humor) ve mizahın bir duygu yönetimi ya da başa çıkma stratejisi biçiminde kullanılmasıyla ilişkilidir (Martin, Kuiper, Olinger & Dance, 1993). Kendini geliştirici mizah, kişinin negatif yaşantılar karşısında realist bakışını kaybetmeden olumsuz hislerden kaçınmasına hizmet eden, Freud'un sağlıklı bir savunma mekanizması olarak tarif ettiği mizah tanımına en yakın tarzdır (Yerlikaya, 2009).

2.7.2 Katılımcı Mizah (Affiliative Humor)

Uyumlu mizah stili sınıflamasındaki ikinci mizah, bireyin kendi gereksinimlerini göz ardı etmeden diğerleri ve diğerleriyle ilişkisine odaklandığı Katılımcı Mizahtır (Affiliative Humor). Bu mizah stilinde mizahın, kişinin sosyal bağ ve ilişkilerini geliştirmek için kendisine ve başkalarına zarar vermeden kullanılması söz konusudur. Bu mizaha yüksek oranda sahip kişiler esprili, komik ve iletişimlerinde kolaylaştırıcı ve gerginlik giderici olma eğilimindedirler. Katılımcı mizahı aktif kullanan kişiler diğerlerini rahatlatma

amacıyla kendileriyle ilgili espri yaparken kendilerini oldukları gibi görme yetilerini muhafaza ederler. Bu mizah tarzı dostça, mizahı toleranslı kullanan, kendini ve başkalarını olduğu gibi kabul eden ve sosyal iş birliği ve popülerliği artıran bir mizahtır (Martin & ark., 2003). Romero ve Cruthirds'a göre katılımcı mizah, kişiler arası iletişimi kolaylaştırıp, pozitif ortamlar yaratarak insanları kaynaştırma ve bütünleştirmede aracı bir role sahiptir (Romero & Cruthirds, 2006).

2.7.3 Saldırgan Mizah (Aggressive Humor)

Uyumsuz mizah sınıflamasındaki ilk mizah stili “Saldırgan Mizah (Aggressive Humor)” olarak adlandırılan bireyin sadece şahsi üstünlük ve hazzı ile alakalı biçimde kendi gereksinimlerini tatmin etmek maksadıyla mizahı diğerleri hakkında toplumsal anlamda uygun olmayan biçimde kullanmasıdır. Mizahın bu tarz kullanımı aşağılama, alay etme, dalga geçme, yeme ya da küçük düşürme niyetiyle kullanılmasını içerir (Martin & ark. 2003). Saldırgan mizah sitilinde birey diğerleri ile iletişimini olumsuz yönde etkileyecek bile olsa sırf kendi haz duyguları uğruna iğneleme, alay etme ve sataşmayı kullanmaktadır (Vernon & ark., 2008). Kişilerin öfkelerini dolaylı bir yolla dışa vurdukları bir mizah türü olan saldırgan mizahta başkalarına karşı kırıcı bir dil kullanılmaktadır. Mizahın bu şekilde kullanımı kişinin kişisel gelişimine katkı sağlamadığı gibi sosyal ilişkilerine de olumsuz tesir etmektedir (Martin & ark., 2003). Bu mizahı kullanan kişilerin amacı alay, sataşma, muhatabını küçük ya da gülünç duruma düşürme, cinsel ya da ırkçı içerikli bir tarzla insanları eleştirme ya da onları baskı altında tutmaktır (Kazarian & Martin, 2004). Saldırgan mizahı yüksek düzeyde bireyler yalnızca kendini düşünmektedir. Etrafındaki insanların incinmeleri umursanmadan kişi kendi üstünlük ve bundan aldığı haz ile menfaatini ön planda tutarak mizahı diğerlerini incitip kendinden uzaklaştıracak biçimde kullanmaktadır (Martin ve ark. 2003).

2.7.4 Kendini Engelleyici/ Yıkıcı Mizah (Self-Defeating Humor)

Uyumsuz mizah boyutları içinde ikincisi olan Kendini Engelleyici/Yıkıcı Mizah (Self-Defeating Humor) kişinin mizahı, kendi gereksinimlerini dikkate almadan kullanmasıdır. Bu mizah türünde birey, başkalarını güldürme amaçlı kendini abartılı biçimde küçümseme, kötüleme ve kendisi ile alay ederek komik olmaya

çalışmaktadır (Vernon& ark., 2008). Bireyin sevilme ve onaylanma için abartılı ölçüde kendisini mizah malzemesi yapmasını ya da başkaları tarafından komik durumlara düşürülmeye rıza göstermesini içerir. Birey, aleyhine yapılan yergi içerikli mizaha başkalarıyla birlikte gülmektedir. Diğerleri ile ilişkilerini güçlendirmek uğruna birey eğlence malzemesi olmaktan çekinmez. Birey negatif duygularla veya sorunlarla aktif mücadele etmekten kaçınmada mizahı yadsıma mekanizması şeklinde kullanmaktadır (Kazarian & Martin, 2004). Mizahın bu biçimde kullanılması negatif duyguları gizlemeyi veya problemlerin yapıcı bir biçimde üstesinden gelme çabasından kaçınmayı göstermektedir (Martin & ark., 2003). Kendini yıkıcı mizah stiline yüksek seviyede sahip kişiler son derece esprili ve eğlenceli görünseler de bu durum gerçekte bir kaçış, duygusal bir ihtiyaç ya da düşük benlik algısına işaret etmektedir (Kazarian & Martin 2004).

İkisi uyumlu ikisi uyumsuz, bireysel ve sosyal kullanım amaçları göz önünde tutularak geliştirilen mizah tarzları kategorizasyonundaki bu modelde tanımlanan mizah stillerinin birbirleri ile etkileşimi kaçınılmaz olsa da dört sınıflamanın farklı yapılar olduğu kabul edilmektedir. Bu mizah türlerinin bireye özgü sentezi veya bireyin hangi mizah türlerine daha üst düzeyde sahip olduğu günlük hayatındaki mizaha dair tasarrufu ile ilgilidir.

2.8 Mizah Tarzları ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Psikoloji alanında mizah ve mizah duygusu ile ilgili çalışmalar neredeyse elli yılı aşkın bir süreye dayansa da bu bölümde mizah tarzları ile ilgili Türkiye’de ve yurtdışında son yirmi yılda yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bunun en önemli nedeni araştırmamızın esas konusu olan Mizah Tarzları ile ilgili bilimsel çalışmalarda kullanılan ölçeğin (Humor Styles Questionnaire) 2003 yılında Kanadalı araştırmacılar Road Martin ve P. Puhlik Doris tarafından geliştirilmesi ve aynı yıl Türkçeye uyarlamasının Ercüment Yerlikaya tarafından yapılmasıdır. Martin ve ark. (2003) yaptıkları çalışmada mizah alt boyutlarının kullanımının yaşa ve cinsiyete göre anlamlı farklılıklar arz ettiğini saptamışlardır. Her ne kadar katılımcı ve kendini geliştirici mizah alt boyutlarda küçük bir fark olsa da erkekler her dört mizah türünde de kadınlara göre, anlamlı ölçüde daha yüksek puanlar almışlardır. Kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah türlerini erkekler

kadınlara göre daha çok kullanmaktadır. Katılımcı mizah açısından bakıldığında genç katılımcıların daha yaşlı olanlara göre çok daha yüksek puanlar aldığı saptanmıştır. Bu durum yaşlı insanların, sosyal etkinliklerle, gençlere göre daha az ilgili olması ile ilişkilendirilmiştir. Daha yaşlı kadınlar genç kadınlara göre daha çok kendini geliştirici mizah kullanmaktadır. Erkeklerde genç katılımcılar yaşlı olanlara göre daha çok saldırgan mizah skoruna sahiptir. (Martin ve ark. 2003)

Yerlikaya'nın (2003), Martin ve arkadaşları tarafından mizah kullanımındaki kişisel farklılıklarla ilişkili dört boyutu ölçen Mizah Tarzları Ölçeğini (Humor Styles Questionnaire) Türk kültürüne uyarlamak amacıyla yaptığı çalışmada ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çözümlenmelerinde, ölçeğin aslı gibi dört modelden oluştuğu ve 32 maddenin orijinalinde yer aldıkları modele adapte olduğu saptanmıştır (Yerlikaya, 2003).

İlhan (2005), mizah tarzlarının öznel iyi oluş üzerindeki rolü ile ilgili araştırmasında, kendini geliştiren mizahın "öz-yeterlik yoluyla dolaylı bir şekilde iyi oluşu etkilediğini, buna karşın öznel iyi oluş üzerinde en fazla etkiyi kişilik özellikleri (dışadönüklük ve duygusal tutarsızlık) ve öz-yeterliğin yaptığını" saptamıştır. Kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve duygusal tutarsızlık hem doğrudan hem de kendini geliştirici mizah ve öz-yeterlik üzerinden dolaylı bir şekilde, öz-yeterlik ise orta düzeyde ve doğrudan iyi oluşa etki etmektedir. Çalışmada sınıf düzeyi ve cinsiyetin iyi oluş üzerinde çok düşük bir seviyede etkisi olduğu gözlenmiştir (İlhan, 2005).

Sarı ve Aslan (2005) erkek öğrencilerin saldırgan ve kendini yıkıcı mizah tarzlarını kız öğrencilere göre daha fazla kullandıklarını bulmuşlardır (Sarı & Aslan, 2005).

Fidanoğlu (2006), evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi ele alan 255 gönüllü çiftle yaptığı çalışmasında pozitif mizah düzeyinin yüksek olduğu evli çiftlerde uyum düzeyinin de yüksek olduğu sonucunu bulmuştur.

Aslan ve Çeçen (2007), öğretmenlerin cinsiyetlerine göre mizah tarzları ölçeği sonuçlarının değişiklik gösterip göstermediği ile ilgili araştırmalarında cinsiyet faktörüne bağlı bir değişiklik olmadığını tespit etmiştir (Aslan & Çeçen, 2007).

Saltuk (2006), üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarının cinsiyet, yaş, algılanan kişilik yapısı ve algılanan popülerlik değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin mizah tarzları, cinsiyet ve yaş değişkenleriyle öznel iyi oluş, sürekli kaygı ve sürekli kızgınlık arasındaki ilişkileri de incelemiştir. 759 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin katılımcı ve saldırgan mizah tarzları cinsiyet değişkeni bakımından farklılıklar göstermiştir. Katılımcı mizah kız öğrencilerde yüksek düzeyde, saldırgan mizah türü de erkeklerde manidar farklılık göstermiştir. Kendini geliştiren ve kendini yıkıcı mizah stilleri puanlarında anlamlı bir değişim göstermediği saptanmıştır. Öğrencilerin mizah stilleri yaş değişkenine bağlı olarak manidar bir değişiklik göstermemiştir. Ayrıca mizah stilleri, yaş ve cinsiyet faktörleriyle öznel iyi oluş, sürekli kızgınlık ve sürekli kaygı düzeyleri arasında kayda değer ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir (Saltuk, 2006).

Tümkaya (2006) tarafından üniversite öğretim elemanlarının; kişisel ve meslekî koşulları ile tükenmişlik değerlerinin öğretim elemanlarının kullandıkları mizah tarzlarını yordama düzeyleri araştırılmıştır. Analizler neticesinde katılımcı mizah puanları açısından yaş değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur. Tükenmişlik düzeyi ve meslekî faktörlerin mizah stillerini yordamada önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tümkaya, 2006)

Soyaldın (2007), ortaöğretim öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasını 2005-2006 öğretim yılı bahar döneminde 284'ü kız, 258'i erkek, 542 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarında katılımcı mizah ve kendini geliştirici mizah alt ölçeklerinde kızlar daha yüksek bir ortalama puan elde etmişken, saldırgan ve yıkıcı mizah alt ölçeklerinde erkeklerin ortalamasının kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (Soyaldın, 2007).

Erickson ve Feldstein (2007), yaptıkları çalışmada katılımcı ve kendini geliştirici mizah tarzlarının sağlıklı başa çıkma tarzları ile pozitif yönde ilişkisi olduğu, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah tarzlarının ise sağlıksız başa çıkma tarzları ile pozitif yönde ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca katılımcı ve kendini geliştirici mizah tarzı ile depresyon arasında negatif yönlü

bir ilişki bulunmuşken, kendini yıkıcı mizah tarzıyla depresyon arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu belirlenmiştir (Erickson & Feldstein, 2007).

Yerlikaya (2007)'nın lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi ele aldığı çalışmasında agresif ve kendini yıkıcı mizah tarzlarının erkek öğrenciler tarafından kız öğrencilere göre daha fazla tercih edildiğini tespit etmiştir (Yerlikaya , 2007).

Chen ve Martin (2007) Çin ve Kanadalı 354 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdikleri çalışmada akıl sağlığı, mizah yoluyla başa çıkma ve mizah tarzları arasındaki ilişkileri, cinsiyet faktörünü de göz önünde tutarak incelemiştir. Araştırmada Çinli öğrencilerin özellikle saldırgan mizah tarzı alt boyutunda Kanadalı öğrencilere göre daha düşük puan aldıkları saptanmıştır. Çinli öğrencilerin cinsiyet değişkeninde dört mizah türünde bir değişiklik yokken Kanadalı öğrencilerin saldırgan ve kendini yıkıcı mizah türünde erkek öğrencilerde dikkat çekici farklılık olduğu görülmüştür (Chen & Martin, 2007).

Tümkiye ve arkadaşlarının (2008), Çukurova ve Selçuk Üniversitesinde çalışan 134 kadın, 228 erkek 362 öğretim elemanı ile yaptıkları üniversite öğretim elemanlarının duygusal zekâ yeteneklerinin, mizah tarzları ve yaşam doyumlarını anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını, öğretim elemanlarının duygusal zekâ yetenekleri, mizah tarzları ve yaşam doyumlarının akademik unvan değişkeni açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik araştırmada, öğretim elemanlarının duygusal zeka yeteneklerinin mizah tarzlarını ve yaşam doyumunu anlamlı düzeyde açıkladığı ve yordadığı görülmüştür. Akademik rütbe faktörüne göre saldırgan mizah türünde manidar düzeyde farklılaşma tespit edilmiştir. Araştırma Görevlilerinin saldırgan mizah tarzı puan ortalamaları Öğretim Görevlisi, Dr. Öğretim Üyesi, Doçent ve Profesörlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Tümkiye & ark., 2008).

Özkan (2008) öğretmen ve öğrencideki mizah anlayışının sınıf atmosferine etkisini ele aldığı çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre saldırgan mizahı daha çok tercih ettikleri gözlemlenmiştir (Özkan, 2008).

Kuiper ve McHale'in (2009) üniversite öğrencileriyle yapmış oldukları bir çalışmada kendini değerlendirme standartları ile psikolojik iyilik hali arasında

mizah tarzlarının aracı rolüne bakılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda pozitif kendini değerlendirme standartlarının yüksek olmasının, daha fazla katılımcı mizah kullanımını sağlayarak, daha yüksek benlik saygısına ve daha az depresif belirtiye sahip olmayı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Negatif kendini değerlendirme standartlarının yüksek olmasının ise, daha fazla kendini yıkıcı mizah kullanımına sebep olarak, bireylerin daha düşük benlik saygısına ve daha fazla depresif belirtiye sahip olmasına neden olduğu saptanmıştır (Kuiper & Leite, 2009).

Yerlikaya (2009)'nın üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında erkek öğrencilerin katılımcı ve kendini yıkıcı mizah tarzlarına daha yüksek düzeyde sahip oldukları ancak kız ve erkek öğrencilerin puanları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür (Yerlikaya, 2009).

Karagöz (2009)'ün, ilköğretim okullarında görev yapan Türkçe öğretmenlerinin mizah tarzları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında öğretmenlerin katılımcı -sosyal- mizah düzeyleri arttıkça, düşük düzeyde de olsa kişisel başarısızlık düzeylerinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda saldırgan mizah anlayışına sahip öğretmenlerin duyarsızlaşma düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir (Karagöz, 2009).

Akyol (2011)'un ergenlerle yaptığı çalışmasında iletişim becerileri, öz-duyarlık ve mizah tarzları arasında anlamlı ilişkiler olduğu; öz-duyarlığın ve mizah tarzlarının iletişim becerilerini yordadığı tespit edilirken cinsiyet faktörüne bağlı olarak anlamlı bir fark yakalanmamıştır (Akyol, 2011).

Sayar (2012), üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında üniversite öğrencilerinin mizah puanları ile umutsuzluk puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, mizah puanları ile boyun eğici puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Mizahın tüm alt boyutları ile umutsuzluğun tüm alt boyutları arasındaki ilişkiler pozitif yönde bulunmuştur. Öğrencilerin okuduğu bölüm değişkenine göre mizah tarzları, umutsuzluk ve boyun eğici davranış puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Mizah tarzları puanları açısından cinsiyet değişkenine göre katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah ve saldırgan mizah boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Tüm mizah türlerinde

erkek öğrencilerin puan ortalamaları kız öğrencilerden daha fazla bulunmuştur (Sayar, 2012).

Ay ve arkadaşları (2013), tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, erkeklerin kadınlara nispetle daha çok kendini geliştiren mizah türünü kullandıkları belirtilmiştir (Ay& ark., 2013).

Zhao ve arkadaşları (2014) tarafından, Çin’de okuyan üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiş bir çalışmada, sosyal destek ve benlik saygısı düzeyinin yüksek olmasının, uyumlu mizah tarzları kullanımı ile yaşam doyumu düzeyi arasında aracı rol oynadığı saptanmıştır. Ancak bu çalışmada uyumsuz kategoride yer alan mizah tarzlarıyla yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Zhao, Kong, & Wang, 2014).

Başak ve Can (2014) tarafından yapılan araştırmada erkek öğrencilerin kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah puanlarının kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirtilmiştir (Başak & Can, 2014).

Özdolap (2015)’ın, mizah tarzları ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri ele aldığı çalışmasında saldırgan mizah türünün cinsiyete göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Saldırgan mizahın erkeklerde kadınlara oranla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Katılımcı mizahın yaşa göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. 18-26 yaş aralığında; 26-36, 36-46, 46- 66 yaş aralıklarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Özdolap, 2015).

Aydın (2015)’ın öğretmen adaylarının öz duyarlık, mizah tarzları ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında erkeklerin saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah türlerinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu ifade etmektedir (Aydın, 2015).

Aydın (2016) erişkin bireylerde mizah tarzları ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında yaş, medeni durum, meslek değişkenleri ile dört farklı mizah türü arasında manidar bir farklılık bulamadığını belirtmiştir. Ancak bulgularında erkeklerin kendini yıkıcı mizah toplam puan ortalamaları kadınlardan yüksektir. Eğitim durumu değişkeninde saldırgan mizah toplam puanı en yüksek ilkökul, en düşük ise üniversite eğitim seviyesinde görülmektedir. Çalışma durumu değişkeninde yıkıcı mizah puanı en yüksek sürekli iş değiştiren kişilerde, en düşük ise hiçbir işte çalışmamış

olanlarda görülmüştür. Geniş ailede büyüyen bireylerin saldırgan mizah toplam puanı çekirdek ailede büyüyen kişilerden yüksektir (Aydın, 2016).

Akdur ve Batıgün (2017)'ün çalışmalarında cinsiyetin mizah tarzları üzerinde etkili olduğu, erkek öğrencilerin kullandıkları mizah tarzının agresif mizah ile kendini yıkıcı mizah olduğu ifade edilmiştir (Akdur & Batıgün, 2017).

Kolburan ve arkadaşlarının (2019) 272 üniversite öğrencisiyle bilişsel esneklik ve mizah stilleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi isimli araştırmalarında bilişsel esneklik düzeyi arttıkça, olumlu mizah tarzlarının kullanımının arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bilişsel esneklik alt boyutlarında ve tercih edilen mizah stillerinde kadın ve erkek katılımcılar arasında farklar bulunmuştur. Buna göre, erkeklerin bilişsel esneklik puanlarının kadınlardan anlamlı derecede yüksek olduğu ve saldırgan mizah tarzını kadınlara oranla daha fazla kullandıkları saptanmıştır. Çalışmanın temel problemi olan bilişsel esneklik düzeyi ile olumlu mizah stillerinin kullanımı arasında pozitif yönde bir korelasyon saptanmıştır (Kolburan & ark. 2019).

Yüksel (2019)'in spor yapan ve yapmayan 19-25 yaş aralığındaki 96 kadın, 97 erkek olmak üzere 191 üniversite lisans öğrencilerinde mizah tarzlarının incelenmesi çalışmasındaki bulgulara göre, mizah tarzları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Düzenli spor yapan ve yapmayan öğrencilerin kullandıkları mizah tarzları değişmektedir. Düzenli spor yapan öğrenciler kendini geliştiren mizah ve kendini yıkıcı mizah stillerini daha sık kullanırken; spor yapmayan öğrenciler katılımcı mizah ve saldırgan mizah tarzlarını daha sık kullanmaktadır. Mizah tarzlarının kullanımı spor yapma süresine ve sıklığına göre değişmemektedir. Profesyonel olarak bir sporla ilgilenmenin mizah tarzları üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır. Spor yapmanın bireyi kendi odaklı ve kendi başına mizah yapmaya ittiği görülmüştür (Yüksel, 2019).

Yıldırım (2019)' in bir üniversite örneğinde aleksitimi düzeylerinin mizah tarzları ve kaygı düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi adlı çalışmasında saldırgan mizah türü cinsiyete göre kayda değer farklılık göstermiş; erkeklerin agresif mizah puanı kadınlarınkinden yüksek çıkmıştır. Pozitif mizah toplam değeri, istatistiksel anlamda erkeklerde kadınlara oranla yüksek çıkmıştır (Yıldırım, 2019).

Uysal (2019)'un üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile aile aidiyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmasında öğrencilerin agresif mizah kullanım sıklıkları cinsiyete göre anlamlı bir değişiklik göstermiş, değişikliğin erkeklerde yüksek olduğu görülmüştür. Fakat saldırgan mizah türünün alt boyut puanlarının aritmetik ortalaması incelendiğinde hem erkek hem de kız öğrencilerinin puan ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerin doğdukları yer ile mizah tarzları kullanımları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Öğrencilerin kardeş sayısına göre mizah tarzlarını kullanımları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir (Uysal, 2019).

Oflaz (2021)'ın İstanbul'da bulunan bir Vakıf Üniversitesi'nde, eğitime devam eden ikinci üçüncü ve dördüncü sınıf, 124 hemşirelik öğrencisiyle yapmış olduğu hemşirelik öğrencilerinin mizah tarzları ile algıladığı bakım davranışları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi çalışmasında araştırmaya katılan öğrencilerin olumlu mizah puan ortalamalarının olumsuz puan mizah ortalamalarına göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Cinsiyet ile agresif ve kendini yıkıcı mizah alt boyutu skorları arasında istatistiksel anlamda manidar bir farklılık tespit edilmiştir. Erkeklerin agresif ve kendini yıkıcı mizah türü boyutlarının kadınlara göre kayda değer seviyede yüksek olduğu saptanmıştır (Oflaz, 2021).

Kırkbir ve arkadaşlarının (2021) spor eğitimi alan 31'i kadın, 95'i erkek 126 üniversite öğrencisinin mizah tarzlarını inceledikleri çalışmada cinsiyet ile mizah tarzları arasında anlamlı bir farklılık görülmezken, yaş ile ölçek geneli, kendini yıkıcı mizah ve saldırgan mizah alt boyutları arasında 18-20 ile 24 ve üstü yaştaki katılımcılar arasında genç yaş grubu lehine ilişki tespit edilmiştir, sınıf seviyesine bakıldığında ölçek genelinde 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören katılımcılar arasında 1. sınıf lehine farklılık saptanmıştır. Saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarında ise 1. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören katılımcılar arasında 1. sınıf lehine farklılık görülmüştür. Algılanan gelir düzeyi incelendiğinde saldırgan mizah alt boyutunda 1000 TL ve altı ile 1001-2000 TL arası gelir düzeyine sahip olan katılımcılar arasında 1001- 2000 TL gelir seviyesi olanların lehine farklılaşma olduğu” saptanmıştır (Kırkbir & ark. 2021).

2.9 Kuşak Kavramı

Fransızca *génération* "doğuş, doğurma, aynı dönemde doğanlar" anlamına gelen kelime Latince *generatio*, *generare* "doğurmak, yavrulamak, üremek, üretmek" fiilinden, *genus*, *gener-* "soy, ırk" sözcüğünden türetilmiştir. Kökenlerini Yunancada en iyi var oluş alanına çıkmak anlamına gelen "genos" kelimesinden almaktadır. Kelime kökü itibarıyla; biyolojik doğumdan hatta doğumların peş peşe gelmesinden çok, zaman içindeki sürekli değişimi, yani toplumda veya evrende yeni bir şeyin meydana gelişini anlatmaktadır (Solmaz, 2017).

Türkçede kuşak olarak eş anlamlısı kullanılan nesil kelimesi Arapça *nasl* kökünden gelen "doğurtma, baba olma, soy, döl" sözcüğünden alıntıdır (Etimoloji, 2021). Kuşak, Eski Türkçedeki "koş-" yani karşılıklı veya beraber konmak, eşleşmek, anlamına gelen eylem kökünden türeyen öz Türkçe bir kelimedir (Nişanyan, 2021). TDK kuşak kavramını yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu olarak tarif etmektedir. TDK Felsefe Terimleri Sözlüğü, kuşak kavramını, 1. (Genellikle) Aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuş olup aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu. 2. (Tarih felsefesinde ve kültür tarihinde) Yeni bir anlayışta yeni bir yaşama duygusunda, yeni biçimlerde birleşen, eskiden belirgin çizgilerle ayrılan kişilerin topluluğu olarak tanımlamaktadır. TDK Sosyoloji Terimleri Sözlüğünde kuşak kavramı; yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon olarak tarif edilmektedir (TDK, 2021).

Kuşak kavramı sosyal bilimlerde yabancı kaynaklarda kohort ile eş anlamlı olarak kullanılır; belirli bir süre içinde aynı önemli olayları yaşayan sınırlandırılmış bir nüfus içindeki insanlar anlamına gelir (Pilcher, 2012). Kuşak kavramı ve etkileri; antropoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji araştırmacıları tarafından uzun bir süre tartışılmıştır (Becton& ark. 2014). Tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda belirli bir zaman aralığındaki kişilerin farklılıklarından doğan kuşak mefhumu tarih, davranışbilim, toplumbilim ve yönetim gibi sahalarda incelenmeye başlanmıştır. Yakın dönemlerde doğan, iktisadi ve sosyal hareketlerden oluşan ya da belirli bir toplumsal çevreye ait

olanları işaret etmek maksadıyla yapılan tanımlara kuşak; başka bir deyişle jenerasyon denilmektedir (Adıgüzel & ark. 2014). Diğer bir tanım da kuşak; pek çok açıdan ortaklık gösteren (doğum yılları, içerisinde dünyaya gelinen toplum ve o toplumun kültürel iklimi, ilgili yıl aralıklarında hüküm süren ekonomik, siyasi, hukuksal ve toplumsal hareketler ve anlayışlar, değer yargıları, davranış ve tutum kalıpları) bir yapıyı belirtmekte kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak her bir jenerasyonun birbirinden farklı özellikleri, olay ve olguları değerlendirme ölçütleri, olumlu ve olumsuz yanları olduğunu söyleyebiliriz (Keleş H. , 2011). Sosyal Bilimler Ansiklopedisi'nde kuşak kavramı şu şekilde açıklanmıştır: Demografide yaşamının bir dönemini beraber yaşamış ve bitirmiş fertler topluluğuna kuşak denilir (Kuper & Adam, 2016).

Literatür bize kuşak kavramının toplumbilimi üzerine inşa edilen bir konu olduğu sonucunu vermektedir. Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında ise kuşak kavramının toplumsal düzlemde kuşaklar arası farklılık temelinde ele alındığı görülmektedir (Arar, 2016).

2.10 Kuşak Çalışmaları

Kuşak kavramıyla alakalı ilk akademik araştırmalar, 1830 ile 1840 yıllarında Comte tarafından yapılmıştır. Comte, kuşaksal değişikliklerin tarihsel süreç içerisinde hareket eden kuvvetler olduğunu ifade ederek, toplumsal ilerlemenin bir neslin bir sonraki nesle aktaracağı birikimlerle gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Comte'a göre, kuşaklar edindikleri tecrübeleri bir sonraki kuşağa aktararak ortak öğrenmelerini kalıcı hale getirmektedirler. Bir kuşağın edindiği tecrübeler, bir sonraki kuşağa aktarılarak sosyal düzen sağlanmaktadır. Bu tecrübeler sosyal acıların bir neticesi olabileceği gibi bir işin başarılmasında veya bir şeyin mümkün hale getirilmesinde bir araç da olabilmektedir. Örneğin, savaş döneminin acı tecrübelerini yaşayan kuşak üyeleri, kendisinden sonra gelen kuşağın bu acı tecrübeleri yaşamaması için barış ve özgürlüğün önemini aktarabilmektedirler. Ayrıca bu aktarım, daha iyi çalışma koşullarına sahip olmak için eğitime ihtiyaç olduğunun farkına varan kuşak üyeleri tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Bu anlamda kendinden sonra gelen kuşakların eğitimi desteklenebilir. Her iki durumda da gelecek kuşağın daha iyi yaşam

koşullarında sahip olması hedeflenerek, toplumsal gelişme sağlanmaktadır (Şalap, 2016).

Kuşak kavramı sistematik olarak ise ilk kez Kuşaklar Sorunu (The Problem of Generations) isimli makalesiyle toplumbilimci Mannheim tarafından işlenmiştir (Mannheim, 1952). Mannheim kuşak kümelerini aralarında bağ olan, aynı toplumsal hafızaya, ortak kültürel değerlere ve paylaşılan ortak alışkanlıklara sahip bireylerden oluşan öznel bir topluluk olarak tanımlamaktadır. His ve tutumların müşterekliği bireylerin gelişim dönemlerinde olan önemli hadise ve sosyal değişimlere benzer biçimde maruz kalmalarından doğmaktadır. Yaşanan bu hadiseler kişiyi kimliğinin bir parçasına dönüştürmektedir. Toplumsal hadiseler geleneksel ve kültürel yapı ile, bireylerin dünya görüşlerini etkilemekle birlikte, aynı dönem içerisinde doğan bireylerin tutumlarının ve inançlarının şekillenmesine kaynaklık etmekte ve ortak bir akran kişiliği ve zihniyeti oluşturmaktadır (Aytaş& ark., 2017).

Mannheim'ın "toplumsal kuşak; ortak sorun, değer ve deneyimlerden meydana gelir" tanımını baz alan araştırmacıların gözünde kuşak kavramını biçimlendiren iki esas mevcuttur: aynı dönemde aynı bölgede yaşamak ve bu dönemde meydana gelen tecrübe ve olaylara odaklı biçimlenen ortak bilinç. Bireylerin gençlik yıllarında deneyimlediği kritik hassasiyette ulusal ve uluslararası olaylar müşterek bir algı ve şuurun oluşmasına yol açmakta bu durum gelecekteki düşünce, davranış, seçim ve eğilimleri de şekillendirmektedir (Lower, 2008).

2.11 Kuşak Kavramına İlişkin Sınıflandırmalar

Kuşak kavramı ve farklılıklarına dair kategori çalışmaları son yıllarda sosyal bilimler alanında rağbet gören ve araştırılan bir konu halini alsa da halen kuşakların tarihsel olarak sınıflandırılması ve isimlendirilmesi hususunda alan yazında bir fikir birliğine varılamadığı görülmektedir.

Kuşaklar ve öne çıkan özelliklerini saptamak maksadıyla yapılan araştırmalara bakıldığında literatürde ismi geçen bütün kuşaklar arasında net bir farklılık ortaya koymanın zorluğu göze çarpmaktadır. Diğer yandan bu kuşakların tarihsel süreç içinde dönemseller farklılıkları nedeniyle kendine has bazı davranış ve düşünce örüntüleri geliştirdikleri de gözden kaçmamaktadır. Yine de

kuşakların keskin bir sınırla birbirinden ayrılması konusunda evrensel bir fikir birliği olduğunu söylemek mümkün olmamaktadır (Aydın & Başol, 2014). Nesiller hayat buldukları kültürdeki geçerli normlara göre biçimlenmektedir. Bir kuşak hakkında net tanımlamalar yapabilmek ve kuşağın özelliklerini ortaya koyabilmek için, yaşama fırsatı bulunduğu tarih, uygarlık ve kültüre detaylı bir şekilde bakmak gerekmektedir (Yelkikalan& ark., 2010).

Bir kuşağın başlama ve sona erme tarihleriyle alakalı olarak 1-3 sene arası farklılık ve kuşaklar arasında ortalama 15-20 senelik bir zaman dilimi bırakıldığı görülmektedir. Önemli bir diğer konu da kuşakların kategorizasyonunda kültürel değişikliklerin önemidir. İsrail toplumunda savaşlar kuşak ayrımında belirleyici rol sahibiyken, Amerikan toplumunda doğum oranları ve sosyal etkisi büyük hadiselerin belirleyici rolü olabilmektedir. Türk toplumunda ise siyasi kırılma noktaları kuşak ayrımında dikkate alınırken, Türkiye’de şehir ve kırsal bölgelerde hızla yaşanan değişim nedeniyle toplumu oluşturan kuşaklar arasındaki ilişkiler de sürekli değişmektedir (Tezcan, 2016).

Kuşak kavramı ve kuşak farklılıklarının incelenmesine yönelik Türkiye’de ilk çalışmalar, gençlik sosyolojisi içerisinde incelenmiştir. Türkiye’de ilk gençlik sosyolojisi çalışmaları, 1960 yılında başlamış ve 1968 yılı öğrenci olaylarından sonra yoğunlaşmıştır (Tezcan, 1977). Genç kuşağın değerleri ile yaşlı ve genç kuşaklar arasındaki farklılıkların yer aldığı bu çalışmalarda, Bebek Patlaması, X ve Y Kuşağı sınıflandırılmasına rastlanmamaktadır. Gençliğin sorunları ve aile içi kuşak çatışmalarına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyasına göre, gençlik sosyolojisine yönelik akademik çalışmalarda gençlik sorunları, gençlik araştırmaları, kuşak çatışması, gençliğin eğitimi, gençlik kültürü, gençlik ve kimlik konuları yer almıştır (Bayhan, 2004).

Türkiye’de yapılan kuşak çalışmalarında doğrudan batılı kökenli kuşak kuramlarının kullanılması genel anlamda eleştirilen bir olgudur. Bu hususta Türk Tipi Y Kuşağı çalışmasıyla Yüksekbilgili, batıdan kuşak kuramlarını ihraç etmek yerine, Türkiye’de Y kuşağının özelliklerinin belirlenmesinin, yapılan çalışmalarda daha faydalı olacağını ifade etmiştir (Yüksekbilgili, 2013). Yüksekbilgili (2013)’nin 1247 katılımcı ile gerçekleştirdiği Türkiye’de Y Kuşağının Yaş Aralığı çalışmasında, Y kuşağının 1983 – 1995 tarihleri arasında

dünyaya gelenlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Yüksekbilgili, Türkiye için Y kuşağı başlangıç yaşının dünyadaki genel kabul olan 1980 senesi olması yerine 1983 yılı çıkmasının nedenini Türkiye'nin çeşitli teknolojilerle ancak 1980 tarihinin ortalarında tanışması ve bu tarihlerde erişilebilecek seviyeye gelmesi olarak izah etmektedir. Dünyada çoğunlukla 2000 senesi doğanlar ile sonlanan Y kuşağının Türkiye'de 1995 senesinde sonlanmasını, dijital devrimin temeli kabul edilen internetin 1994 yılından sonra etkin biçimde kullanılabilmesi ile izah edilebileceğini ifade etmiştir (Yüksekbilgili, 2015).

Türkiye'de Y kuşağının anlaşılmasına yönelik sosyolojik bir çalışma yapan Bayhan, Y Kuşağının kültür entegrasyonu içerisinde dünyadaki Y kuşağıyla benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir. Bu hususta Bayhan, her ülkenin Y kuşağında farklılıklar görülmesine rağmen küreselleşme, sosyal medya ile Batı kültürünün ihracatı bağlamında dünyanın farklı yerlerindeki gençlerin benzer özellikler gösterdiğini belirtmiştir (Bayhan, 2004). Türkiye'de sınırlı sayıda yapılan kuşak çalışmaları bize tarihi, kültürel, ekonomik, siyasi, toplumsal olayların etkisinin sistematik bir tarih aralığı ile belirlendiği kapsamlı bir kuşak sınıflandırmasına ihtiyaç olduğunu açıkça göstermektedir.

Mannheim, kuşak tanımlamalarında dikkat edilmesi gereken unsurun ilgili zamandaki akılda kalan sosyo-tarihsel olaylar olduğunu dile getirmiştir. Kuşak kategorizasyonunda, bireylerin kritik gelişim safhalarına tesir eden toplumsal etkenlerin önemine işaret etmiştir. Ayrıca yaş etkeni de kuşakların kategorizasyonunda son derece önemlidir (Mannheim, 1952). Ryder 1960'lı yıllarda toplumsal değişikliklerden etkilenmede bireylerin aynı toplumdaki farklı kültürel yapılarının da dikkate alınması gerektiğini söylemiştir. Massey buna katkıda bulunarak davranışlarımızı, ortaklığın değerler bütünü olarak tanımlamaktadır (akt. Reeves & Jung, 2008).

Tarihsel ve toplumsal tecrübeleri hesaba katarak sosyolojik bir çerçevede kuşakları kategorileştiren en kapsamlı incelemelerden biri Strauss ile Howe'ın Amerika tarihinden yola çıkarak 18 ayrı kuşak tanımı ortaya koydukları Kuşaklar (Generations) eseridir. Eser özellikle Amerika'nın kuşak döngüleri üzerine olmasına rağmen, kuşakların kırılımlarını ve her bir kuşağın diğer kuşağı nerede ve nasıl başlattığını göstermesi ve teori açısından büyük önem taşımaktadır (Kuyucu, 2014).

Strauss ve Howe bir kuşağın yalnızca doğum yıllarına göre tanımlanmasının oldukça sınırlı bir yaklaşım olduğunu savunmuştur. Onlara göre, kuşakları doğum yıllarından daha doğru tanımlayabilen üç kriter bulunmaktadır. Bu kriterler:

- Hissedilen Aidiyet: Ergenlik döneminde başlayan ve yetişkinlikte gelişen bir grubun parçası olma bilinci.
- Ortak İnançlar ve Davranışlar: Bir kuşağı karakterize eden mevcut tutumlar, inançlar ve davranış normları.
- Tarihi Paylaşma: Bir kuşağın ergenlik ve yetişkinlik döneminde meydana gelen ve onların gelecekteki yaşamlarını etkileyen tarihsel olarak büyük ve önemli olaylar (Strauss & Howe, 1991).

Turner ve Edmunds (2005) kuşak sosyolojisinin global jenerasyon kavramını geliştirmek zorunda olduğunu, küresel bağlamda gençlerin giderek artan bir hızla birbirine benzediğini, ekonomik ideolojinin kültürel değerleri şekillendirebileceğini savunmaktadırlar (akt. Lower, 2008).

Burnett 2011 yılında yayınlanan Kuşaklar: Teori ve Pratikte Zaman Makinesi (Generations: The Time Machine in Theory and Practice) adlı makalesinde özellikle genç yetişkinlik döneminde yaşananların, aynı toplumda, aynı koşullarda yaşayan yaşlılardan ve gençlerden daha ciddi bir kırılmaya yol açtığını ve bunun da kuşakların oluşmasında, bireylerin kendilerini tanımlayarak ortak bir oluşum oluşturmalarında gerçek etken olduğunu anlatmaktadır (Burnett, 2011).

McCrimble (2014) günümüzün çeşitli teknolojileriyle sağlanan küreselleşme nedeniyle, Avustralya, ABD, İngiltere, Almanya ve Japonya'daki gençlerin aynı olaylar, eğilimler ve gelişmelerle şekillendiğini dile getirmektedir. McCrimble'a göre sosyal medya ve çevrimiçi teknolojilerin hevesli kullanıcıları, popülasyonlarında eşi görülmemiş bir yaşlanmaya tanıklık etmektedirler ve onlardan önceki tüm nesillere göre daha fazla mali destekli ve resmi olarak eğitilmektedirler. McCrimble Pekin'den Bangalore'ye, Buenos Aires'ten Brisbane'ye kadar, aynı web sitelerine erişen, aynı filmleri izleyen, aynı şarkıları indiren ve aynı markalardan etkilenen bir neslin varlığına dikkat çekerken dünyanın ilk küresel kuşağına sahip olunduğunun altını çizmektedir.

McCrindle , The ABC of XYZ adlı eserinde aynı çağda doğan, aynı zamanlarda şekillenen ve aynı sosyal olaylardan etkilenen bir grup insan, başka bir deyişle, yaş ve yaşam evresi, koşullar ve teknoloji, olaylar ve deneyimlerle birleştirilmiş bir topluluğu kuşak olarak tanımlamaktadır (McCrindle, 2014).

Dünya genelinde yapılan araştırmalarda kuşakların kronolojik olarak sınıflandırılmasında farklı düşüncelerin olduğunu görmekteyiz. Ancak temelde kuşak grupları sınıflandırılırken bireyler doğum tarihlerine göre belirli zaman dilimleri ile sınırlandırılmaktadır. Bunun nedeni, birlikte gruplanan bireylerin tutumlarının, deneyimlerinin, beklentilerinin, tercihlerinin ve algılarının aynı veya benzer olmasının beklenmesidir (Kian& ark., 2013).

Günümüzde kuşak kavramını tanımlama ve kategorileştirme konusunda multidisipliner araştırmalar yapılmaktadır. Araştırmalarda en fazla göze çarpan, kuşak algısı ve kategorisinde kültürel değişiklikler olmasıdır. Literatürdeki kaynaklarda kuşaklarla alakalı zaman aralıkları ile kuşaklara atfedilen özelliklerin farklı olduğu görülmektedir (Adıgüzel &ark., 2014). Çalışmamızda kuşak sınıflandırılması ve doğum tarih aralıkları Türkiye'nin koşullarını, kültürel ve tarihi unsurlarını göz önünde bulundurarak yapılan Yüksekbilgili (2015)' nin çalışması referans alınarak belirlenmiştir. Buna göre Y kuşağını sınıflandırmada 1983-1995 doğum tarihleri baz alınmış, X Kuşağı için başlangıç tarihi olarak uluslararası literatürle uyumlu olarak 1965 senesi kabul edilmiş, Z Kuşağı için başlangıç tarihi 1996 ve sonrası olarak belirlenmiştir. Çizelge 2.1'de alan yazında yapılmış kuşak sınıflandırmalarının yaygın kabul edilenleri özet olarak derlenmiştir.

Çizelge 2.1: Araştırmacılara Göre Kuşakların Zaman Aralığı

Araştırmacılar	Kuşakların Adlandırılması ve Zaman Aralıkları				
	Sessiz Kuşak	Baby Boomers	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Parker ve Chusmir (1990)	1946 öncesi	1946-1964			
Jurkiewicz ve Brown (1998)	1925-1942	1943-1960	1961-1981		
Jurkiewicz (2000)		1946-1962	1963-1981		
Howe ve Strauss (2000)	1925-1943	1943-1960	1961-1981	1982-2000	
Tsui (2001)	1925-1945	1946-1964	1961-1981	1982-2002	
Smola ve Sutton (2002)		1946-1964	1965-1977		
Appelbaum (2005)		1943-1960	1961-1981		
Hammill (2005)	1922-1945	1946-1964	1965-1980	1981-2000	2001 ve sonrası
Oblinger (2005)	<1946	1947-1964	1965-1980	1981-1995	1995 ve sonrası
Kyles (2005)			1965-1977	1980-1999	
Tek Orel (2006)			1965-1976	1977-1994	
Broadbridge (2007)				1977-1994	
Lyons (2007)	1945 öncesi	1945-1964		1980 sonrası	
Sessa (2007)	1925-1945	1946-1963	1964-1982	1983 ve sonrası	
Fleschner (2007)			1965-1980	1981-2000	
Cennamo ve Gardner (2008)		1946-1961	1962-1979	1980 ve sonrası	
Chen ve Choi (2008)		1946-1964	1965-1977	1978 ve sonrası	
Gürsoy (2008)		1943-1960	1961-1980	1981-2000	
Wong (2008)		1945-1964	1965-1981	1982-2000	
Lamm ve Meeks (2009)		1943-1960	1961-1980	1981-2000	
Salahuddin (2010)			1960-1980	1981-2000	
Kuran (2010)	1927-1945	1945-1964	1965-1979	1980-1999	2000 ve sonrası
Twenge (2010)			1960-1980	1980-2000	
Williams ve Page (2011)	1930-1945	1946-1964	1965-1976	1977-1994	1994 ve sonrası
Keleş (2011)			1965-1976	1977-1994	
Yüksekbilgili (2015)				1983-1995	

Referans: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

2.12 Kuşaklar ve Karakteristik Özellikleri

Daha önce de dile getirildiği gibi literatürde kuşak kategorizasyonunda birbirinden farklı zaman aralıklarını baz alan çok sayıda çalışma mevcuttur. Araştırmamıza konu olan X, Y ve Z kuşaklarının kendine özel karakteristik yönleri, düşünce, değer ve davranışları, güçlü ve zayıf tarafları bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası alan yazında günümüzde hayatta olan insanlarla ilgili en sık kullanılan kuşak sınıflandırılması Çizelge 2.2.'de verilmiştir.

Çizelge 2.2: Günümüzde Dünya Üzerinde Hayatta Olan Kuşaklar

Doğum Yılı	Kuşağın İsmi	2021 yaşı
1925- 1945	Sessiz Kuşak ya da Gelenekçiler	76- 96
1946- 1964	Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers)	57 -75
1965- 1980	X Kuşağı (Gen X)	41-56
1981- 1995	Y Kuşağı	26-40
1996-	Z Kuşağı ya da Dijital Nesil”	<26

Referans: (Mücevher & Erdem, 2018)

2.12.1 Sessiz Kuşak

1925 -1945 tarihleri arasında doğanların mensubu olduğu sessiz kuşak iki büyük dünya savaşına tanıklık etmiş günümüzün büyük anneleri ve büyük dedeleridir. Türkiye’de Cumhuriyet Kuşağı olarak isimlendirilen bu nesil uzmanlar tarafından uyumlu sıfatıyla tanımlanmaktadır. Çalışmak ve ev sahibi olmak yaşamlarının amacıdır. Mektup ve yüz yüze konuşma ile iletişimlerini kurmuşlardır. İş hayatında temel değerleri otoriteyi tanıma, dürüstlük ve doyumunu erteleme üzerine kurulmuştur. Sessiz kuşak, hiyerarşiyi emir komuta zincirini kullanarak birebir uygulayan, yaptıkları işe bağlılıkları ile kendilerini adayan, gelenek ve kurallara uygun hareketler sergileyen temsilcilerden oluşmuştur. Toplumun muhafazakâr bireyleri şeklinde tanımlanan sessiz kuşak sık değişikliklere sıcak bakmayan, vazife öncesinde ve esnasında memnuniyet sergileyen, tolere ve sabır gücü yüksek kimselerden oluşmaktadır. (Acılıoğlu, 2015). İş yaşamında artık sayıları yok denecek kadar azalan sessiz kuşak, son zamanlarda hızla değişen toplumsal, politik, iktisadi ve kültürel etkenler karşısında yeni dünyayı ve kurallarını öğrenme ve buna adapte olmaya çalışan bir kuşaktır. Karakteristik özellikleri dolayısıyla mevcut durumlardan en az şikâyetçi olan ve kuralları öğrenmeye gayret eden bireyler olmayı sürdürmektedirler (Latif & Serbest, 2014).

2.12.2 Bebek Patlaması (Baby Boomers) Kuşığı

Bu kuşak, 1946-1964 seneleri arasında doğanlardan oluşmaktadır. İkinci Dünya Harbi sonrasına denk düşen bu kuşak savaşın ardından gerçekleşen hızlı doğum oranı nedeniyle bebek patlaması adını almıştır. Geride kalan iki yıkıcı dünya harbinin kötü izlerinin yok edilmeye çalışıldığı, bu maksatla refah politikalarının hayata geçirilmesiyle oluşan altın çağa doğan bir kuşağın mensubudurlar. Çalışkan ve sosyal sorumluluk duygusu gelişkin bir kuşak olarak kabul edilmektedirler (İzmirlioğlu, 2008). Vietnam Savaşı, çocuk felci aşısı, toplumsal bütünleşme, İnsan Hakları Hareketi, uzaya çıkılması, Ay'a gidilmesi, Kennedy ve Martin Luther King Jr. suikastları ve doğum kontrol hapları gibi önemli olay ve olgulara şahitlik etmişlerdir (Alwin, 1998). Yaşama koşullarının daha iyi olduğu bir dünyada bulunma isteğiyle birlikte doğu ve batı çatışmasında büyümüş ve şekillenmiş olan Baby Boomers, X kuşağının mimarıdır (Tolbize, 2008). 68 kuşağı olarak da isimlendirilen Bebek Patlaması kuşağının en karakteristik özellikleri kanaatkâr ve duygusal, sadakat duyguları yüksek, otoriteye, gerektiği zaman teknolojiyi kullanan gelenek ve kültürlerine bağlı olmalarıdır. Bu kuşak televizyonla büyüyen ve televizyonun etkili bir iletişim aracı olduğunu fark eden ilk kuşaktır (Benlisoy, 2008).

2.12.3 X Kuşığı:

Bu kuşak 1965-1980 arasında doğanlardır. İki dünya savaşı sonrasında ekonomik koşulların canlandırılması için oluşturulan refah ortamı 70'li yıllarda yaşanan petrol kriziyle birlikte sona ererek, yerini özgürlükçü politikalara bırakmıştır. X kuşağı kendilerinden önceki Bebek Patlaması kuşağının sürdürdüğü konforlu hayatın faturasını ödemek mecburiyetinde bırakılmıştır. Çalkantılı bir dünyanın belirsizlikleriyle mücadele etmek zorunda kalan X kuşağı, bu yüzden "kayıp kuşak" olarak adlandırılmaktadır. Teknolojik yeniliklerin içine doğan X'lerin sadakat duyguları, duruma göre değişmekle birlikte, geleneksel değerlerin savunuculuğunu yapmaktan da vazgeçmeyen, toplumsal sorunlar karşısında duyarlı, Bebek Patlaması kuşağına göre daha kanaatkâr, şüpheli ve mücadelecidir, otoriteye saygılı, işlerine bağlı, markalara ilgi duyan, hatta kimliklerini markalara göre tanımlamayı başlatan ilk kuşak oldukları söylenmektedir. Kadınların iş yaşamına dahil olmasıyla beraber geleneksel aile yapısında da kırılma yaşayan bir kuşaktır (Altuntuğ, 2012). Teknolojiye uyum

sorunu yaşamakla birlikte hayatları boyunca internet, tablet bilgisayar, drone gibi çok sayıda teknolojik gelişme ve icada tanıklık etmişlerdir. X kuşağı insanı merdaneli çamaşır makinelerinden, çok programlı ve mikro işlemcili çamaşır makinelerine, ankesörlü çevirmeli telefonda akıllı cep telefonlarına dek kullanma becerisine sahip bir kuşaktır (Savaş & Karataş, 2019). Türkiye’de genel olarak X kuşağı, sayılan bu teknolojilerin kullanımına gelişmiş ülkeler kadar yetişememiştir (İlhan, 2019).

2.12.4 Y Kuşağı

X kuşağı gibi çalışan ebeveyne sahip olan Y kuşağı Milenyum Kuşağı (Millennials), Gelecek Kuşak (Generation Next), Dijital Kuşak (Digital Generation), Eko Patlaması (EchoBoomers) ve Bir Sonrakiler (Nexters) gibi isimlerle de anılmaktadır (Kapoor ve Solomon, 2011). X kuşağından farklı olarak anne baba olma yaşı 27’ye çıkmıştır. Ebeveynlik rolleri önceki kuşaktan farklı olarak çocuğunun iyi şartlar altında büyüebilmesi, iyi bir eğitim alması ve güvende olması konusunda çok daha aktif rollere sahip anne babalardır (Wendover, 2001). Çocuk yetiştirme konusundaki aktif rolleri, sürekli çocuklarının etrafında olmaları nedeniyle kendilerine Helikopter Ebeveynler (Helicopter Parents) de denmektedir (Howe ve Strauss, 2007).

Y kuşağının literatürde en temel karakteristik özellikleri rahat koşullarda çalışabilecekleri işler tercih etmeleri, internetin en önemli iletişim alanları olması, teknolojiyi yakından takip edip ve kullanmaları, kendi işlerini kurmayı istemeleri, özgürlüklerine düşkün olmaları, kendilerine güvenlerinin yüksek olması, aynı anda birden çok işi yapabilmeleri, sabırsız olmaları, sosyal iletişim ağıyla işyeri sınırları içinde sürekli olarak bağlantıda olmaları sayılmaktadır (Yüksekbilgili, 2015).

2.12.5 Z Kuşağı

Dijital Yerliler, Medya Kuşağı, Com Kuşağı, Net Kuşağı gibi adlarla anılan Z Kuşağı, 1996 yılı sonrası doğanların mensup olduğu bir anlamda geleceğin simgesi görülen bir kuşaktır. Kuşak I(iGen), İnternet Kuşağı, Her Daim Online (Instant Online) diğer isimleri arasında sayılmaktadır. Z kuşağı birçok işi senkronize yapabildiği için araştırmacılar tarafından M Kuşağı (Multitasking/Çoklugu görev) olarak da adlandırılmaktadır. Z Kuşağının tarih

aralığı konusunda araştırmacılar net bir yargıya ulaşamamışlardır. Bazı araştırmacılar 1990 ortası ve 2000'lerin sonunda dünyaya gelenleri bu kuşağın mensubu kabul ederken bazı araştırmacılar da 2000'li senelerin başından günümüze dek olan zaman aralığını Z Kuşağı olarak sınıflandırmaktadır. Z kuşağı son derece bireysel ve yalnız yaşadıkları için Yeni Sessiz Kuşak olarak da görölmektedir. Geleceğin çalışma hayatının fertleri olacak Z kuşağının en temel karakteristik özellikleri iş ve yaşam dengesine sahip olma, esneklik, girişimcilik, yaratıcılık, yenilikçilik, küresel bir çalışma atmosferine yatkınlık, çoklu iş ve kariyer yapabilme, yaşam boyu öğrenme deneyimine açıklık sayılabilir. Dünya nimetlerine düşkünlük, teknoloji ile barışıklık, meşgul olduğu işi kısa sürede neticelendirme özellikleriyle dikkat çekmektedirler. Teknolojiyi hızlı kavrayıp ustalıklı kullanabilen Z Kuşağı bireyleri, sürekli yanlarında taşınabilir portatif küçük cihazlar ile büyümektedirler (Mücevher & Erdem, 2018).

McCrindle ve Fell, Z kuşağını tanımlayan en önemli 5 özelliği şu şekilde özetlemektedir:

1. Dijital: Teknolojiyi hayatlarına sorunsuz bir şekilde entegre etmişlerdir
2. Global: Sidney'den Şanghai'a, Melbourne'den Madras'a kadar aynı filmler, müzik, moda ve yiyeceklerden etkilenen gerçekten küresel olan ilk nesildir.
3. Sosyal: Diğer tüm nesillerden daha fazla, akranlarıyla geniş ölçüde bağlantı kurmakta sosyal medya platformları nedeniyle hem sayısal hem de coğrafi olarak daha büyük bir sosyal ağdan etkilenmektedirler.
4. Mobil: Z kuşağı teknolojiyi sürekli kullanarak aynı zamanda evleri, işleri ve kariyerleri hiç olmadığı kadar hızlı hareket ettirebilmektedir.
5. Görsel: Google'ın günde 3,5 milyon araması olmasına rağmen, YouTube'da her gün yaklaşık 5 milyar video izlenmektedir. Konu hakkında makale okumak ya da tartışmak yerine sorunu özetleyen videoları izlemeyi tercih eden yeni bir nesil olmaktadır (McCrindle & Fell, 2019).

Kuşaklarla alakalı güncel çalışmalarda Z kuşağının ardından gelecek nesillerin önceki jenerasyonların özelliklerini üzerlerinde taşımakla beraber pek çok

özelliğiyle diğer kuşaklardan bambaşka donanımlara sahip yeni bir “Alfa” kuşağından söz edilmektedir. 2010’dan sonra dünyaya gelenlerin yer aldığı Alfa Kuşağının toplumsal hayattan ekonomiye kadar dünyadaki pek çok beşerî yapıyı değiştireceği ön görülmektedir.

2.13 X, Y ve Z Kuşağıyla İlgili Yapılmış Araştırmalar

X, Y ve Z kuşağıyla ilgili yapılmış güncel çalışmalar ağırlıklı olarak sosyoloji, eğitim bilimleri, bilgi teknolojileri, sosyal hizmetler, siyasal bilimler, turizm, pazarlama ve iletişim alanlarında görülmektedir. Psikoloji alanyazında kuşaklar ile ilgili çalışmalar olmakla birlikte sayıca az olmasının nedeni konunun doğrudan psikolojinin alanına girmemesi ile açıklanabilir.

Wong ve arkadaşları (2008) kuşaklarla ilgili kişilik ve motivasyon farklılıklarını ve bunun işyeri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır (Wong & ark. 2008).

Karasu ve Aylaz (2017)’in X ve Y kuşağına mensup 145 hemşirenin meslek dayanışması ile iş doyumunu arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında X ve Y kuşağı arasında iş doyumunu açısından istatistiksel olarak önemli bir fark saptanmıştır. Araştırmaya katılan Y kuşağı hemşirelerin meslek dayanışma ölçeği ortalamasının X kuşağından; X kuşağı hemşirelerin iş doyumunu ölçeği puan ortalaması Y kuşağından daha yüksek bulunmuştur. Araştırma sonucunda hemşirelerin meslek dayanışmalarını ve iş doyumunu artırılabilmesi için kuşak farklılıkları da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir (Karasu & Aylaz, 2017).

Kesgin (2019)’in X,Y,Z kuşaklarının yaşlılara yönelik tutumlarının değerlendirilmesi çalışmasında eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma durumu, bakım verilen yaşlının yakınlık derecesi ve yaşamın çoğunun geçirildiği bölgenin yaşlılara yönelik tutum üzerinde istatistiksel bir anlamlılık göstermediği ancak eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arttıkça yaşlılara yönelik tutum skorunun arttığı, evli ve çocuk sahibi olma durumlarının yaşlılara yönelik tutumu olumlu yönde etkilediği ve yaşlılığa en yakın grup olan X kuşağı katılımcılarının çocukları ile yaşamayı tercih ederken çocuklarının aileleri ile yaşamayı tercih etmedikleri saptanmıştır (Kesgin, 2019).

Beytekin ve Doğan (2019)'ın yükseköğretimde X kuşağı akademisyenleri ile Y kuşağı lisansüstü öğrencileri arasındaki kuşaklararası çatışmanın incelendiği araştırmada, Y kuşağı lisansüstü öğrencileri, lisansüstü öğrencilerine yönelik yıkıcı eleştirilerden kaçınilması gerektiğini, iletişim becerilerini ve karşılıklı anlayışı geliştirmeyi, X kuşağı akademisyenleri ise önyargılardan kaçınlma, karşılıklı anlayış ve saygı geliştirmeyi önermektedirler (Beytekin & Doğan, 2019).

Helvacıoğlu ve Fırın (2019)'ın X ve Y kuşağı çalışanlarının motivasyon araçlarının karşılaştırılması çalışmasında X ve Y kuşaklarının içsel ve dışsal motivasyon araçlarının farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Helvacıoğlu & Fırın, 2019).

Mat (2020)'ın X, Y, Z kuşaklarının kişilik özellikleri, kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları ve başa çıkma becerilerini incelediği 433 katılımcının olduğu çalışmasında kuşaklar arasında araçsal sosyal destek arama, kabullenme, mizahi yaklaşım, duygulara odaklanma, dine yönelim, davranışsal olarak ilgiyi kesme, zihinsel olarak ilgiye kesme ve duygusal sosyal destek arama bakımından farklılık göstermediğini ifade etmektedir (Mat, 2020).

Amerikan Psikoloji Derneği (2020)'nin Amerika'daki Stress isimli araştırmasında Z kuşağı ve stres düzeyi hakkındaki istatistiksel veriler ilgi çekicidir. Northwestern niversitesi'nde gelişim psikoloğu olan Adam, 2020'nin streslerinin neden Z kuşağını bu kadar çok etkilediğini, pandeminin gençlerin stresi üzerindeki etkilerinin neden daha karışık göründüğünü ve stresin bu neslin sağlığını ve gelişimini nasıl etkileyebileceği çalışmasında Z kuşağı katılımcılarının %91'i stres nedeniyle fiziksel veya psikolojik semptomlar yaşadıklarını bildirmektedir. Rapora göre stres nedenleri para/iş (%64), borç (%33), konut (%31) ve açlık (%28) olarak geçmektedir. 18-23 yaşları arasındaki genç yetişkinlerin üçte birinden fazlası araştırmanın yapıldığı 2020 senesinde önceki yıla göre akıl sağlıklarının daha kötü olduğunu ifade etmişlerdir (Adam, 2020).

Bayramov ve arkadaşlarının (2021) Eskişehir'de çalışmakta olan 345 katılımcı ile gerçekleştirdikleri X, Y ve Z kuşak çalışanlarının esnek çalışmaya yönelik tutumlarının karşılaştırılması isimli çalışmada çalışanların esnek çalışmaya yönelik tutumlarının mensup oldukları kuşaklara göre farklılık gösterdiği, söz

konusu farkın iş, yaşam dengesi ve iş sorumluluğu alt boyutlarında da bulunduğu, buna karşılık diğer çalışanlar alt boyutuna ilişkin tutumları arasında fark olmadığı; hangi kuşağa mensup oldukları fark etmeksizin çalışanların medeni durumlarına ve mesleki kıdemlerine göre esnek çalışmaya ilişkin tutumlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır. Buna karşılık çalışanların esnek çalışmaya yönelik tutumları arasında hem genel olarak hem kuşaklar açısından cinsiyetlerine, eğitim ve aylık gelir durumlarına ve şu andaki çalışma şekillerine göre farklılık göstermediği belirtilmiştir. Son olarak çalışanların medeni durumlarının ve mesleki kıdemlerinin mensup oldukları kuşaklara göre esnek çalışmaya ilişkin tutumlarında farklılık göstermediği ifade edilmiştir (Bayramov & ark., 2021).

Sarıkaya ve Atsan (2021)'ın Akdeniz Üniversitesi öğretim elemanları ve öğrencilerinden oluşan X kuşağından 167, Y kuşağından 204 kişi ile yaptıkları karar verme stili ve risk alma eğilimini değerlendirdikleri çalışmada X ve Y kuşakları arasında rasyonel ve anlık (spontane) karar verme stilleri ile risk alma eğilimi açısından anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir (Sarıkaya & Atsan, 2021).

3. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Çalışma, nicel araştırma modellerinden tekil tarama modeline göre hazırlanmıştır. “Tarama modelleri, geçmiş ya da var olan bir durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Tekil tarama modeli, değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesini” amaçlar (Karasar, 2012). Araştırmada katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin 15 maddeye verdikleri yanıtlardan elde edilen sonuçlar ile dört farklı boyuttan oluşan Mizah Tarzları Ölçeğinin toplam puanları karşılaştırılarak farklılıklar tespit edilmiştir.

3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Türkiye’de 1965 ve 2002 yılları arasında doğmuş, X, Y ve Z kuşağından bireyler olup, örnekleme 2020 yılında yaşları 18 ile 55 arasında bir kısmı İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi akademik, idari personeli ve öğrencileri, bir bölümü de araştırmacının kişisel sosyal çevresi ile ulaştığı Ankara, İzmir, Bursa ve Mersin’de yaşayan gönüllülük esasına göre çalışmada yer almış katılımcılar oluşturmaktadır. Bu araştırmada X, Y ve Z kuşağı mensuplarının mizah tarzlarının belirlenmesi amaçlandığından, çalışmaya katılan 1013 gönüllü arasından doğum tarihi araştırma konusu ile uyumluluk gösteren 905 katılımcı seçilmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

3.3.1 Sosyo – Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyo-Demografik Bilgi Formu”, literatür taraması neticesinde benzer araştırmalardaki anketler incelendikten sonra araştırma için gereken bilgileri ölçmeye yönelik sorulardan oluşturulmuştur. Formda katılımcıların; cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, mesleği, kardeş sayısı,

doğum sırası (kardeş konumu), medeni durumu, ebeveyn olma, gelir seviyesi, anne-baba tahsil düzeyi, sosyal medya kullanım sıklığı, doğup büyüklükleri yerleşim yeri, dinî/ dünya görüşü, siyasî gündem ilgi düzeyi gibi çeşitli sosyo-demografik özelliklere dair özelliklere yer verilmektedir.

3.3.2 Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ)

Mizahın günlük yaşamdaki kullanımında kişisel farklılıklara ait boyutları ortaya koymak amacıyla geliştirilen Mizah Tarzları Ölçeği bir öz değerlendirme ölçeğidir (Martin & ark., 2003). Türkçe uyarlama çalışmaları Yerlikaya tarafından yapılan ölçek ikisi uyumlu, ikisi uyumsuz dört farklı mizah tarzını ölçmeyi hedefleyen dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt ölçekler; Katılımcı (Sosyal) Mizah (Affiliative Humor), Kendini Geliştirici Mizah (Self Enhancing Humor), Saldırgan Mizah (Aggressive Humor) ve Kendini Yıkıcı Mizah (Self Defeating Humor)tır. Alt ölçekler 8 maddeden oluşmakta ve her bir alt ölçekte bireylerin sahip olduğu mizah duygusunun belirtilen boyutlar açısından nasıl farklılaştığını ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. Kesinlikle katılmıyorum ile tamamiyle katılıyorum arasında değişen yedili likert tipi derecelendirmenin kullanıldığı ölçekte ters yönde puanlanan on bir madde (1, 7, 9, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 29, 31) yer almaktadır. Her bir alt ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 8 ile 56 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden alınan puanların yüksekliği ilgili mizah tarzının kullanım sıklığına işaret etmektedir. Alt ölçeklerin soruları şu biçimde dağılmıştır: Katılımcı (Sosyal) Mizah: 1*, 5, 9*, 13, 17*, 21, 25*, 29*, Kendini Geliştirici Mizah: 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, Saldırgan Mizah: 3, 7*, 11, 15*, 19, 23*, 27, 31*, Kendini Yıkıcı Mizah: 4, 8, 12, 16*, 20, 24, 28, 32. Ölçekteki * işaretli maddeler ters olarak puanlanmaktadır). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasından elde edilen bulgular, ölçeğin orijinalindeki gibi dört faktörden oluştuğunu, her bir faktörün orijinal ölçekte yer alan 8 maddeden oluşan dört alt ölçekle eşdeğer olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen dört faktörün varyansı açıklama yüzdesi %36,88'dir. Faktörlerin öz değerleri sırasıyla; Kendini Geliştirici Mizah: 5.22, Katılımcı Mizah: 2.97, Saldırgan Mizah: 1.90 ve Kendini Yıkıcı Mizah: 1.70'tir. Varyansı açıklama yüzdeleri sırasıyla; 16.34, 9.28, 5.97 ve 5.30'dur. Her bir alt ölçeğe ilişkin elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları; Katılımcı Mizah için, .74, Kendini Geliştirici Mizah için, .78, Saldırgan Mizah için.69 ve

Kendini Yıkıcı Mizah için .67 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin zamana karşı güvenilirlik katsayıları ise; Katılımcı Mizah için, .88, Kendini Geliştirici Mizah için, .82, Saldırgan Mizah için, .85, Kendini Yıkıcı Mizah için, .85'tir (Yerlikaya, 2003).

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırma 2020 yılı temmuz, ağustos aylarında yaşları 18 ile 55 arasında, ağırlıklı olarak büyükşehirde olup Türkiye'nin farklı yerleşim yerlerinde yaşayan, bir bölümü Sağlık Bilimleri Üniversitesi akademik ve idari personeli ve Tıp Fakültesi öğrencileri olan gönüllülük esasına göre çalışmada yer almış katılımcılarla yapılmıştır. Katılımcıların bir kısmı ile yüz yüze görüşülerek bir bölümü ile de online olarak yapılacak çalışma ve ölçekler hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılara formlarını doldurmadan önce çalışmanın amacı ve konusu hakkında yazılı olarak bilgi verilip onamları alınmış, form ve ölçek gizlilik esasına göre uygulanmıştır.

3.5 Verilerin İstatiksel Analizi

Araştırmada bulunan verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) versiyon 25.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Nicel faktörler ortalama $\pm$ standart sapma, nitel faktörler ise frekans (n) ve yüzde (%) değerleri kullanılarak rapor edilmiştir. Analizlerde yanılma düzeyi $\alpha = 0,05$ olarak alınmıştır (%95 güven düzeyi).

Değişkenlerin dağılımı Shapiro-Wilk's testi kullanılarak incelenmiştir. Normal dağılmayan değişkenlerde medyan, minimum ve maksimum değerleri kullanılarak raporlama yapılmıştır. Normal dağılım göstermeyen değişkenler için; iki grup arasındaki farklılıklarda Mann Whitney U testi, üç veya daha fazla grubun farklılığını incelemek için Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach Alpha testi kullanılarak incelenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak araştırmaya katılanların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Ardından demografik değişkenlerin düzeylerine göre Mizah Tarzları Ölçeğinin alt ölçek toplam puanlarının anlamlı farklılıklarını belirlemek üzere karşılaştırma analizlerinden elde edilen bulgular raporlanmıştır.

4.1 Katılımcılara İlişkin Sosyo – Demografik Özellikler

Çizelge 4.1: Katılımcıların SosyoDemografik Değişkenleriyle İlgili Frekans ve Yüzdeler Değerleri

	Frekans(n)	Yüzde(%)
1.Cinsiyet		
Kadın	523	57,8
Erkek	382	42,2
2.Kardeş Sayısı		
Yok	50	5,5
1	305	33,7
2	265	29,3
3	132	14,6
4	62	6,9
5 ve üzeri	91	10,1
3.Doğum Sırası/Kardeş Konumu		
Tek çocuk	50	5,5
İlk çocuk	337	37,2
Ortanca çocuk	249	27,5
Son çocuk	269	29,7
4.Medeni Hâl		
Bekar	536	59,2
Evli	369	40,8
5. Çocuk Sahibi Olma Durumu		
Yok	576	63,6
Var	329	36,4
6.Gelir Durumu		
2500 TL'den az	286	31,6
2500-3999 TL	167	18,5
4000-6499 TL	223	24,6
6500 TL ve üzeri	229	25,3

Çizelge 4.1: (Devam) Katılımcıların SosyoDemografik Değişkenleriyle İlgili Frekans ve Yüzdeler

	Frekans(n)	Yüzde(%)
7.Öğrenim Durumu		
Lise ve daha düşük	181	20,0
Üniversite	552	61,0
Lisansüstü	172	19,0
8.Anne Öğrenim Durumu		
Lise ve daha düşük	754	83,3
Üniversite	136	15,0
Lisansüstü	15	1,7
9.Baba Öğrenim Durumu		
Lise ve daha düşük	597	66,0
Üniversite	266	29,4
Lisansüstü	42	4,6
10.Meslek		
İşsiz	67	7,4
Öğrenci	295	32,6
Memur	265	29,3
Özel sektör	245	27,1
Emekli	33	3,6
11.Sosyal Medya Kullanım Durumu		
Sosyal Medya Hesabım Var Ama Nadiren Kullanırım	99	10,9
Haftada Birkaç Kez	42	4,6
Günde Birkaç Kez	345	38,1
Neredeyse Saat Başı	149	16,5
Çok Sık	216	23,9
Sosyal Medya Hesabım Yok	54	6,0
12.Yerleşim Yeri / Yaşanılan Yer		
Büyükşehir	536	59,2
Şehir merkezi	178	19,7
İlçe merkezi	104	11,5
Köy/Kasaba	87	9,6
13.Dinî Konumlandırma /Aidiyet		
Dindar	262	29,0
Muhafazakâr	221	24,4
Laik	294	32,5
Dinsiz	128	14,1
14.Siyasetle İlgisi		
Evet	375	41,4
Hayır	166	18,3
Bazen	364	40,2
15.Kuşak		
Z Kuşağı	300	33,1
Y Kuşağı	316	34,9
X Kuşağı	289	31,9
Yaş	33,54 ± 11,35	

Araştırmaya katılan 905 katılımcınının 300'ü Z kuşağı, 316'sı Y kuşağı, 289'u X kuşağına aittir. Yüzdeler olarak %33,1'i Z kuşağı, %34,9'u Y kuşağı, %31,9'u ise X kuşağıdır. Katılımcıların 523'ü kadın, 382'si erkeklerden oluşmaktadır.

Buna göre çalışmanın %57,8'sini kadınlar; %42,2'sini ise erkekler oluşturmaktadır. 523 kadın katılımcının 164'ü X kuşağından, 174'ü Y kuşağından, 185'i Z kuşağındandır. 382 erkek katılımcının 125'i X kuşağını, 142'si Y kuşağını, 115'i Z kuşağını temsil etmektedir.

Katılımcılardan 50 kişi %5,5 ile tek çocuk olup, sayıca 305'i %33,7 ile bir kardeş, 265 kişi %29,3 dilimle iki kardeş, 132 kişi %14,6 ile üç kardeş, 62 kişi %6,9 ile 4 kardeş, 91 kişi %10,1'i beş kardeş ve/veya üzeridir. Katılımcıların doğum sırasına (kardeş konumu) göre dağılımları ilk çocuk 337(%37,2), ortanca çocuk 249 (%27,5), son çocuk 269 (%29,7) kişidir.

Çalışmaya katılanların medeni durumu 536 kişi %59,2 ile bekar, 369 kişi ile %40,8'i bekaardır. Katılımcıların ebeveynlik durumu ise 576 kişi %63,6'sı çocuk sahibi değil, 329 kişi %36,4 ile çocuk sahibidir.

Gelir durumunda aylık kazancı 2500 TL'den az olanlar 286 kişi (%31,6), 2500-4000 TL arası 167 kişi (%18,5), 4000-6500 TL arası 223 kişi (%24,6), 6500 TL ve üzeri 229 kişidir (%25,3).

Katılımcıların tahsil durumlarına bakıldığında lisansüstü öğrenim görenler 172 (%19), üniversite mezunu olanlar 552 (%61), lise ve altı öğrenim durumuna sahip olanlar ise 181(%20) kişidir. Araştırmaya katılanların anne öğrenim durumlarında lisansüstü öğrenime sahip 15 (%1,7), üniversite mezunu 136 (%15), lise ve altı öğrenim durumuna sahip olanlar ise 754 (83,3) kişidir. Katılımcıların baba öğrenim durumlarında lisansüstü öğrenime sahip olanların sayısı 42 (%4,6), üniversite mezunu olanlar 266 (%29,4), lise ve altı öğrenim durumuna sahip olanlar ise 597 (%66) kişidir. Meslek dağılımı olarak çalışmaya katılanlardan 67 (%7,4)'si işsiz, 295 (%32,6) 'i öğrenci, 265 ((29,3)'i kamu kurumunda çalışmakta, 245(%27,1)'i özel sektörde yer almakta, 33(%3,6)'ü emeklidir.

Katılımcıların sosyal medya kullanım sıklığı bulgularına göre sosyal medya hesabı olmayanların sayısı 54 (%6), çok sık kullananların sayısı 216 (%23,9), saat başı kullandıklarını ifade edenlerin sayısı 149 (%16,5), günde birkaç kez kullananların sayısı 345(%38,1), haftada birkaç kez kullananların sayısı 42(%4,6), hesabı olup aktif kullanmadığını ifade edenlerin sayısı ise 99(%10,9)'dur.

Araştırmaya katılanların doğup büyüdüğü yerleşim yeri sorusuna 536(%59,2)'si büyükşehir, 178(%19,7)'i şehir merkezi, 104(%11,5)'ü ilçe, 87(%9,6)'si köy ya da kasaba şeklinde cevap vermiştir.

Formun din/dünya görüşü maddesinde katılımcıların 128 (%14,1)'i dinsiz, 294(%32,5)'ü laik, 221(%24,4)'i muhafazakâr, 262(%29)'si dindar olarak kendilerini tanımlamışlardır.

Çalışmaya katılanlara siyasete ve siyasi gündeme duydukları ilgi sorulduğunda 375(%41,4)'ü ilgili olduğunu, 166(%18,3)'sı siyasetle ve gündemle ilgilenmediklerini, 364(%40,2)'ü zaman zaman siyasi gündemi takip ettiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.2: Ölçek Alt Kategorilerinin Özet İstatistikleri

Alt Kategoriler	N	Medyan	En Küçük	En Büyük
Katılımcı (Sosyal) Mizah	905	43	10	56
Kendini Geliştirici Mizah	905	35	12	56
Saldırgan Mizah	905	19	8	55
Kendini Yıkıcı Mizah	905	27	9	53
Ölçek toplam puanı	905	124	54	209

Ölçek alt boyutlarının puan dağılımları Katılımcı (Sosyal) Mizah 43(10-56); Kendini Geliştirici Mizah 35 (12-56); Saldırgan Mizah 19(8-55); Kendini Yıkıcı Mizah 27(9-53) şeklindedir.

Ölçeğin İç-Tutarlılık İncelemesi (Cronbach's Alfa):

Mizah ölçeğinin her bir alt boyutu için yapılan güvenilirlik analizlerinde Katılımcı Mizah, Kendini Geliştirici Mizah, Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah için Cronbach's Alfa değerleri sırayla 0.83, 0.79, 0.75 ve 0,76 olarak bulunmuştur. Bu, bize ölçeğin alt boyutlarının güvenilir olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.3: X, Y, Z Kuşağının Mizah Tarzları Ölçeği Alt Boyutları Bakımından İncelenmesi

Katılımcı (Sosyal) Mizah	n	Ortalama rank	P	
X kuşağı	289	388,10	,000	Z> Y
Y kuşağı	316	446,00		Z> X
Z kuşağı	300	522,90		
Kendini geliştirici mizah				
X kuşağı	289	433,97	,071	
Y kuşağı	316	439,26		
Z kuşağı	300	485,81		
Saldırgan mizah				
X kuşağı	289	414,30	,006	Z > X
Y kuşağı	316	461,55		
Z kuşağı	300	481,27		
Kendini yıkıcı mizah				
X kuşağı	289	418,52	,001	Z> X
Y kuşağı	316	440,07		Z> Y
Z kuşağı	300	499,83		

Kruskall Wallis analizi sonucunda Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutunda kuşaklar arasında istatistiksel olarak kayda değer farklılık görülmüştür ($p < 0,05$). Katılımcı (Sosyal) Mizahta Z kuşağının ölçek alt boyut puanının Y kuşağının alt boyut puanından daha yüksek olduğu, Z kuşağının ölçek alt boyut puanın X kuşağının alt boyut puanından daha yüksek olduğu görülmüştür. Saldırgan Mizah kategorisinde kuşaklar arasında istatistiksel anlamda dikkate değer farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Z kuşağının ölçek alt boyut puanın X kuşağının alt boyut puanından daha yüksek olduğu, Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde kuşaklar arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Z kuşağının ölçek alt boyut puanın Y kuşağının alt boyut puanından daha yüksek olduğu, Z kuşağının ölçek alt boyut puanın X kuşağının alt boyut puanından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kendini Geliştirici Mizah alt boyutunda istatistiksel anlamda dikkate değer bir farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çizelge 4.4: Kuşaklar Arasında Cinsiyet Değişkeni Açısından Mizah Alt Boyut Puanları

Kuşak	Alt boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama rank	P
X kuşağı	Katılımcı (Sosyal)	Kadın	164	153,43	,049
		Erkek	125	133,94	
	Kendini geliştirici mizah	Kadın	164	155,64	,013
		Erkek	125	131,04	
	Saldırgan mizah	Kadın	164	131,31	,001
		Erkek	125	162,96	
	Kendini yıkıcı mizah	Kadın	164	135,69	,030
		Erkek	125	157,22	
Y kuşağı	Katılımcı (Sosyal)	Kadın	174	157,00	,746
		Erkek	142	160,34	
	Kendini geliştirici mizah	Kadın	174	159,98	,749
		Erkek	142	156,68	
	Saldırgan mizah	Kadın	174	142,54	,001
		Erkek	142	178,06	
	Kendini yıkıcı mizah	Kadın	174	140,30	,000
		Erkek	142	180,81	
Z kuşağı	Katılımcı (Sosyal)	Kadın	185	154,74	,283
		Erkek	115	143,69	
	Kendini geliştirici mizah	Kadın	185	158,60	,040
		Erkek	115	137,47	
	Saldırgan mizah	Kadın	185	135,14	,000
		Erkek	115	175,21	
	Kendini yıkıcı mizah	Kadın	185	155,66	,191
		Erkek	115	142,20	

X kuşağında; Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutunda cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Kadınların puanları erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah türünde cinsiyetler arasında istatistiksel anlamda farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Kadınların verdiği puanlar erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Saldırgan Mizah türünde cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Y kuşağında; Katılımcı (Sosyal) Mizah türünde cinsiyetler arasında istatistiksel anlamda farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Kendini Geliştirici Mizah kategorisinde istatistiksel olarak cinsiyetler arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p > 0,05$). Saldırgan Mizah türünde istatistiksel olarak cinsiyetler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p

<0,05). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah türünde cinsiyetler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p <0,05). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Z kuşağında; Katılımcı (Sosyal) Mizah kategorisinde cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir (p> 0,05). Kendini Geliştirici Mizah türünde cinsiyetler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p <0,05). Kadınların verdiği puanlar erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Saldırgan Mizah türünde cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p <0,05). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah türünde cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (p> 0,05).

Çizelge 4.5: Cinsiyet Değişkeni Açısından Ölçek Alt Boyut Puanları

Alt boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama rank	P
Katılımcı (Sosyal) Mizah	Kadın	523	465,64	,088
	Erkek	382	435,69	
Kendini geliştirici mizah	Kadın	523	474,57	,004
	Erkek	382	423,48	
Saldırgan mizah	Kadın	523	409,21	,000
	Erkek	382	512,95	
Kendini yıkıcı mizah	Kadın	523	434,00	,010
	Erkek	382	479,01	

Katılımcı (sosyal) Mizah alt boyutunda cinsiyetler arasında istatistiksel olarak kayda değer bir farklılık tespit edilememiştir (p> 0,05). Kendini Geliştirici Mizah türünde cinsiyetler arasında istatistiksel olarak manidar bir anlamlı farklılık yakalanmıştır (p <0,05). Kadınların verdiği puanlar erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Saldırgan Mizah alt boyutunda istatistiksel olarak cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır (p <0,05). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda cinsiyetler arasında istatistiksel olarak manidar bir farklılık görülmüştür (p <0,05). Erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir.

Çizelge 4.6: Kardeş Sayısına Göre Mizah Alt Boyut Puanları

	Kardeş Sayısı	N	Ortalama Rank	P	Farklılığın olduğu gruplar
Katılımcı (Sosyal)	Yok	50	521,42	,000	1 > 5 ve üzeri Yok > 5 ve üzeri 1 > 3
	1	305	497,82		
	2	265	441,05		
	3	132	410,64		
	4	62	436,02		
	5 ve üzeri	91	373,00		
Kendini geliştirici	Yok	50	405,56	,014	
	1	305	493,51		
	2	265	431,72		
	3	132	450,72		
	4	62	461,50		
	5 ve üzeri	91	402,77		
Saldırgan	Yok	50	506,82	,386	
	1	305	457,28		
	2	265	459,96		
	3	132	417,23		
	4	62	432,69		
	5 ve üzeri	91	454,57		
Kendini yıkıcı	Yok	50	495,99	,074	
	1	305	462,35		
	2	265	454,33		
	3	132	477,70		
	4	62	399,33		
	5 ve üzeri	91	394,92		

Katılımcılar kardeş sayısı bakımından değerlendirildiğinde;

Katılımcı (Sosyal Mizah) kategorisinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüştür ($p < ,05$). Bir kardeşe sahip olanların bu boyuta verdiği puanlar, 5 ve üzeri kardeşe sahip olanlardan daha yüksek olduğu, kardeşi olmayan katılımcıların puanlarının 5 ve üzeri kardeşi olanlardan daha yüksek olduğu ve bir kardeşe sahip olanların bu boyuta verdiği puanların üç kardeşe sahip olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah kategorisinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < ,05$) ancak farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı tespit edilememiştir. Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah türlerinde istatistiksel olarak kayda değer anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p > ,05$).

Çizelge 4.7: Doğum Sırası (Kardeş Konumu)na Göre Mizah Alt Boyut Puanları

Doğum Sırası/ Kardeş Konumu	N	Ortalama Rank	P	Farklılığın olduğu grup
Katılımcı (Sosyal) mizah	Tek	50	,000	İlk> ortanca Son> ortanca Tek> ortanca
	İlk Çocuk	337		
	Ortanca Çocuk	249		
	Son Çocuk	269		
Kendini geliştirici mizah	Tek Çocuk	50	,037	
	İlk Çocuk	337		
	Ortanca Çocuk	249		
	Son Çocuk	269		
Saldırgan mizah	Tek Çocuk	50	,580	
	İlk Çocuk	337		
	Ortanca Çocuk	249		
	Son Çocuk	269		
Kendini yıkıcı mizah	Tek Çocuk	50	,160	
	İlk Çocuk	337		
	Ortanca Çocuk	249		
	Son Çocuk	269		

Ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu bakımından alt boyutlar değerlendirildiğinde;

Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutunda ailenin kaçınıcı çocuğu olmaları bakımından incelendiğinde istatistiksel olarak manidar bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). İlk çocukların puanları ortanca çocuklardan daha yüksektir, son çocuk olanların puanlarının ortanca çocuk olanlardan daha yüksek olduğu, tek çocuk olanların puanlarının ortanca çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah alt boyut puanlarının ailenin kaçınıcı çocuğu olmaları bakımından incelendiğinde istatistiksel olarak dikkate değer bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$) ancak kategoriler arasında farklılık tespit edilememiştir. Saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah alt boyut puanlarının ailenin kaçınıcı çocuğu olmaları bakımından incelendiğinde istatistiki manada bir farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çizelge 4.8: Medeni Durum Değişkeni Açısından Ölçek Alt Boyut Puanları

Medeni Durum		N	Ortalama Rank	P
Katılımcı	Bekar	536	484,64	,000
(Sosyal) mizah	Evli	369	407,04	
Kendini geliştirici	Bekar	536	472,26	,007
mizah	Evli	369	425,02	
Saldırgan	Bekar	536	472,47	,007
mizah	Evli	369	424,72	
Kendini yıkıcı	Bekar	536	479,62	,000
mizah	Evli	369	414,33	

Katılımcıların medeni durumu bakımından alt boyutlarına verdiği puanların incelenmesi;

Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutunda medeni durum açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bekar olanların verdiği puanlar evli olan katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah türünde medeni durum açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bekar olanların verdiği puanlar evli olan katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Saldırgan Mizah alt boyutunda medeni durum değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bekarların verdiği puanlar evli katılımcıların puanlarından yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda medeni durum bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bekar olanların verdiği puanlar evli olan katılımcıların puanlarından daha yüksektir.

Çizelge 4.9: Ebeveyn Olma Durumuna Göre Mizah Alt Boyut Puanları

Çocuğu Olma Durumu		N	Ortalama Rank	P
Katılımcı	Yok	576	487,67	,000
(Sosyal) mizah	Var	329	392,30	
Kendini geliştirici	Yok	576	470,05	,009
mizah	Var	329	423,14	
Saldırgan	Yok	576	480,16	,000
mizah	Var	329	405,46	
Kendini yıkıcı	Yok	576	481,29	,000
mizah	Var	329	403,47	

Katılımcıların çocuk sahibi olma durumlarına göre alt boyutlarda yapılan incelemeler sonucunda bütün alt boyutlarda çocuğu olan bireyler ile çocuğu olmayan bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ebeveyn olmayan bireylerin tüm alt boyutlarda verdikleri puanların ebeveyn bireylerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.10: Gelir Düzeyi Değişkeni Bakımından Mizah Alt Boyut Puanları

Gelir Durumu		N	Ortalama Rank	P	
Katılımcı (Sosyal) mizah	2500 TL'den az	286	509,50	,000	2500 TL'den az olan > 2500-3999 TL
	2500-3999 TL	167	396,96		
	4000-6499 TL	223	408,24		
	6500 TL ve üzeri	229	466,90		
Kendini geliştirici mizah	2500 TL'den az	286	470,03	,348	
	2500-3999 TL	167	452,97		
	4000-6499 TL	223	427,97		
	6500 TL ve üzeri	229	456,12		
Saldırgan mizah	2500 TL'den az	286	465,37	,056	
	2500-3999 TL	167	439,97		
	4000-6499 TL	223	418,35		
	6500 TL ve üzeri	229	480,80		
Kendini yıkıcı mizah	2500 TL'den az	286	487,51	,020	2500 TL'den az olanlar > 4000-6999 TL
	2500-3999 TL	167	441,06		
	4000-6499 TL	223	416,11		
	6500 TL ve üzeri	229	454,54		

Katılımcıların gelir durumları bakımından alt boyutlara verdiği cevapların incelenmesi sonucunda;

Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutu puanlarında gelir durumları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Geliri 2500 TL'den az olan katılımcıların verdikleri puanların geliri 2500-3999 olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Yıkıcı Mizah türünde gelir seviyesi bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Geliri 2500 TL'den az olan katılımcıların verdikleri puanların geliri 4000-6999 olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah ve Saldırgan Mizah kategorilerinde gelir durumu bakımından yapılan incelemede istatistiksel olarak anlamlı farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.11: Öğrenim Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut Puanları

Öğrenim Durumu	N	Ortalama Rank	P	
Katılımcı (Sosyal) mizah	Lise ve daha düşük	181	480,64	,275
	Üniversite	552	447,31	
	Lisansüstü	172	442,19	
Kendini geliştirici mizah	Lise ve daha düşük	181	446,78	,319
	Üniversite	552	462,51	
	Lisansüstü	172	429,02	
Saldırgan mizah	Lise ve daha düşük	181	481,81	,251
	Üniversite	552	445,28	
	Lisansüstü	172	447,46	
Kendini yıkıcı mizah	Lise ve daha düşük	181	449,15	,899
	Üniversite	552	456,15	
	Lisansüstü	172	446,94	

Katılımcıların öğrenim durumları ile alt boyutlarının incelenmesi sonucunda öğrenim durumu ile ölçek alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.12: Anne Öğrenim Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut Puanları

Anne Öğrenim Durumu	N	Ortalama Rank	P		
Katılımcı (Sosyal) mizah	Lise ve daha düşük	754	440,13	,002	Üniversite > lise ve daha düşük
	Üniversite	136	526,60		
	Lisansüstü	15	432,37		
Kendini geliştirici mizah	Lise ve daha düşük	754	453,20	,643	
	Üniversite	136	458,65		
	Lisansüstü	15	391,93		
Saldırgan mizah	Lise ve daha düşük	754	446,59	,088	
	Üniversite	136	474,70		
	Lisansüstü	15	578,40		
Kendini yıkıcı mizah	Lise ve daha düşük	754	443,17	,032	
	Üniversite	136	497,24		
	Lisansüstü	15	545,90		

Annenin öğrenim durumlarında ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı (Sosyal) Mizah kategorisinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Annesinin öğrenimi üniversite olan öğrencilerin bu alt boyuta verdikleri puanların annesinin öğrenimi lise ve daha düşük olanlardan yüksek olduğu saptanmıştır. Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmakla birlikte ($p < 0,05$), kategoriler arasında farklılık tespit edilememiştir. Kendini Geliştirici ve Saldırgan Mizah türleri ile annenin tahsil seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.13: Baba Öğrenim Durumuna Göre Ölçek Alt Boyut Puanları

Baba Öğrenim Durumu		N	Ortalama Rank	P	
Katılımcı (Sosyal) mizah	Lise ve daha düşük	597	429,99	,001	Üniversite> Lise ve daha düşük
	Üniversite	266	499,23		
	Lisansüstü	42	487,23		
Kendini geliştirici mizah	Lise ve daha düşük	597	450,21	,854	
	Üniversite	266	460,42		
	Lisansüstü	42	445,67		
Saldırgan mizah	Lise ve daha düşük	597	452,91	,554	
	Üniversite	266	446,74		
	Lisansüstü	42	493,87		
Kendini yıkıcı mizah	Lise ve daha düşük	597	443,48	,200	
	Üniversite	266	477,03		
	Lisansüstü	42	436,13		

Babanın öğrenim durumu ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda;

Katılımcı (Sosyal) Mizah türünde babanın öğrenim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Babası üniversite öğrenimi gören katılımcıların bu alt boyuta verdiği puanlar, babası lise ve daha düşük eğitim gören katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Kendini Geliştirici, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı mizah kategorileriyle baba öğrenim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çizelge 4.14: Meslek Değişkeni Açısından Ölçek Alt Boyut Puanları

Meslek		N	Ortalama Rank	P	Farklılığın olduğu grup
Katılımcı (Sosyal) mizah	İşsiz	67	404,25	,000	Öğrenci> Emekli Öğrenci> İşsiz Öğrenci> Memur Öğrenci> Özel sektör
	Öğrenci	295	528,93		
	Memur	265	406,86		
	Özel sektör	245	433,80		
	Emekli	33	386,32		
Kendini geliştirici mizah	İşsiz	67	412,49	,383	
	Öğrenci	295	475,05		
	Memur	265	447,39		
	Özel sektör	245	443,29		
	Emekli	33	455,30		
Saldırgan mizah	İşsiz	67	390,76	,005	Öğrenci> Memur
	Öğrenci	295	489,59		
	Memur	265	419,53		
	Özel sektör	245	466,12		
	Emekli	33	423,65		
Kendini yıkıcı mizah	İşsiz	67	430,10	,008	Öğrenci> Memur
	Öğrenci	295	496,70		
	Memur	265	423,85		
	Özel sektör	245	445,96		
	Emekli	33	395,14		

Katılımcıların meslekleri ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda;

Katılımcı (Sosyal) Mizah kategorisinde meslekler açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Öğrencilerin verdiği puanlar, mesleği emekli, işsiz, memur ve özel sektör olanlardan daha yüksektir. Saldırgan Mizah alt boyutu mesleklere göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Öğrencilerin puanları, memurların verdiği puanlardan daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah türü mesleklere göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Öğrencilerin puanları, memurların verdiği puanlardan daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah alt boyutu mesleklere göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Çizelge 4.15: Sosyal Medya Kullanım Sıklığı Açısından Mizah Alt Boyut Boyut Puanları

Sosyal medya	N	Ortalama Rank	P	Farklılığın olduğu grup	
Katılımcı (Sosyal) mizah	Sosyal Medya Hesabım Var Ama Nadiren Kullanırım	99	319,07	,000	Günde birkaç kez >nadiren kullanım
	Haftada Birkaç Kez	42	441,88		
	Günde Birkaç Kez	345	427,46		
	Neredeyse Saat Başı	149	493,33		
	Çok Sık Sosyal Medya Hesabım Yok	216 54	540,49 409,15		
Kendini geliştirici mizah	Sosyal Medya Hesabım Var Ama Nadiren Kullanırım	99	412,29	,008	Çok sık> nadiren kullanım
	Haftada Birkaç Kez	42	501,87		
	Günde Birkaç Kez	345	435,55		
	Neredeyse Saat Başı	149	438,85		
	Çok Sık Sosyal Medya Hesabım Yok	216 54	507,00 424,19		
Saldırgan mizah	Sosyal Medya Hesabım Var Ama Nadiren Kullanırım	99	423,04	,001	Çok sık> günde birkaç kez
	Haftada Birkaç Kez	42	423,04		
	Günde Birkaç Kez	345	415,49		
	Neredeyse Saat Başı	149	477,81		
	Çok Sık Sosyal Medya Hesabım Yok	216 54	502,46 504,63		
Kendini yıkıcı mizah	Sosyal Medya Hesabım Var Ama Nadiren Kullanırım	99	411,82	,001	Saat başı> günde birkaç kez
	Haftada Birkaç Kez	42	433,68		
	Günde Birkaç Kez	345	417,60		
	Neredeyse Saat Başı	149	526,83		
	Çok Sık Sosyal Medya Hesabım Yok	216 54	467,45 508,19		

Katılımcıların sosyal medya kullanımları ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda;

Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutu sosyal medya kullanım sıklığına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Günde birkaç kez kullananların verdiği puanların nadiren kullanım diyenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Neredeyse saat başı kullananların verdiği puanların, nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Çok

sık kullananların verdiği puanların nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Çok sık kullananların verdiği puanların sosyal medya hesabı olmayanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Çok sık kullananların verdiği puanların günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah alt boyutu sosyal medya kullanım sıklığına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Çok sık kullananların verdiği puanların nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu ve çok sık kullananların verdiği puanların günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Saldırgan Mizah alt boyutu sosyal medya kullanım miktarına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Çok sık kullananların verdiği puanların günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutu sosyal medya kullanım sıklığı açısından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Sosyal medyayı saat başı kullanan katılımcıların, verdiği puanların günde birkaç kez kullananlardan ve nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çizelge 4.16: Doğuşup Büyüdükleri Yerleşim Yerine Göre Mizah Alt Boyut Puanları

Yerleşim yeri	N	Ortalama Rank	P	
Katılımcı (Sosyal) mizah	Büyükşehir	536	461,92	,053
	Şehir merkezi	178	407,08	
	İlçe merkezi	104	485,03	
	Köy/Kasaba	87	453,72	
Kendini geliştirici mizah	Büyükşehir	536	461,92	,925
	Şehir merkezi	178	407,08	
	İlçe merkezi	104	485,03	
	Köy/Kasaba	87	453,72	
Saldırgan mizah	Büyükşehir	536	462,27	,508
	Şehir merkezi	178	444,86	
	İlçe merkezi	104	447,11	
	Köy/Kasaba	87	419,59	
Kendini yıkıcı mizah	Büyükşehir	536	450,48	,802
	Şehir merkezi	178	467,40	
	İlçe merkezi	104	456,04	
	Köy/Kasaba	87	435,43	

Katılımcıların yaşadıkları yer ile ölçek puanları arasında istatistiki anlamda dikkat çekici bir farklılığa rastlanılmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.17: Dinî /Dünya Görüşüne Göre Mizah Alt Boyut Puanları

Dinî /Dünya Görüşü	n	Ortalama Rank	P	Farklılığın olduğu grup	
Katılımcı (Sosyal) mizah	Dindar	262	421,58	,012	Dinsiz> Dindar
	Muhafazakâr	221	436,63		
	Laik	294	470,99		
	Dinsiz	128	504,27		
Kendini geliştirici mizah	Dindar	262	415,13	,001	Laik> Dindar Laik> Muhafazakâr
	Muhafazakâr	221	428,93		
	Laik	294	491,28		
	Dinsiz	128	484,16		
Saldırgan mizah	Dindar	262	442,25	,000	Dinsiz> Laik Dinsiz> Dindar Dinsiz> Muhafazakâr
	Muhafazakâr	221	444,64		
	Laik	294	425,38		
	Dinsiz	128	552,86		
Kendini yıkıcı mizah	Dindar	262	438,98	,076	
	Muhafazakâr	221	443,64		
	Laik	294	448,44		
	Dinsiz	128	508,33		

Katılımcıların dini görüşleri ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda;

Katılımcı (Sosyal) Mizah kategorisinde katılımcıların dini görüşleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Dinsiz olan katılımcıların verdikleri puanlar dindar olan katılımcılardan daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah kategorisinde katılımcıların dini görüşleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Laik olan katılımcıların verdikleri puanlar dindar olan katılımcılardan ve muhafazakâr olan katılımcılardan daha yüksektir. Saldırgan mizah alt boyutunda katılımcıların dini görüşleri bakımından istatistiksel olarak farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Dinsiz olan katılımcıların verdikleri puanların dindar, laik ve muhafazakâr katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde katılımcıların dini görüşleri bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır ($p > 0,05$).

Çizelge 4.18: Siyaset ve Gündeme İlgisi Düzeyine Göre Mizah Alt Boyut Puanları

Siyaset ve Gündem İlgisi	N	Ortalama Rank	P	Farklılığın olduğu grup	
Katılımcı (Sosyal) mizah	Evet	375	456,93	,007	Evet> Hayır Bazen> Hayır
	Hayır	166	397,73		
	Bazen	364	474,16		
Kendini geliştirici mizah	Evet	375	449,67	,102	
	Hayır	166	419,85		
	Bazen	364	471,55		
Saldırgan mizah	Evet	375	455,71	,938	
	Hayır	166	455,14		
	Bazen	364	449,23		
Kendini yıkıcı mizah	Evet	375	440,68	,489	
	Hayır	166	462,75		
	Bazen	364	461,25		

Katılımcıların siyaset ile ilgileri ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda;

Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutunda siyaset ile ilgilenme bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Siyaset ile ilgilenenlerin bu alt boyuta verdiği puanlar siyaset ile ilgilenmeyenlerden daha yüksek olduğu ve bazen siyaset ile ilgilenenlerin alt boyut puanının ilgilenmeyenlerden daha fazla olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutlarında siyaset ile ilgilenme bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p < 0,05$).

5. TARTIŞMA

Araştırmanın amacı, X, Y, Z Kuşağı ve Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemektir. Çalışmanın bu bölümünde elde edilen verilerin sonuçları, literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılacaktır. Aynı zamanda alt başlıklar halinde sosyo-demografik değişkenlere göre çalışmada elde edilen bulgular yorumlanacaktır. Buna göre bu bölümde ele alınacak sorular aşağıda sıralanmıştır:

- **“X, Y, Z Kuşağı ile Mizah Tarzları arasında anlamlı bir bağ var mıdır?”**

Kruskall Wallis analizi sonucunda olumlu bir mizah türü olan Katılımcı (Sosyal) Mizah kategorisinde kuşaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Z kuşağının ölçek alt boyut puanının X ve Y kuşağının alt boyut puanından daha yüksek olduğu görülmüştür. Saldırgan Mizah alt boyutunda Z kuşağının ölçek alt boyut puanının X kuşağının alt boyut puanından yüksek olduğu bulunmuştur. Kendini Yıkıcı Mizah türünde Z kuşağının puanının, X ve Y kuşağının puanından daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini geliştirici mizah kategorisinde herhangi bir anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.3).

Yakınlık kurulan kimselerle iletişimde ilişkileri geliştirmek ve devamlılığı sağlamak maksadıyla mizah kullanımını ifade eden uyumlu bir mizah türü Katılımcı Mizah tarzına sahip bireyler, içinde bulunulan topluluk ya da sosyal grubu güldürmek, eğlendirmek, iletişimi ve ilişkileri güçlendirmek için ve olası gerginlikleri mizah yoluyla azaltmak adına espriler ve şakaları kullanmayı tercih ederler. Agresif ya da Saldırgan Mizah tarzına sahip olan kişilerse sadece kendi egolarının doyumu adına mizahı başkalarına zarar verecek biçimde kullanma eğilimindedirler. Kendini Engelleme/Yıkıcı Mizah türünü sık kullanan kişiler ise saldırgan mizahtaki gibi mizahı zararlı kullanmakta ancak bu defa hedefe diğerlerini hoşnut etmek adına kendisini koymaktadırlar. Sözü

edilen bu üç mizah kategorisinde Z kuşağının puanlarının Y ve X kuşağından yüksek çıkması son yıllarda tartışılan “Beliren Yetişkinlik” kavramıyla açıklanabilir bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram ilk defa Amerikalı bir gelişim psikoloğu olan Arnett (1994) tarafından kullanılmıştır. Beliren yetişkinlik ergenlikle yetişkinlik arasındaki evreyi (18-25 yaş) kapsayan, bireylerin hayatın pek çok sahasında yeni tecrübeler kazandığı ve hayatın sunduğu fırsatları özgürce deneyebildikleri bir gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır. Beliren yetişkinlik gelişimsel döneminin temel özelliklerinin kimlik arayışı, istikrarsızlık, kendine odaklanma, arada kalmışlık hissi ve sonsuz olanaklara sahip olma inancı olduğu öne sürülmektedir (Doğan & Cebioğlu, 2011). Son elli yılda erişkinliğe adım atmada demografik anlamda 18-25 yaş aralığındaki kişilerin, hatta erişkinlerin bile rollerinde farklılıklar oluşmaya başlamıştır. Evlenme, çocuk yapma, eğitim hayatını tamamlama ve aileden ayrı bir evde yaşama gibi gelişimsel süreçlerin yirmili yaşların ancak sonlarına doğru hayata geçirebildiği görülmektedir. 18-25 yaş aralığındaki kişilerin, yetişkin hayatına başlangıç yaptıkları ya da erişkinlik rollerini üstlendiklerine dair belirgin kanıtlar da bulunmamaktadır. ABD ve Avrupa’daki sosyo-demografik farklılıklara benzer değişimler son 30-40 senede Türkiye’de de görülmektedir. Türkiye’de demografik veriler erişkinliğe geçiş sürecinin uzadığını göstermektedir: Türkiye’de ortalama evlenme yaşı son 30 yılda ortalama 5 yıl, eğitimi tamamlama yaşı ortalama 4 yıl, ana baba olma yaşı ortalama 5 yıl yükselmiştir. Bu ve benzeri demografik değişimlerin yetişkinliğe geçiş sürecini uzatmasının yanı sıra niteliğini de değiştirdiği ifade edilebilir (Atak & ark., 2016). Yaklaşık 17-22 yaşlar gelişim psikolojisinde İlk Yetişkinliğe Geçiş dönemini oluşturur. Ön yetişkinliğin bitip ilk yetişkinlik evresinin temellerinin inşa edildiği ilk yetişkinliğe geçiş dönemi her iki evreden de parçalar bulundurmakla beraber ikisinin de tam olarak özelliklerini taşımamaktadır (Arnett, 2004). Katılımcı, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah türleri puanının Z kuşağında X ve Y nesillerine göre daha yüksek çıkması sadece demografik verilerle açıklanamasa da sosyo demografik göstergelerin, davranış bilimine kimi zaman sunduğu ipuçları yadsınamaz. Demografik veri ve psikoloji arasındaki etkileşim karşılıklı olarak devam etmektedir. Gelişim psikolojisi açısından da baktığımızda tam yetişkinliğin henüz hayata geçirilemediği Z kuşağı yaş aralığında sosyalleşmenin ve bir gruba dahil

olmanın bu yaş grubu için önemi ile birlikte Katılımcı, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah puanının yaş aralığı 25-37 olan Y ve yaş aralığı 38-55 olan X kuşağından yüksek çıkması anlaşılabilir bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Literatürde mizah tarzları ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle yaş aralığı birbirine yakın bir meslek grubu veya öğrenci topluluğu ile çalışmanın sınırlı tutulduğu görülmektedir. Alanyazında konuyla ilgili lise öğrencileri ya da üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda yaşları birbirine oldukça yakın katılımcıların kategorik olarak aynı kuşakta yer almaları nedeniyle karşılaştırma yapmak mümkün olmamaktadır. X, Y ve Z Kuşağı ile mizah tarzı arasında bir çalışmaya rastlanılmasa da mizah tarzları ve yaş değişkeni ilişkisinin incelendiği çalışmalar arasında Tümkiye'nin (2006) 283 öğretim üyesi ile yapmış olduğu öğretim üyelerinin kişisel ve mesleki imkanları ve tükenmişlik düzeylerinin mizah tarzlarını yordayıp yordamadığı araştırmasında elde edilen bulgulara göre, Katılımcı Mizah türü ile yaş faktörü arasında manidar bir ilişki olup Katılımcı Mizahı genç öğretim üyelerinin daha fazla kullandıkları saptanmıştır. Fidanoğlu'nun (2006) evliler ve mizah tarzlarını incelediği çalışmada Yıkıcı Mizah tarzının yaşın ilerlemesiyle beraber azaldığı tespit edilmiştir. Yılmaz'ın (2011) okul yöneticilerinin mizah tarzlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi çalışmasında Katılımcı Mizah Tarzı yaş faktörüne göre dikkate değer ölçüde farklılık göstermektedir. Kendini Geliştirici Mizah Tarzı yaşı 41 ve üstünde olan okul idarecilerinin, yaşı 31-40 olan idarecilerden daha olumludur (Yılmaz, 2011).

Özdolap'ın (2015) Türkiye'de yaşayan 18-66 yaş aralığındaki, 149 kadın, 101 erkek 250 gönüllü katılımcının mizah tarzları ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasına göre, Katılımcı Mizah kategorisi yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir. Katılımcı Mizah türünde 18-26 yaş aralığındakiler, 26-36, 36-46, 46- 66 yaş aralıklarına göre daha yüksektir. (Özdolap, 2015). Z kuşağı yaş aralığını 18- 24 olarak belirlediğimiz araştırmamızla Özdolap'ın bulguları bu anlamda paralellik göstermektedir.

Teker'in (2015) katılanların çoğunluğunun 30-40 yaş arasındaki yöneticilerden oluştuğu eğitim yöneticilerinin ait oldukları mizah tarzları ile iş doyumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 63'ü erkek 75 okul müdür ve müdür yardımcısının Katılımcı (Sosyal) Mizah grubunda yaş değişkeninde anlamlı bir

farklılık görülmüştür. Yaşı 30-35 yaş olan yöneticilerin Katılımcı Mizah açısından olumlu mizah tarzlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kendini Geliştirici Mizah tarzında da yaşa göre gruplar arasında dikkat çekici bir farklılık yoktur. Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah Tarzlarında ortalama değerler çok düşüktür (Teker, 2015). Bu çalışmada da Kendini Geliştirici Mizah tarzında da kuşaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

- **Cinsiyet değişkenine göre X, Y, Z Kuşağı ve Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

X kuşağında; Katılımcı (Sosyal) ve Kendini Geliştirici Mizah alt boyutunda kadınların verdiği puanlar erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir.

Y kuşağında; Katılımcı (Sosyal) ve Kendini Geliştirici Mizah türünde cinsiyetler arasında manidar bir farklılık tespit edilmemiştir. Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir.

Z kuşağında; Katılımcı (Sosyal) Mizah kategorisinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Kendini Geliştirici Mizah türünde kadınların verdiği puanlar erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Saldırgan Mizah türünde erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Çizelge 4.4).

Çalışmaya katılanların sadece cinsiyet değişkeni baz alındığında ortaya çıkan sonuç ise Katılımcı (Sosyal) Mizah türünde cinsiyetler arasında manidar farklılık tespit edilememiştir. Kendini Geliştirici Mizah alt boyutunda kadınların bu boyuta verdiği puanlar erkeklerin puanlarından daha yüksektir. Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksektir (Tablo 4.5).

Bu bulgu literatürün geneli ile “uyumlu” bir bulgudur. Birçok araştırmada erkek cinsiyeti ile Saldırgan Mizah türü ilişkili bulunmuştur (Martin ve ark., 2003; Kazarian ve Martin 2004; Soyaldın, 2007; Yerlikaya, 2007; Akyol, 2011; Avcı,

2012; akmak ve ark. 2015; Wu ve ark., 2016; Yıldırım, 2019; Kolburan, Eker, & Akdeniz, 2019).

Führ (2002), 11-14 yaşlarındaki öğrencilerle yaptığı çalışmasında erkeklerin saldırgan ve cinsel içerikli mizahı daha sık kullandıklarını, kızların kendilerini neşelendirmek için mizahı kullandıkları ve yaşları ilerledikçe kızlarda bunun artış gösterdiğini söylemiştir (Führ, 2002).

Üniversitede okuyan öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada, mizah tarzları, cinsiyet ve stresle başa çıkma stratejileri incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, erkek öğrencilerin saldırgan ve kendini yıkıcı mizah stillerini kız öğrencilere göre daha fazla kullandıklarını söylemektedir (Sarı & Aslan, 2005).

Kotthoff (2006), cinsiyet rollerindeki kadınsılık ve erkeksilik ile bunlara yüklenen özelliklerin, kişilerin kullandıkları mizah stillerine etki eden en önemli faktörlerden biri olduğunu altını çizmektedir. Toplumların çoğunda kadının çekingen, ağır başlı olması desteklenirken, komik ve özellikle saldırgan davranışlar sergilemeleri hoş görülmemektedir. Öte yandan bu toplumlarda erkeklerin saldırgan özellikleri kabul edilir davranışlar olarak görülüp, desteklenmektedir (Decker & Rotondo, 2001; Kothoff, 2006).

Saltuk 2006 yılında yaptığı çalışmasında üniversite öğrencilerinin sahip oldukları mizah tarzlarının algılanan popülerlik düzeyleri ve yaş, cinsiyet, algılanan kişilik yapısı ile olan ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda ise kadınların katılımcı mizah tarzı puanlarının ve erkeklerin saldırgan mizah puanlarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Kendini geliştirici ve kendini yıkıcı mizah tarzları puanlarının ise anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur (Saltuk, 2006). Chen ve Martin (2007), Çinli ve Kanadalı üniversite öğrencilerinin akıl sağlıkları, mizahla başa çıkmaları ve mizah tarzları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre; Kanadalı erkek öğrencilerin saldırgan ve kendini yıkıcı mizah tarzını kız öğrencilerden daha fazla kullandıkları görülmüştür (Chen & Martin, 2007). Yerlikaya'nın (2007) çalışmasında erkeklerin hem Saldırgan hem de Kendini Yıkıcı Mizah puanları kadınlara göre daha yüksek bulunmuştur (Yerlikaya N. , 2007).

Erözkan (2009) 170 kız 180 erkek 350 eğitim fakültesi öğrencisi ile kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzlarını cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey ve ebeveyn tutumları açısından incelediği çalışmada erkek öğrencilerde kendini geliştirici mizah tarzının daha baskın olduğu, kız öğrencilerde katılımcı mizah tarzının daha önde olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Erözkan, 2009). Çakmak ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında erkeklerde Saldırgan Mizah, Kendini Yıkıcı Mizah ve Olumsuz Mizah toplam puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Çakmak & ark., 2015). Özdolap'ın (2015) araştırmasında sadece Saldırgan Mizah alt boyutunun cinsiyete göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Saldırgan Mizah kategorisi puanında, erkeklerin kadınlara nispetle daha yüksek olduğu görülmüştür (Özdolap, 2015). Teker'in (2015) çalışmasında kadınların Kendini Geliştirici mizah ve Katılımcı (Sosyal) mizah türünde ortalama oranı erkeklerden yüksektir. Diğer mizah tarzlarında kadınlar ile erkekler arasında, fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Teker, 2015).

Wu ve arkadaşlarının (2016) mizah tarzları ile cinsiyet arasında empatinin aracı rolünü inceledikleri çalışmada, erkeklerin Saldırgan Mizah puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmacılar bu durumu erkeklerde empati becerilerinin kadınlara göre gelişmemiş olması ile açıklamaktadırlar (Wu, Liu, Kuo, Chen, & Chang, 2016) .

Bayraktaroğlu'nun (2016) 445 lise öğrencisinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile mizah tarzları ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında Kendini Geliştirici, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah kategorisi puanları ile cinsiyet faktörü arasında manidar bir ilişki bulunmazken, Katılımcı (Sosyal) Mizah türünde cinsiyetler arasında manidar bir farklılık bulunmaktadır. Kız öğrencilerin katılımcı mizah türü puanı erkeklere göre manidar ölçüde yüksektir (Bayraktaroğlu, 2016). Çetin'in (2017) ergenlerin mizah tarzı ve öz anlayışını incelediği araştırmasında erkeklerin kızlara oranla saldırgan mizahı daha fazla kullandığı sonucuna varılmıştır (Çetin, 2017). Suna, gerçekleştirdiği çalışmada saldırgan mizahı erkeklerin daha çok tercih ettiğini ortaya koymuştur (Suna, 2018).

Uysal (2019) 259 kadın, 81 erkek 340 öğrenci ile üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile aile aidiyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi isimli çalışmasında Saldırgan Mizah türü puanlarının cinsiyet durumuna göre puanlar

ortalaması incelendiğinde farkın erkek öğrenciler lehinde olduğunu ifade etmektedir (Uysal, 2019).

Aktepe'nin (2019) 368 lise öğrencisinde bilişsel esneklik düzeyleri ve mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında Katılımcı Mizah, Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah Tarzlarının cinsiyete göre kayda değer seviyede görülmektedir. Katılımcı Mizah türünde kız öğrencilerin lehine bir artış görülürken, erkek öğrencilerin saldırgan ve kendini yıkıcı mizah stilini daha fazla tercih ettikleri tespit edilmiştir. Kendini Geliştirici Mizah Tarzı ise cinsiyet faktöründen etkilenmemektedir (Aktepe, 2019).

Koçubaba'nın (2019) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada kadın öğrencilerin Katılımcı (Sosyal) Mizah tarzı puanları, erkek öğrencilerin puanından anlamlı seviyede daha yüksektir. Erkek öğrencilerin Saldırgan Mizah tarzı puanları, kadın öğrencilerin puanından manidar seviyede daha yüksektir. "Kendini Geliştirici ve Kendini Yıkıcı Mizah Tarzı puanlarının cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı seviyede farklılık göstermediği saptanmıştır (Koçubaba, 2019).

Öncü ve Çelik (2021)'in İstanbul'da farklı program türlerinde eğitim veren liselerden, 9.,10.,11. ve 12. sınıflara devam eden 205 kız, 189 erkek olmak üzere, toplam 394 öğrenci ile yaptıkları ergenlerin duygusal zekâları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi adlı çalışmalarında cinsiyet faktörünün mizah stillerine etkisi incelendiğinde; Katılımcı Mizah Tarzında kadınların, Yıkıcı ve Saldırgan Mizah Tarzında erkeklerin, daha yüksek mizah tarzı puanına sahip olduğu görülmüştür (Öncü & Çelik, 2021).

Alanyazında bazı araştırmalarda cinsiyet ve mizah tarzları arasındaki bulgular farklılık gösterebilmektedir. Yerlikaya (2009), cinsiyetin mizah tarzları üzerinde bir etkisi olmadığından bahsederken, Ay ve arkadaşları (2013) Kendini Geliştirici Mizah alt ölçeğinde erkeklerin daha fazla puan aldığı sonucunu bulmuştur. Bir başka araştırmada Sayar (2012), Kendini Geliştirici, Katılımcı ve Saldırgan Mizahta erkeklerin daha fazla puan aldıklarını saptamıştır. Altinkurt ve Yılmaz (2011) ile Fındıklı'nın (2013) yapmış oldukları çalışmalarda da erkeklerin Saldırgan ve Kendini Geliştirici Mizah kategorilerinde daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Aslan'ın (2006) farklı ortaöğretim kurumlarında

görevli 311 kadın 295 erkek 606 öğretmenin katıldığı çalışmada, öğretmenlerin mizah tarzları puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir (Aslan H. , 2006). Sayar'ın (2012), üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada Katılımcı Mizah, Kendini Geliştirici Mizah ve Saldırgan Mizah türlerinde erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kadınlardan daha fazla olduğu sonucuna yer verilmektedir.

Tüm bu sonuçlardan cinsiyet değişkeninin mizah tarzlarına etkisini inceleyen çalışmalarda bir fikir birliğine ulaşılmadığı görülmektedir. Her ne kadar çalışmaların büyük çoğunluğu Saldırgan Mizah Tarzı puanlarının erkeklerde daha yüksek, Katılımcı ve Kendini Geliştirici Mizah Tarzı puanlarının kadınların lehine olduğunu söylese de genelleme yapmak mümkün olmamaktadır.

- **Kardeş sayısı değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Çalışmada katılımcılar kardeş sayısı bakımından değerlendirildiğinde; Katılımcı (Sosyal Mizah) alt boyutunda bir kardeşe sahip olanların bu boyuta verdiği puanların, 5 ve üzeri kardeşe sahip olanlardan daha yüksek olduğu, kardeşi olmayan katılımcıların puanlarının, 5 ve üzeri kardeşi olanlardan daha yüksek olduğu ve bir kardeşe sahip olanların bu boyuta verdiği puanların üç kardeşe sahip olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah kategorisinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir ancak farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı tespit edilememiştir. Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah kategorilerinde anlamlı farklılık bulunamamıştır (Çizelge 4.6).

Literatürde Fırat (2017) gerçekleştirdiği çalışmada kardeş sayısı ile mizah tarzı puanları arasında anlamlı farklılık bulamamıştır. Koçubaba (2019) da çalışmada kardeş sayısı ile mizah tarzları arasında anlamlı farklılık saptamamıştır. Yıldırım'ın (2019) çalışmada kardeş sayısı açısından mizah tarzlarında farklılaşma görülmemiştir. Uysal'ın (2019) kardeş sayısı durumuna göre mizah tarzlarının anlamlı şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan çalışması sonucunda da yine anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Sümer'in kardeş sayısı değil de aile yapısı değişkeninin ele alındığı çalışmada geniş aile yapısına sahip olan öğrencilerin Katılımcı Mizah alt boyutunda aldıkları puan ortalamalarının, aile yapısı çekirdek aile olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ifade etmektedir (Sümer, 2008). Sümer bu durumu Katılımcı Mizah anlayışının başkalarını eğlendirmek, gevşetmek için mizah kullanma kabiliyetini içeren kişiler arası uyumlu bir mizah türü olmasıyla ilişkilendirmiş, Katılımcı Mizah kişiler arası ilişkileri kolaylaştırmak, ilişkilerdeki gerilimi azaltmak amacıyla kullanıldığı için geniş aile gibi kalabalık ve kişiler arası yoğun ilişkilerin söz konusu olduğu ortamlarda daha çok kullanılabileceğini ifade etmiştir. Ancak geniş aile yapısı kavramının kapsamı ile kardeş sayısı arasında benzer ilişki kurulabilecek olsa da iki araştırmanın değişkenlerini bire bir karşılaştırmak doğru olmayacaktır.

Kardeşi olmayan ya da bir kardeşi olan katılımcıların Katılımcı Mizah boyutunda üç ve daha fazla kardeşi olanların puanlarından daha yüksek çıkması ile ilgili alanyazında bulguyu destekleyici bir sonuca rastlanmamıştır. Kardeş sayısı değişkeninin mizah tarzlarına etkisi ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

- **Doğum sırası /kardeş konumu değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Doğum sırası ya da kardeş konumu bakımından alt boyutlar değerlendirildiğinde; Katılımcı Mizah alt boyutunda ilk çocuk olanların bu alt boyut puanları ortanca çocuk olanlardan daha yüksektir, son çocuk olanların puanlarının ortanca çocuk olanlardan daha yüksek olduğu, tek çocuk olanların puanlarının ortanca çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah türü puanları incelendiğinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir, ancak kategoriler arasında farklılık tespit edilememiştir. Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah türü puanlarının ailenin kaçınıcı çocuğu olmaları bakımından incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.7).

Alanyazın incelendiğinde Açıköz'ün (2016) tıp fakültesi ilk üç sınıfta eğitimine devam eden 185 erkek 208 kadın 393 öğrencinin psikolojik sağlamlık ile mizah tarzları ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin

incelenmesi çalışmasında kardeş konumu ve mizah tarzları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bayraktaroğlu'nun (2016) araştırma sonucuna göre araştırmaya katılan öğrencilerin doğum sırasının; Katılımcı, Kendini Geliştirici, Saldırgan, Kendini Yıkıcı Mizah Tarzları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Doğum sırası, kardeşlerin kişiliğinde, düşünce biçimlerinde, hayattaki amaçlarında ve davranışlarında etkisini gösterebilir. Bu yüzden Adler'e göre, ailedeki her kardeşin anne babasıyla tecrübesi, iletişimi kendine has ve birbirinden farklıdır (Adler, 1927). Adler kişinin aile ve kardeşleri içerisindeki pozisyonu ile kişiliği arasındaki ilişkiyi sıklıkla vurgulamış, bireyin ailedeki aidiyetine dair algısı ve yorumundan ilham alarak en büyük (ilk çocuk), ortanca, en küçük (son çocuk) ve tek çocukların farklı kişilik eğilimleri geliştirdiklerini savunmuştur (Çakır & Şen, 2012). Illinois Üniversitesi'nden Damian ve Roberts (2015) yılında 377.000 lise öğrenci ile yaptıkları doğum sırasının zekâ ve kişilik ile ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında, ilk çocukların daha bilinçli, dışa dönük ve istekli olma eğiliminde olduklarını, büyük kardeşlerin daha hoşgörülü ve duygusal anlamda daha istikrarlı olduklarını ifade etmişlerdir (Damian & Roberts, 2015). Çalışmaya doğum sırası değişkeninin konulma nedeni Adler ile başlayan ve günümüzde de devam eden doğum sırasının kişiliğe etkisinin, bireyin geliştirdiği ve kullandığı mizah tarzlarına da yansıtacağı düşüncesidir. Alanyazında doğum sırası değişkeninin mizah tarzlarına etkisi ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

- **Medeni Durum değişkenine göre Mizah Tarzlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların medeni hali ile mizah tarzları kategorilerine verdiği puanlar incelendiğinde; dört mizah türünde de bekar olanların aldığı puanların evli olan katılımcıların puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 4.8).

Akkaya (2011)'nın sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi adlı çalışmasında, farklı ilköğretim kurumlarında görevli 172 kadın ve 130 erkek 302 öğretmen arasında evli öğretmenlerin Kendini Geliştirici Mizah Tarzı türünde bekâr öğretmenlerden yüksek puana sahip olduğu tespit edilmiştir (Akkaya, 2011).

Özgen (2014)'in Üsküdar bölgesinde görev yapan 116'sı kadın 85'i erkek 201 öğretmen mizah tarzları ve dini başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında mizah tarzları açısından Kendini Geliştirici, Kendini Yıkıcı ve Saldırgan Mizah toplam puanlarında farklılık bulunmuştur. Bu üç kategoride bekarların toplam puanının evlilerden yüksek olduğu ifade edilmiştir (Özgen, 2014).

Güven (2013)'in hemşirelerle yaptığı bir çalışmada, medeni hâle göre Saldırgan Mizah türünde evlilerin puanı bekarlara göre daha yüksek saptanmıştır (Güven, 2013).

Teker'in (2015) eğitim yöneticilerinin ait oldukları mizah tarzları ile iş doyumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında yaşları 30 ve 50 arasında farklılık gösteren 66 evli 9 bekar 75 okul müdür ve müdür yardımcısının Katılımcı (Sosyal) Mizah grubunda medeni durum değişkeninde Katılımcı Mizah, Kendini Geliştirici Mizah, Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah türlerinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Kendini Geliştirici Mizah türünde en yüksek ortalamanın evlilere ait olduğu bildirilmektedir (Teker, 2015).

Literatür incelendiğinde çalışmalar, mizah tarzlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı ölçüde farklılaştığını gösterirken hangi mizah tarzının hangi medeni duruma göre farklılaştığı hususunda tutarlı sonuçlar vermemektedir.

- **Çocuk Sahibi Olma Değişkenine Göre Mizah Tarzlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların anne – baba olma durumlarına göre mizah tarzları alt boyutlarında yapılan incelemeler sonucunda anne baba olmayan bireylerin tüm alt boyutlarda verdikleri puanların çocuk sahibi olan bireylerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Çizelge 4.9).

Çalışmadaki bulgu ebeveynlik ile birlikte gelen model olma ve sorumluluk alma davranışlarının bireylerin olumlu ya da olumsuz mizah ile aralarına mesafe bırakabileceği düşüncesini getirmektedir ancak herhangi türden bir çıkarıma ulaşmak için alanyazında ebeveynlik değişkeninin mizah tarzlarına etkisi ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

- **Gelir Durumu değişkenine göre Mizah Tarzları Arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların gelir durumu bakımından alt boyutlara verdiği cevapların incelenmesi sonucunda; Katılımcı (Sosyal) Mizah alt boyutu puanlarında gelir düzeyi 2500 TL'den az olan katılımcıların geliri 2500-3999 olan katılımcılardan daha fazla olduğu saptanmıştır. Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde gelir düzeyi 2500 TL'den az olan katılımcıların geliri 4000-6999 olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah ve Saldırgan Mizah türlerinde gelir durumu bakımından yapılan analizde anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.10).

Sümer'in çalışmasında gelir düzeyi değişkenine göre üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarında Katılımcı Mizah ve Kendini Geliştirici Mizah türlerinde aldıkları puan ortalamalarının öğrencilerin gelir düzeyleri arttıkça yükseldiği görülmüştür (Sümer, 2008).

Tümkaya'nın (2011) çalışmasında sosyoekonomik düzey, Katılımcı ve Kendini Geliştirici Mizah ile anlamlı düzeyde pozitif korelasyon gösterirken; Kendini Yıkıcı Mizah ile anlamlı düzeyde zayıf, negatif korelasyon göstermiştir (Tümkaya, 2011). Ay ve arkadaşlarının (2013) ortaokul öğrencilerinde yaşam doyumu, yaratıcılık ve mizah tarzlarını inceledikleri araştırmada, öğrencilerin Katılımcı Mizah puanlarının algılanan gelir durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Gelir düzeyini daha yüksek algılayan öğrencilerin Katılımcı Mizah puanları gelir düzeyini düşük algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Bununla birlikte Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah puanları algılanan gelir durumuna göre manidar bir farklılık göstermemektedir (Ay & ark., 2013).

Koçubaba (2019) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada Katılımcı Mizah puanlarında anlamlı farklılık saptamıştır bu farklılık ekonomik geliri yüksek ile orta ve düşük ekonomik durumu olanlar arasında olup ekonomik geliri yüksek olanların lehine olmuştur (Koçubaba, 2019). Uysal'ın (2019) 340 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmasının sonucuna göre düşük gelir grubundaki öğrenciler ile yüksek gelir grubundaki öğrenciler arasında Katılımcı Mizah puanında yüksek gelir grubundaki öğrenciler lehine anlamlı bir

farklılık saptanmıştır. Diğer mizah kategorilerinde ise gelir durumu ile aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Uysal, 2019).

Erözkan'ın (2009) çalışmasında mizah tarzları ve sosyoekonomik düzey arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Erözkan, 2009). Fırat'ın (2017) 196 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmasında da aile gelir durumu ile mizah tarzları puanları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır (Fırat, 2017). Yıldırım'ın (2019) çalışmasında algılanan gelir düzeyi açısından mizah tarzları arasında manidar bir fark bulunamamıştır (Yıldırım, 2019).

Akdur ve Batıgün'ün (2017) çalışmasında katılımcıların anne eğitim düzeyi sosyoekonomik düzey göstergesi olarak kabul edilmiştir. Annesi ilköğretim mezunu olanlar düşük sosyoekonomik düzey, "lise mezunu olanlar orta sosyoekonomik düzey, "üniversite mezunu olanlar ise yüksek sosyoekonomik düzey olarak kategorilendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları düşük sosyoekonomik düzeyde bulunan kişilerin orta sosyoekonomik düzey grubunda bulunan kişilere göre Saldırgan Mizah tarzını anlamlı düzeyde daha az kullandığına işaret etmektedir. Dolayısıyla annenin eğitimi ilköğretim düzeyinde olan kişiler annenin eğitimi lise düzeyinde olanlara göre mizahı saldırgan bir biçimde daha az kullanmaktadırlar. Annenin eğitimi üniversite seviyesinde olanlarsa Saldırgan Mizahı kullanmaları bakımından diğer iki gruba göre manidar bir farklılık göstermemektedir (Akdur & Batıgün, 2017).

Kırkbir ve arkadaşlarının (2021) spor eğitimi alan 31 kadın, 95 erkek 126 kişi ile yaptığı üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarının incelenmesi adlı çalışmalarında algılanan gelir seviyesi incelendiğinde Saldırgan Mizah alt boyutunda 1000 TL ve altı ile 1001-2000 TL arası gelir düzeyine sahip olan katılımcılar arasında, 1001- 2000 TL gelir seviyesi olanların lehine farklılaşma olduğu" saptanmıştır (Kırkbir & ark., 2021).

Sonuçlar gelir düzeyi değişkeninin mizah tarzlarına etkisini inceleyen çalışmalarda bir fikir birliğine ulaşılmadığını göstermektedir.

- **Öğrenim Durumu değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların öğrenim durumları ile mizah tarzları kategorilerinin incelenmesi sonucunda öğrenim durumu ile ölçekteki mizah türleri arasında istatistiksel anlamda bir farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.11).

Koçubaba'nın (2019) yaşları 18 – 27 arasında değişim gösteren 200 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada Mizah Tarzları puanlarının öğrenim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirtilmiştir (Koçubaba, 2019).

Araştırmanın yapıldığı katılımcılar arasında öğrenim düzeyi değişkeninin yakın ya da aynı olması, öğrenim durumu bakımından birbirinden farklı gruplarla çalışılmaması anlamlı farklılık tespit edilememesinin nedenlerinden sayılabilir.

- **Anne Öğrenim Durumu değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Annenin öğrenim durumlarında ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah alt boyutunda anne tahsil durumu üniversite olanların bu alt boyuta verdikleri puanların annesinin öğrenimi lise ve daha düşük olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmakla beraber, kategoriler arasında farklılık tespit edilememiştir. Kendini Geliştirici Mizah ve Saldırgan Mizah alt boyutları ile annenin öğrenim durumu arasında kayda değer anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.12).

Didin (2016) sanat eğitimi alan veya almayan ergenler üzerinde yaptığı araştırmada mizah tarzları ile anne baba eğitim durumu arasında farklılık saptamamıştır (Didin, 2016).

Yıldırım'ın (2019) çalışmasına göre Olumlu Mizah toplam puanı ile Katılımcı Mizah alt ölçek puanı annenin eğitim düzeyi lise ve üniversite olan grupta, annenin eğitimi okuryazar olmayan gruba göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Annenin eğitim düzeyi ortaokul, lise ve üniversite olan gruplarda annenin eğitiminin ilköğretim düzeyinde olduğu duruma göre Saldırgan Mizah puanının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Annenin eğitim düzeyi ortaokul ve üniversite olan gruplarda Olumsuz Mizah toplam puanı annenin

eğitimi ilkokul düzeyinde olan gruba göre daha yüksek bulunmuştur. Olumsuz Mizah Toplam puanı genel olarak eğitim düzeyi yükseldikçe artmakla birlikte annenin eğitim düzeyi ortaokul olan grupta, annenin eğitim düzeyi lise olan gruba göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Annenin eğitiminin ilkokul ve lise düzeyinde olmasının Saldırgan Mizah puanını yordadığı görülmektedir. Annenin eğitim düzeyi ilkokul olan katılımcılar diğerlerine göre mizahın saldırgan biçimlerini daha az kullanmaktadırlar. Anne eğitiminin okuryazar değil düzeyinde olmasının Kendini Yıkıcı Mizah puanını yordadığı görülmektedir. Annenin okuryazar olmadığı durumda katılımcıların, diğer eğitim düzeylerine göre mizahı daha az kendilerine zarar verecek biçimde kullandıkları ifade edilmektedir (Yıldırım, 2019).

Uysal'ın (2019) alışmasında mizahın dört alt boyutu puanlarının aritmetik ortalamalarının katılımcıların anne eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan test neticesinde fark anlamlı çıkmamıştır (Uysal, 2019).

Koçubaba'nın (2019) alışmasında Mizah tarzları puanlarının anne tahsil seviyesine göre anlamlı lde farklılık göstermediği saptanmıştır (Koçubaba, 2019).

- **Baba ğrenim Durumu değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Babanın ğrenim durumu ile mizah tarzları ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah alt boyutu babanın öğrenim durumuna göre incelendiğinde babası niversite öğrenimi gören katılımcıların bu alt boyuta verdiği puanlar, babası lise ve daha düşük eğitim gören katılımcıların puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kendini Geliştirici, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah kategorileri ile babanın tahsili arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (izelge 4.13).

Bayraktaroğlu'nun (2016) 445 lise öğrencisinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile mizah tarzları ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında babası ortaokul veya dengi okul ile babası lise veya dengi okuldan mezun olan ğrencilerin Katılımcı Mizah alt boyut puanının, babası lisansstnden mezun olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu belirtilmektedir. Babası ortaokul

veya dengi okuldan mezun olanların Kendini Geliştirici Mizah türü puanının babası lisansüstünden mezun olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu ifade edilmektedir. (Bayraktaroğlu, 2016).

Yıldırım'ın (2019) çalışmasında babanın tahsilinin lise ve üniversite seviyesinde olduğu hallerde Kendini Yıkıcı Mizah ölçek puanı, ortaokul düzeyindekilere göre daha düşük bulunmuştur. Baba tahsilinin ilkokul, ortaokul ve okuryazar değil olmasının Kendini Yıkıcı Mizah puanını yordadığı ifade edilmiştir. Babanın tahsil düzeyi azaldıkça katılımcıların kendini yıkıcı mizah türünü kullanma eğilimi artmaktadır (Yıldırım, 2019).

Uysal'ın (2019) çalışmasında mizahın dört alt boyutu puanlarının aritmetik ortalamaları katılımcıların baba tahsil seviyesine göre anlamlı bulunmamıştır (Uysal, 2019).

Koçubaba'nın (2019) çalışmasında mizah tarzları puanlarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği saptanmıştır (Koçubaba, 2019).

- **Meslek değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların meslekleri ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah alt boyutunda öğrencilerin verdiği puanlar, mesleği emekli, işsiz, memur ve özel sektör olanlardan daha yüksektir. Saldırgan Mizah alt boyutu mesleklere göre incelendiğinde öğrencilerin verdiği puanlar, memurların verdiği puanlardan daha yüksektir. Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutu mesleklere göre incelendiğinde öğrencilerin verdiği puanlar, memurların verdiği puanlardan daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah alt boyutu mesleklere göre incelendiğinde istatistiksel biçimde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.14).

Çalışmada sosyo-demografik formun meslek ile ilgili bölümünün açık uçlu olması ve katılımcılar tarafından verilen cevapların birbirinden oldukça farklı olması nedeniyle genel istatistiksel analiz programı uygulamasında kullanım kolaylığı amacıyla bu 55 farklı meslek alt kategorilerde birleştirilmiştir. Oluşturulan alt kategoriler meslekleri bütünüyle tensil edemeyeceği için anlamlı farklılık tespit edilememiş olması ihtimali yüksektir. Çalışmanın bu

bölümündeki karşılaştırmalarda literatürde belirli meslek grupları ve bu mesleklerin mizah tarzları ile yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Malinowski (2013), doktora derecesine sahip psikoterapistler üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada Kendini Geliştirici Mizah ve bireysel başarı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır (Malinowski, 2013).

Ayvazoğlu'nun (2017) psikologların kullandığı mizah tarzları ile sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmasında 127 psikolog üzerinde elde edilen bulgulara göre psikologların en çok kullandığı mizah tarzının Katılımcı Mizah olduğu görülmüştür. Daha sonra sırasıyla Kendini Geliştirici, Kendini Yıkıcı ve Saldırgan Mizah tarzlarını kullandıkları bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle psikologların olumlu mizah tarzlarını daha çok kullandığı görülmektedir (Ayvazoğlu , 2017).

- **Sosyal Medya Kullanım Durumu değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların sosyal medya kullanımları ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah kategorisi ile sosyal medya kullanım sıklığı arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Günde birkaç kez kullananların verdiği puanların nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Neredeyse saat başı kullananların verdiği puanların, nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Çok sık kullananların verdiği puanların nadiren kullananlardan, sosyal medya hesabı olmayanlardan ve günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah türüyle sosyal medya kullanım sıklığı arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir Çok sık kullananların verdiği puanların nadiren kullananlardan ve günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Saldırgan Mizah alt boyutu sosyal medya kullanımına göre incelendiğinde çok sık kullananların verdiği puanların günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutu sosyal medya kullanımına göre incelendiğinde sosyal medyayı saat başı kullanan katılımcıların, verdiği puanların günde birkaç kez kullananlardan ve nadiren kullananlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Çizelge 4.15).

Ayvazoğlu'nun (2017) Türkiye'de yaşayan sosyal medya kullanan 127 psikologla sınırlı araştırmasında, sosyal medya kullanım düzeyi yüksek olan psikologların Katılımcı Mizah puanlarının anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur (Ayvazoğlu , 2017).

Sosyal medyanın günümüzde bireylerin mizah algısı ve mizah tarzlarına etkisi inkâr edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Alanyazında sosyal medya kullanımı, kullanım sıklığı değişkeninin incelendiği mizah tarzları ile ilgili çalışmalar oldukça sınırlıdır. Sosyal /Yeni Medya değişkeninin mizah tarzlarına etkisi ile ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

- **Yerleşim Yeri değişkeniyle Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Çalışmada katılımcıların doğup büyüdüğü yer ile ölçek puanları arasında kayda değer ölçüde anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.16).

Sümer (2008)'in okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ve bazı değişkenlere göre mizah tarzlarının karşılaştırılması çalışmasında Katılımcı Mizah tarzı puan ortalamalarının öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yere göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, Kendini Geliştirici, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah tarzı puan ortalamalarının ise öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yere göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Araştırmada Katılımcı Mizah tarzı açısından yaşamlarının çoğunu büyükşehirde geçiren öğrencilerin puan ortalamalarının, yaşamlarının çoğunu köyde geçiren öğrencilerin puan ortalamasından daha yüksek olduğu, ayrıca yaşamının çoğunu büyükşehirde geçiren öğrencilerin katılımcı mizah tarzı puan ortalamalarının, yaşamını kasaba-ilçede geçiren öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı bunu büyükşehirde insanların daha fazla uyarıcıyla karşılaşması ile ilişkilendirmiştir (Sümer, 2008).

Üniversite öğrencilerinin yaşamının çoğunu geçirdiği yer ile mizah tarzının değişip değişmediğini araştıran Atabay (2019), Kendini Geliştirici mizahta anlamlı farklılık olduğu, şehirde yaşamının çoğunu geçirenlerin kasaba veya ilçedekilere göre puanlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır (Atabay, 2019).

Fırat'ın (2017) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada mizah tarzı ile bireylerin çocukluklarının geçtiği yer arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır (Fırat, 2017).

Sayar (2012)'ın gerçekleştirdiği çalışma da mizah tarzları puanları ile öğrencilerin üniversiteye gelmeden önceki yerleşim yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptamamıştır (Sayar, 2012).

Uysal'ın (2019) çalışmasında dört mizah kategorisinde de öğrencilerin doğduğu yer ile mizah tarzları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (Uysal, 2019).

Açıkgöz (2016) 393 tıp fakültesi öğrencisi ile yaptığı çalışmada, öğrencilerin yaşadıkları bölgeler ile mizah tarzları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir (Açıkgöz, 2016).

- **Dini görüş değişkenine göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların dini/dünya görüşüne göre mizah tarzları ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah alt boyutunda dinsiz olan katılımcıların bu alt boyuta verdikleri puanlar dindar olan katılımcılardan daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah alt boyutunda laik olan katılımcıların bu alt boyuta verdikleri puanlar dindar ve muhafazakâr olan katılımcılardan daha yüksektir. Saldırgan Mizah alt boyutunda dinsiz olan katılımcıların bu alt boyuta verdikleri puanların dindar, muhafazakâr ve laik olan katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur. Kendini Yıkıcı Mizah kategorisinde, katılımcıların dini/ dünya görüşleri bakımından anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.17).

Saroglou (2002) evli erkeklerle yaptığı çalışmasında, dindar erkeklerin Kendini Yıkıcı Mizah Tarzını kullanma eğiliminde olduklarını bulmuştur. Araştırmanın bir başka sonucu da dindarlığın artmasıyla beraber mizahı kullanmanın azaldığı bulgusudur. Saroglou'nun yaptığı bir başka çalışmada dindarlık arttıkça mizah yaratma kapasitesinin azalmakta olduğu ile ilgilidir (Saroglou, 2004).

Mizah ve din arasındaki ilişkilerin ele alındığı çalışmalarda genellikle ilişki olumsuz yönde çıkmaktadır. Dunn (2011) Chicago'nun taşra bölgeleri, Virginia ve Tennessee'nin kuzey kesimlerinde kiliseye düzenli olarak giden 85 kişiyle yaptığı bir çalışmada, katılımcılara mizah tarzları, hıristiyan fundamentalizm ve

dogmatik tutumlar ölçeği uygulamıştır. Erkek katılımcılarda fundamentalizm ve dogmatizm ile katılımcı mizah arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Dini tutumda aşırılık ve radikallik arttıkça katılımcı mizah düzeyinin düştüğü ifade edilmektedir. Kadınlarda fundamentalizm ve dogmatizm puanları ile mizah tarzları arasında ilişki bulunamadığı belirtilmiştir (Dunn, 2011).

Mizah ve din ile ilgili çalışmalara (Saroglou, 2002; Saroglou & Anciaux, 2004) bakıldığında, dindar bireylerin mizaha karşı olumlu bir tutumda olmadıkları ve dindar olmayanlara göre mizahı daha az kullandıklarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Bu durum araştırmacılara göre mizahın absürtlüğü ortaya çıkarması, cinsellik, hazcılık ve saldırganlık dürtüleri içermesi gibi dinî ve ahlâkî ilkelere ters düşen özellikleri nedeniyle dindar bireyler tarafından hoş karşılanmadığı şeklinde yorumlanmıştır (Emre & Özgen, 2017).

- **Siyaset ve Siyasi Gündem İlgili Düzeyi Değişkenine Göre Mizah Tarzları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?**

Katılımcıların siyaset ve politik gündeme ilgileri ile ölçek alt boyutlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah alt boyutunda siyaset ile ilgilenenlerin ilgilenmeyenlerden daha yüksek olduğu ve bazen siyaset ile ilgilenenlerin alt boyut puanının ilgilenmeyenlerden daha fazla olduğu bulunmuştur. Kendini Geliştirici, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı mizah alt boyutlarında siyaset ile ilgilenme bakımından anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Çizelge 4.18).

Literatürde mizah tarzları ile siyaset ve siyasi gündeme ilgi düzeyi değişkeni arasındaki farklılığı ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Mizahın sosyal doğası hakkındaki soruların cevaplarını daha çok sosyoloji, antropoloji ve halk bilimi vermeye çalışmıştır. Sosyal psikoloji ise siyasetle daha çok kamuoyu ve oy verme davranışları gibi konular üzerinden ilgilenmektedir. Politik psikoloji geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından sonra hızla ilerleyen disiplinler arası bir yaklaşımla tarih, iktisat, antropoloji, felsefe gibi alanlardan kurduğu bağlantılarla siyaset bilim ve psikolojinin kesişme noktalarını ortaya çıkarmak ve çok yönlü bakış açısı sunan bir analiz geliştirmeye odaklıdır. Özellikle son on yılda büyük sosyal grupların tutumlarını, kolektif hafızalarından yansıyan anlatıların tesirlerini, travmalarını, öfkelerini, ötekileştirme ve düşmanlaştırma

süreçlerini inceleme konusundaki eğilimi ön plandadır (Arıboğan, 2020). Bu yeni alan, siyasi davranış ile kişilik psikolojisi, sosyal psikoloji ve bilişsel psikoloji alanlarının ilişkisi çerçevesinde biçimlenmekte ve psikolojiden ziyade siyaset biliminin bir dalı olarak görülmektedir. Araştırmacının çalışmada din/dünya görüşü, siyaset ve aktüele ilgi düzeyi gibi literatürde sıkça karşılaşılmayan değişkenleri kullanma nedeni kuşak ve mizah tarzları ilişkisinde interdisipliner bir çerçevede epistemolojik bakış açısı ile çok yönlü bir analizi amaçlaması ve bundan sonraki yapılacak çalışmalarda veri olarak alandaki boşluğu doldurmak üzere yol göstereceği düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçları X, Y, Z kuşağı ile Mizah Tarzları arasındaki ilişkiyi incelerken, ele aldığı cinsiyet, kardeş sayısı ve konumu, medeni hal, ebeveynlik durumu, gelir düzeyi, meslek, anne-baba eğitim durumu, sosyal medya kullanımı, din/dünya görüşü, siyaset ve siyasi gündem ilgi düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenlerle mizah tarzları arasında da farklılık olduğuna işaret etmektedir.

Örneklem çerçevesinde ortaya çıkan sonuçlara göre uyumlu bir mizah olan Katılımcı (Sosyal) Mizah türünün Z kuşağında X ve Y kuşağına nispetle daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Uyumsuz bir mizah türü olarak tanımlanan Saldırgan Mizah türü de Z kuşağında X kuşağına göre daha yüksek bulunmuştur. Olumsuz mizah türünden ikincisi olan Kendini Yıkıcı Mizah türünde yine Z kuşağı; X ve Y kuşağına oranla daha yüksek skora sahiptir. Uyumlu bir mizah türü olarak belki de kuramcıların en istenilen mizah kabul ettiği Kendini Geliştirici Mizah türünde ise araştırmamızda üç kuşak arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

X kuşağındaki 164 kadın ve 125 erkek arasında uyumlu mizah boyutlarından Katılımcı (Sosyal) ve Kendini Geliştirici Mizah türünde kadınların; uyumsuz mizah türlerinden Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizahta erkeklerin verdiği puanlar kadınların puanlarından daha yüksek bulunmuştur. 174 kadın 142 erkek katılımcı sayısı ile Y Kuşağında Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah türünde erkeklerin puanının kadınların puanlarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Olumlu mizah türlerinin ikisinde de bir farklılık görülmemiştir. 185 kadın, 115 erkeğin bulunduğu Z kuşağı örneğinde Saldırgan Mizah puanının erkeklerde, Kendini Geliştirici Mizah Puanının kadınlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan toplam 523 kadın, 382 erkek katılımcıda ise Kendini Geliştirici Mizah türünde kadınların, Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah türünde erkeklerin puanlarının daha büyük olduğu görülmüştür.

Çalışma örnekleminde mizah stilleri ile sosyo demografik değişkenlerden kardeş sayısı değişkenine bakıldığında; Katılımcı Mizah türünde bir kardeşe sahip olanlar 5 ve üzeri kardeşe sahip olanlardan daha yüksek; kardeşi olmayan katılımcılar 5 ve üzeri kardeşi olanlardan daha yüksek; bir kardeşe sahip olanların da üç kardeşe sahip olanlardan daha üst puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kardeş sayısı değişkeninden sonra doğum sırası/ kardeş konumu değişkenine göre mizah tarzları değerlendirildiğinde; Katılımcı Mizah türünde ilk, tek ve son çocuk olanların ortanca çocuklara göre daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.

Mizah tarzları katılımcıların medeni durumu ve ebeveyn olma değişkenine göre ayrı ayrı incelendiğinde; dört mizah türünde de bekar olanların aldığı puanların evli ve ebeveyn olan katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların gelir seviyesi ile mizah tarzları arasında; Katılımcı Mizah puanlarında gelir düzeyi 2500 TL'den az olan katılımcıların geliri 2500-3999 olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Kendini Yıkıcı Mizah türünde gelir düzeyi 2500 TL'den az olan katılımcıların geliri 4000-6999 olan katılımcılardan daha yüksek puanları olduğu tespit edilmiştir.

Annenin tahsiline göre mizah stilleri incelendiğinde Katılımcı Mizah kategorisinde annesi üniversite mezunu olanların puanlarının annesinin öğrenimi lise ve daha düşük olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Babanın eğitim durumuna göre mizah tarzları incelendiğinde Katılımcı Mizah türünde babası üniversite mezunu katılımcıların babası lise ve daha düşük eğitim gören katılımcılardan daha yüksek puanlar aldığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların meslekleri ve mizah tarzlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah türünde 295 öğrencinin verdiği puanlar, mesleği emekli, işsiz, memur ve özel sektör olanlardan daha yüksektir. Saldırgan ve Kendini Yıkıcı Mizah türü incelendiğinde öğrencilerin verdiği puanlar, 265 memurun verdiği puandan daha yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal medya kullanımları ile mizah tarzları incelendiğinde, Katılımcı Mizah türünde günde birkaç kez kullananların verdiği puanların nadiren kullanırım diyenlerden; neredeyse saat başı kullananların nadiren

kullananlardan, çok sık kullananların nadiren kullananlardan, sosyal medya hesabı olmayanlardan ve günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek puanları olduğu görülmüştür. Kendini Geliştirici Mizah türünde çok sık kullananların nadiren kullananlardan ve günde birkaç kez kullananlardan daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Saldırgan Mizah türünde çok sık kullananların günde birkaç kez kullananlardan daha büyük olduğu saptanmıştır. Kendini Yıkıcı Mizah türünde sosyal medyayı saat başı kullanan katılımcıların günde birkaç kez kullananlardan ve nadiren kullananlardan daha yüksek puanları olduğu görülmüştür.

Örnekleme yer alan katılımcıların dinî/dünya görüşüne göre mizah tarzlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah türünde dinsiz olan katılımcıların puanları dindar olan katılımcılardan daha yüksektir. Kendini Geliştirici Mizah türünde seküler katılımcıların puanları dindar ve muhafazakâr olan katılımcılardan daha yüksektir. Saldırgan Mizah türünde dinsiz olan katılımcıların verdikleri puanların dindar, muhafazakâr ve laik katılımcılardan daha büyük olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada katılımcıların siyaset ve politik gündeme ilgileri mizah tarzlarının incelenmesi sonucunda; Katılımcı Mizah türünde siyaset ile ilgilenenlerin ilgilenmeyenlerden daha yüksek puanları olduğu ve bazen siyaset ile ilgilenenlerin ilgilenmeyenlerden daha yüksek puanı olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmanın sonuçları doğrultusunda ilerideki araştırmalara katkı sağlaması açısından birkaç öneride bulunulmuştur:

- Çalışma mizahın olumlu ve olumsuz kullanımına ilişkin farklılıkla ilgili bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına ait farkındalığını artırarak toplumsal anlamda kuşak çatışmaları adı verilen ‘anlaşmazlık’ biçiminde kendini gösteren iletişim engellerinin azalmasına yardımcı olabilir.
- Çalışmanın bulgularından biri de cinsiyetin ve mizah tarzlarının birbirleri ile anlamlı biçimde ilişkili oluşudur. Cinsiyet ile saldırgan ve kendini yıkıcı mizah kullanımının sebepleri araştırılarak derinlemesine inceleme gerçekleştirilebilir.

- Çevrimiçi platformlarda özellikle sosyal/yeni medyada olumsuz mizah tarzları kullanımı ile şiddet/ zorbalık arasındaki ilişkinin psikolojik nedenlerinin incelendiği deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Farklı yaş gruplarında uyumlu mizah tarzlarının kullanılması ile ilgili mizah tarzlarını geliştirici etkinliklerin neler olduğu ile ilgili deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Kültüre duyarlı mizah ve mizah tarzları ölçekleri geliştirilebilir.
- Mizah ve mizah tarzlarının analizinde kullanılan öz bildirim ölçeklerine alternatif olarak katılımcıdan, ailesinden, arkadaş ve sosyal çevresinden alınan cevaplar ile hazırlanacak değerlendirme araçları ile çok boyutlu, güvenilir ve geçerliği yüksek ölçekler geliştirilebilir.
- Çalışma sürecinde mizah tarzları ile kardeş sayısı, doğum sırası, ebeveynlik durumu, eğitim durumu, din/dünya görüşü, siyaset ve siyasi gündem ilgi düzeyi gibi sosyo- demografik değişkenlerle ilgili yeterli düzeyde çalışmaya ulaşılamamıştır. Mizah duygusunun ve algısının gelişiminde ailenin ve içinde yaşanılan sosyal çevrenin öneminin araştırıldığı, mizah kavramının kültürel ve toplumsal aidiyet kavramları ile ilişkisinin detaylı olarak dahil edildiği interdisipliner araştırmalar yapılmasının, farklı değişkenlerle mizah tarzları arasında ilişkilerin incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Psikolojik danışma, klinik psikoloji, eğitim psikolojisi, sosyal psikoloji alanlarında mizah kullanımı ve mizah tarzları ile ilgili deneysel çalışmalar geliştirilebilir.
- Araştırma, farklı etnik, sosyo-ekonomik düzeydeki bireylerle gerçekleştirilerek daha geniş bilgi elde edilebilir.
- Araştırmanın sadece Türkiye'nin farklı bölgelerini kapsayacak şekilde incelenmesi yararlı olabilir. Mizah tarzlarında kültürel ve coğrafi farklılıkların bireyin mizah algısı ve tarzlarına etkisi olup olmadığı spesifik olarak incelenebilir.
- Bu araştırmanın örneklemini 18-55 yaş arası ile sınırlı olduğu için araştırma bulgularını diğer yaş aralıklarına genellemek mümkün

olmamaktadır. Bu ve benzeri araştırmaların diğer yaş gruplarıyla da yapılmasının konuyla alakalı kapsamlı bilgi edinilmesine katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

- Mizah, her költürden ve yaştan insanın zevk aldığı insan faaliyetlerinden biridir. Bununla birlikte, yaşlanmanın mizah deneyimlerini nasıl etkilediği hakkında çok az şey bilinmektedir. Araştırmalar, yaşlıların gençlerden daha fazla mizahtan hoşlandıklarını, ancak şakaları anlamada giderek daha fazla güçlük çektiklerini göstermektedir. Ayrıca, yaşlı nüfus, genç nüfus kadar agresif mizah türlerinden hoşlanmamaktadır ve yaşlılar, özellikle yaşlılığa atıfta bulunan şakalara karşı hassasiyet göstermektedir. Yaşlıların mizah anlayışı ve mizah tarzları ilgili çalışmalar yapılabilir, yaşlılara yönelik mizah ölçekleri geliştirilebilir.
- Yaşlanma ile mizah anlayışının ve mizah üretme yeteneğinin bilişsel fonksiyonlarla ilişkisini ele alan deneysel çalışmalar yapılabilir. Mizah duygusunun ve tarzlarının algılarını ve kullanımını yaş alma ile değiştiren bilişsel süreçler ile ilgili nöropsikolojik araştırmalar yapılabilir.
- Mizahın insan psikolojisinde yaşam boyu değişen etkileri ve işlevleri ile ilgili gelişimsel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acıloğlu, İ.** (2015). *İşte Y Kuşaağı*. Ankara: Elma Yayınevi.
- Açıkgöz, M.** (2016). Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ile mizah tarzları ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Mersin: Çağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Psikoloji Ana Bilim Dalı.
- Adam, E.** (2020). *Speaking of Psychology: Why Gen Z is feeling so stressed with Emma Adam*, PhD. Washington: American Psychological Association (APA). <https://www.apa.org/research/action/speaking-of-psychology/> adresinden alındı
- Adıgüzel, O., Batur, Z., & Eksili, N.** (2014). Kuşakların Değişen Yüzü Ve Y Kuşaağı İle Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 165-182.
- Adler, A.** (1927). *Understanding human nature*. New York: Greenberg.
- Akdur, S., & Batıgün, A.** (2017). Mizah Tarzları ile Kişilik Özellikleri, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 1-10.
- Akkaya, M.** (2011). Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Şişli ilçesi örneği). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi SBE Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aktepe, R.** (2019). *Lise Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Düzeyleri Ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Akyol, Ü.** (2011). *Ergenlerde İletişim Becerilerinin Yordayıcıları Olarak Öz-Duyarlılık ve Mizah Tarzları*. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Alay, O.** (2019). Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci. *Türk Dili*, 22-30.
- Altuntuğ, N.** (2012). Kuşaktan Kuşaağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1).
- Alwin, D.** (1998). The Political Impact of the Baby Boom: Are There Persistent Generational Differences in Political Beliefs and Behavior? *Generations*, 22(1), 46.
- Arar, Y.** (2016). How to Manage Generation Z in Business Life? *Journal of Global Economics, Management and Business Research*, 195-202.
- Arıboğan, D. Ü.** (2020). Politik Karar, Tutum ve Davranışlarımızı Bireyselden Toplumsala Uzanan Bir Yelpazede Anlama ve Açıklama Kılavuzu Olarak Politik Psikoloji. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(10), 37-62. doi:<http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.6.10.68>

- Arıkan, M., & Yavuzcan, G.** (2017). Mizah-İktidar İlişkisi Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme Denemesi. *Littera Turca*, 3(2), 1-15.
- Arnett, J. J.** (1994). Are college students adults? Their conceptions of the transition to adulthood. *Journal of Adult Development*, 1, 154-168.
- Arnett, J. J.** (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. New York: Oxford University Press.
- Aslan, H.** (2006). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve cinsiyetlerine göre mizah tarzlarının incelenmesi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, H., & Çeçen, R.** (2007). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerine Göre Mizah Tarzlarının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 1-14.
- Atabay, E.** (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Mizah ve İletişim Becerilerinin Bağlanma Stilleriyle İlişkisi*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atak, H., Tatlı, C., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H., & Çok, F.** (2016). Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 204-227.
- Ay, Ö.; Gökler, R.; Koçak, R.** (2013). Mizah Tarzları, Yaratıcılık Ve Yaşam Doyumu: Orta Öğretim Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme. *International Journal of Social Science*, 6(6), 739-767.
- Aydın, A.** (2015). Öğretmen Adaylarının Mizah Tarzları İle Kaygı Ve Öz-Duyarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15(59), 1-16.
- Aydın, G., & Başol, O.** (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var mı? *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(4), 1-15.
- Aydın, N.** (2016). *Erişkin Bireylerde Mizah Tarzları İle Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aytaş, S., Barutçu, E., & Taş, M.** (2017). Demografik Değişkenlerin Farklı Kuşak Ayrımında Örgütsel Sinizme Etkisi. 4. *Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi* (s. 224). Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Ayvazoğlu, A.** (2017). *Psikologların kullandığı mizah tarzları ile sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Balcı, A.** (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.

- Başak, B., & Can, G.** (2014). Üniversite Öğrencilerinde Mizah Stilleri ile Utangaçlık ve Otomatik Düşünceler Arasındaki İlişkiler. *Eğitim ve Bilim*, 39(17), 365-376.
- Başkaya, E., & Demir, S.** (2018). Sihirli Gülüşlerle Yaşama Bir Dokunuş: Mizah Terapi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(3), 453-457.
- Bayhan, V.** (2004). Milenyum ve (Y) Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 8-25.
- Bayraktaroğlu, E.** (2016). Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri İle Mizah Tarzları ve Şiddet Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Bayramov, S., Geylan, A., & Benligiray, S.** (2021). X, Y ve Z Kuşak Çalışanlarının Esnek Çalışmaya Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 122-139.
- Becton, J., Walker, H. J., & Farmer, A. J.** (2014). Generational Differences in Workplace Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*(44), 176.
- Benlisoy, S.** (2008). Mit ile Gerçeklik Arasında 68'i Hatırlamak. *Mesele Kitap Dergisi*(24), 30-33.
- Bergson, H.** (2019). *Gülme*. (D. Çetinkasap, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Berk, L. S.** (1994). New Discoveries in Psychoneuroimmunology. *Humor and Health Letter*, 3(6), 1-8.
- Beytekin, O. F., & Doğan, M.** (2019). Yüksek Öğretimde X Kuşağı Akademisyenler İle Y Kuşağı Lisansüstü Öğrencileri Arasındaki Kuşaklararası Çatışma. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 382-391.
- Bloomfield, I.** (1980). Humour In Psychotherapy And Analysis. *International Journal of Social Psychiatry*, 26(2), 135 - 141. doi:https://doi.org/10.1177/002076408002600210
- Burnett, J.** (2011). Generations: The Time Machine In Theory And Practice. *American Sociological Association*, 40(2), 240.
- Campbell, L., Martin, R. A., & Ward, J.** (2008). An Observational Study of Humor Use While Resolving Conflict in dating Couples. *Personal Relationships*, 15(1), 41-55. doi:https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2007.00183.x
- Chapman, A. J., & Foot, H. C.** (1977). *It's A Funny Thing, Humour*. Oxford: Pergamon Press Ltd.
- Chen, G., & Martin, R.** (2007). A Comparison Of Humor Styles, Coping Humor, And Mental Health Between Chinese And Canadian University Students. *International Journal Of Humor Research*, 20(3), 215-234.
- Comte, A.** (1974). *The Positive Philosophy*. (A. S. Blumberg, Dü.) New York: AMS Pres.
- Corey, G.** (2005). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (T. Ergene, Çev.) Ankara: Mentis Yayınları.
- Çakır, K., & Şen, E.** (2012). Psikolojik Doğum Sırasına Göre Adil Dünya İnancı. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(32), 57-69.

- Çakmak, S., Karakuş, G., Tamam, L., Taşdemir, A., & Karaytuğ, M. O.** (2015). Tıp Fakültesi Dönem I Öğrencilerinde Mizah Tarzları ve Benlik Saygısı İlişkisi: Kesitsel Bir Çalışma. *Cukurova Medical Journal*, 40(4), 782-793.
- Çelikten, Y.** (2018). *Eğitim, Örgüt ve Liderlik*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çetin, S.** (2017). *Ergenlerin mizah tarzları ve öz-anlayış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Damian, R. I., & Roberts, B. W.** (2015). The associations of birth order with personality and intelligence in a representative sample of U.S. high school students. *Journal of Research in Personality*(58), 96-105.
- Decker, W. H., & Rotondo, D. M.** (2001). Relationships among gender, type of humor, and perceived leader effectiveness. *Journal of Managerial Issues*, XIII(4), 450- 465. doi:doi:10.1016/j.pragma.2005.06.003
- Develioğlu, F.** (2013). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dictionary, C.** (2021, Haziran 1). <https://dictionary.cambridge.org/tr/>. Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/humor> adresinden alındı
- Didin, E.** (2016). Sanat Eğitimi Alan ve Almayan Ergenlerin Mizah Tarzlarının ve Kişilerarası Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, A., & Cebioğlu, S.** (2011). Beliren Yetişkinlik: Ergenlikten Yetişkinliğe Uzanan Bir Dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 11-21.
- Dunn, J. R.** (2011). *Do Christian Fundamentalism and Dogmatism Relate to Differences in Humor?* Yayınlanmamış Doktora Tezi The Faculty of The Graduate School in Partial Fulfillment of The Requirements.
- Eagleton, T.** (2020). *Mizah*. (M. Pekdemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eastman, M.** (1922). *The Sense of Humor*. New York: Charles Scribner's Son.
- Eker, G. Ö.** (2014). İnsan, Kültür, Mizah: İnsanlık Tarihinde Mizahın Serüveni. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ellis, A.** (1999). *How to Make Yourself Happy and Remarkably Less Disturbable*. Atascadero: Impact Publishers.
- Emre, Y., & Özgen, G.** (2017). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mizah Anlayışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 277-298.
- Encyclopaedia Britannica.** (1989). *Ana Britannica* (Cilt 16). (P. W. Goetz, Dü.) İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Erickson, S., & Feldstein, S.** (2007). Adolescent Humor and its Relationship to Coping, Defense Strategies, Psychological Distress, and Well-Being. *Child Psychiatry & Human Development*, 37(3), 255-271.
- Erözkan, A.** (2009). Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(26), 56-66.

- Etimoloji - Türkçe Etimoloji Sözlüğü.** (2021, Haziran 8). [https:// www.etimolojiturkce. com/](https://www.etimolojiturkce.com/): <https://www.etimolojiturkce.com/> adresinden alındı
- Evlek, M.** (2019). Çalışma Hayatında Kuşaklararası Çatışma: Almanya ve Türkiye’de Z Kuşağı Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Fidanoğlu, O.** (2006). *Evlilik Uyumu, Mizah Tarzı ve Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Fine, G. A.** (1977). Humour In Situ: The Role of Humour In Small Group Culture. A. J. Chapman, & H. C. Foot içinde, *It's A Funny Thing, Humour* (s. 234 - 267). Oxford: Pergamon Press.
- Fırat, E. R.** (2017). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri İle Kullandıkları Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . İstanbul: Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Freud, S.** (1928). Humor. *International Journal of Psycho-Analysis*(9), 1-6.
- Freud, S.** (1998). *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri* (3. b.). (E. Kapkın, Çev.) İstanbul: Payel.
- Fry, W. F., & Salameh, W. A.** (1987). *Handbook of Humor and Psychotherapy: Advances in the Clinical use of Humor*. Sarasota FL: Professional Resource Exchange Inc.
- Führ, M.** (2002). Coping humor in early adolescence. *Humor - International Journal of Humor Research*, 15(3), 283-304.
- Garrick, J.** (2006). The Humor of Trauma Survivors: Its Application in a Therapeutic Milieu. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 12(1-2), 169-182. doi:https://doi.org/10.1300/J146v12n01_09
- Gibson, J.** (2019). *An Introduction to the Psychology of Humor*. London: Routledge. doi:[doi:https://doi.org/10.4324/9780429000959](https://doi.org/10.4324/9780429000959)
- Glasser, W.** (2000). *Counseling With Choice Theory: The New Reality Therapy*. New York: Harper Collins.
- Goldin, E., & Bordan, B.** (1999). The Use of Humor in Counseling: The Laughing Cure. *Journal of Counseling & Development*, 77(4), 405-410.
- Gülbahar, B., & Sıvacı, S. Y.** (2018). Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri ile Sınıf Yönetimi Yeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 268-301.
- Güven, S.** (2013). Cerrahi Kliniklerde Çalışan Hemşirelerin Mizah Tarzları ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Saptanması. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Haig, R. A.** (1986). Therapeutic Uses Of Humor. *American Journal of Psychotherapy*, 40(4), 543-553. doi:<https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1986.40.4.543>
- Helvacıoğlu, E., & Fırın, S.** (2019). X Ve Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Araçlarının Karşılaştırılması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 203- 210.
- İlhan, T.** (2005). *Öznel İyi Oluşa Dayalı Mizah Tarzları Modeli*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- İlhan, Ü. D.** (2019). Kuşaklar Arası Çalışma Değerleri Algısı ve Örgüte Duygusal Bağlılık: X ve Y Kuşaklarının Farklılıkları Üzerine Bir Araştırma. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- İnal, K.** (2000). Mizahın Sefaleti. *Gül ve Diken*(20), 16-18.
- Işık, Ş., & Ergüner, B.** (2013). *Psikolojik Danışmada Güncel Yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- İzmirlioğlu, K.** (2008). Konumlandırmada Kuşak Analizi Yardımıyla Tüketici Algılarının Tespiti: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, O.** (2009). *İlköğretim Türkçe Öğretmenlerinin Mizah Tarzları ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Karasar, N.** (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karasu, F., & Aylaz, R.** (2017). X ve Y Kuşağı: Hemşirelerin Meslek Dayanışması İle İş Doyumu Arasındaki İlişki. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 4(3), 180-189.
- Kazarian, S. S., & Martin, R. A.** (2004). Humor Styles, Personality and WellBeing Among Lebanese University Students. *European Journal of Personality*, 18, 209-219.
- Keith-Spiegel, P.** (1972). Early Conceptions of Humor: Varieties and Issues. P. Keith- Spiegel, & J. H. Goldstein (Dü.) içinde, *The Psychology of Humor: Theoretical Perspectives and Empirical Issues* (s. 4-34). Massachusetts, USA: Academic Press.
- Keleş, A.** (2018). Evlilik Kalitesi ile Affetme, İkili İlişkilerde Güven ve Mizah Tarzları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, H.** (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 129-139.
- Kemp, N.** (2015). *provocativetherapy.com*. Provocative Therapy: <http://www.provocativetherapy.com/what-is-provocative-therapy/> adresinden alındı
- Kesgin, G.** (2019). *X,Y,Z Kuşaklarının Yaşlılara Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi; İstanbul İli Kadıköy İlçesi Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmetler Ana Bilim Dalı.
- Kian, T., Wan, Y., & Rajah, S.** (2013). Relationship Between Motivations and Citizenship Performance Among Generation X and Generation Y. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 53-67.
- Kırkbir, F., Altınışık, Ü., Zengin, S., & Çelik, A.** (2021). Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzlarının İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-11.
- Klein, A.** (1999). *Mizahın İyileştirici Gücü*. (S. Karayusuf, Çev.) İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Koçubaba, A.** (2019). Üniversite Öğrencilerinde Mizah Tarzları ve Algılanan Aile Tutumlarının, Mükemmeliyetçilik Üzerine Etkisi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

- Koestler, A.** (1997). *Mizah Yaratma Eylemi*. (S. K.-Ö. Kabakçıoğlu, Çev.) İstanbul: İris Yayınları.
- Kolburan, Ş., Eker, E., & Akdeniz, B.** (2019). Bilişsel Esneklik Ve Mizah Stilleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med.*, 16(1), 1-13.
- Kothoff, H.** (2006). Gender and Humor: The state of the art. *Journal of Pragmatics*, 38(1), 4-25.
- Kramer, S. N.** (2014). *Tarih Sümer'de Başlar*. (H. Koyukan, Çev.) İstanbul: Kabalıcı.
- Kuiper, N. A., & Leite, C.** (2009). Personality Impressions Associated With Four Distinct Humor Styles. *Scandinavian Journal of Psychology*(51), 115-122.
- Kuiper, N. A., Martin, R. A., & Olinger, L. J.** (1993). Coping Humour, Stress, and Cognitive Appraisals. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 25(1), 81-96. doi:https://doi.org/10.1037/h0078791
- Kuiper, A., & Adam, J.** (2016). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi(The Social Science Encyclopedia)*. (A. K. Bayram, Dü.) Ankara: Adres Yayınları.
- Kush, J. C.** (1997). Relationship Between Humor Appreciation and Counselor. *Counseling and Values*, 41-2(1), 22-30.
- Kuyucu, M.** (2014). Y Kuşağı ve Facebook: Y Kuşağının Facebook Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-83.
- Latif, H., & Serbest, S.** (2014). Türkiye’de 2000 Kuşağı ve 2000 Kuşağının İş ve Çalışma Anlayışı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 132- 163.
- Lower, J.** (2008). Brace Yourself Here Comes Generations Y. *Critical Care Nurse*, 28(5).
- Malinowski, A. J.** (2013). Characteristics of Job Burnout and Humor among Psychotherapists. *De Gruyter Mouton*, 26(1), 117-133.
- Manheim, K.** (1952). Problem Of Generations. K. Manheim içinde, *Essays On The Sociology* (s. 276-322). New York: Routledge.
- Maples, M. F., Dupey, P., Toves-Riviera, E., Phan, L., Vereen, L., & Garret, M.** (2001). Ethnic Diversity and Use of Humor in Counseling: Appropriate or Inappropriate? *Journal of Counseling and Development*, 79(1), 53-60.
- Martin, R. A.** (1998). *Approaches To The Sense Of Humor: A Historical View*. (W. Ruch, Dü.) New York: Mouton De Gruyter.
- Martin, R. A.** (2007). *The Psychology of Humor An Integrative Approach*. Canada: Elsevier Academic Press.
- Martin, R. A.** (2010). *The Psychology Of Humor: An Integrative Approach*. Massachusetts: Elsevier Academic Press.
- Martin, R. A., & Kuiper, N. A.** (1999). Daily Occurrence of Laughter: Relationship With Age, Gender and Type A Personality. *Humor International Journal of Humor Research*, 12(4), 355-384.
- Martin, R. A., Puhlik- Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K.** (2003). Individual Differences Of Uses Of Humor And Their Relation To Psychological Wellbeing: Development Of The Humor Styles Questionnaire. *Journal Of Research In Personality*(37), 48-75.
- Mat, C.** (2020). *X, Y, Z Kuşaklarının Kişilik Özellikleri, Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımları ve Başa Çıkma Becerilerinin İncelenmesi*.

- İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- McC Crindle, M.** (2014). *The ABC of XYZ; Understanding the Global Generations*. Australia: McC Crindle Research Pty Ltd.
- McC Crindle, M., & Fell, A.** (2019). *Understanding Generation Z*. Australia: McC Crindle Research Pty Ltd.
- McGraw, A. P., & Warren, C.** (2014). Benign Violation Theory. *Encyclopedia of Humor Studies*, 75-77.
- McGraw, P., & Warner, J.** (2014). *Mizahın Şifresi: Küresel Bir Araştırma*. (S. Gürses, Çev.) İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- Morreal, J.** (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. (K. Aysevener, Çev.) İstanbul: İris.
- Mosak, H.** (1987). *Ha Ha an A Ha: The Role of Humor in Psychoteraphy*. Müncie: Accelerated Development Inc.
- Murdock, N. L.** (2012). Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla. (F. Akkoyun, Çev.) Ankara: Nobel Yayınları.
- Mücevher, H. M., & Erdem, R.** (2018). X Kuşağı Akademisyenler İle Y Kuşağı Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Algıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(22), 63-64.
- Nişanyan, S.** (2021, Haziran 7). <https://www.nisanyansozluk.com/>. 2021 tarihinde Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi: <https://www.nisanyansozluk.com/?k=mizah> adresinden alındı
- Oflaz, B.** (2021). *Hemşirelik Öğrencilerinin Mizah Tarzları ile Algıladığı Bakım Davranışları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Öncü, E. Ç., & Çelik, Ş. U.** (2021). Ergenlerin Duygusal Zekâları İle Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(10), 388-411. doi:DOI: 10.21733/ibad.869377
- Öngören, F.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hivci*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öngören, F.** (1996). Antik Mizah ve Dionysos. *Güldiken Mizah Kültür Dergisi*(10), 34- 38.
- Öz, F., & Hiçdurmaz, D.** (2010). Stresle Baş Etmede Önemli Bir Yol: Mizahın Kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(1), 83-88.
- Özdolap, M.** (2015). *Mizah Tarzları Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Özgen, G.** (2014). Üsküdar bölgesinde görev yapan öğretmenlerin mizah tarzları ve dini başaçıkma tarzları arasındaki ilişki. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE Din Psikolojisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Özkan, H. İ.** (2008). *Öğretmen Ve Öğrencideki Mizah Anlayışının Sınıf Atmosferine Etkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, S.** (2016). 15-18 Yaş Grubu Öğrencilerinin Mizah Tarzlarının ve Sosyal Karşılaştırma Düzeylerinin, Yaşam Doyumlarına ve Kaygı

Düzeylelerine Etkisi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Bilim Dalı.

- Özünü, Ü.** (1999). *Gülmecenin Dilleri*. Ankara: Doruk Yayınevi.
- Pakalın, M.** (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Par, A.** (1984). *Türkçe Osmanlıca ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Pilcher, J.** (2012). Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy. *Journal of Sociology*, 45(3), 481-495.
- Power, W., & Hicks, J.** (2020). Generations. *The Wall Street Journal*, 33(1), 1-6.
- Reeves, T., & Jung Oh, E.** (2008). *Handbook of Research on Educational Communications and Technology*. New York: Springer.
- Romero, E., & Cruthirds, K.** (2006). The Use of Humor in the Workplace. *The Academy of Management Perspectives*, 20(2), 58-69.
- Rosenheim, E.** (1974). Humour In Psychotherapy: An Interactive Experience. *American Journal of Psychotherapy*, 28(4), 584-591. doi:https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1974.28.4.584
- Ruch, W.** (1998). *Sense Of Humor: A New Look At An Old Concept*. New York : Mouton de Gruyter.
- Ruch, W., & Hoffman, J.** (2012). A Temperament Approach To Humor. P. Gremigni içinde, *Humor and Health Promotion* (s. 79-113). NY USA: Nova Science Publishers.
- Sağlam, M.** (2013). Bektaşî Fıkralarının Uyumsuzluk Kuramı Bağlamında İncelenmesi. *Milli Folklor*, 25(98), 100-108.
- Saltuk, S.** (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Sanders, B.** (2001). *Kahkahanın Zaferi/Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*. (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sarı, T., & Aslan, H.** (2005). Mizah Tarzları ve Başaçıkma Stratejileri Arasındaki. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları* (s. 105-106). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Sarıkaya, O., & Atsan, N.** (2021). Karar Verme Stili ve Risk Alma Eğilimi: X ve Y Kuşakları Açısından Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(30), 599-611.
- Saroglou, V.** (2002). Religiousness, Religious Fundamentalism, and Quest as Predictors of Humor Creation. *The International Journal For The Psychology of Religion*, 12(3), 177-188.
- Saroglou, V.** (2004). Being Religious Implies Being Different in Humour: Evidence From Self- And Peer-Ratings. *Mental Health, Religion & Culture*, 7(3), 255-267.
- Saroglou, V., & Anciaux, L.** (2004). Liking Sick Humor: Coping Styles And Religion As Predictors. *Humor: International Journal of Humor Research*, 17(3), 257-277. doi:https://doi.org/10.1515/humr.2004.012
- Savaş, S., & Karataş, S.** (2019). *Z Kuşağı Öğrencisini Tanımak Eğitim Araştırmaları*. Ankara: Eğitim Yöneticileri Ve Uzmanları Derneği Yayınları.
- Sayar, B.** (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları ile Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranışlarının İncelenmesi*. Sakarya: Sakarya

- Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .
- Solmaz, B.** (2017). Kuşaklar Ve Çalışma Değerleri: X Ve Y Kuşağı Akademik Personelinin Çalışma Değerlerine Bakışı . İstanbul : İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi.
- Soyaldın, S. Z.** (2007). Ortaöğretim Öğrencilerinin Öfke İfade Tarzları İle Mizah Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Strauss, W., & Howe, N.** (1991). *Generations: The History of America's Future*. New York: Morrow.
- Suna, H. T.** (2018). Ergenlerin duygu düzenlemeleri ve cinsiyetlerine göre mizah tarzlarının farklılığının İncelenmesi. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Sümer, M.** (2008). Okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ve bazı değişkenlere göre mizah tarzlarının karşılaştırılması. Konya: Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şalap, K.** (2016). *Çalışma Yaşamında Kuşaklar: Kuşakların İş ve Özel Yaşam Dengesi İlişkin Yaklaşımları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- TDK.** (2021, Haziran 7). <https://sozluk.gov.tr/>. Haziran 7, 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Teker, N.** (2015). Eğitim yöneticilerinin ait oldukları mizah tarzları ile iş doyumları arasındaki ilişki (İstanbul ili Başakşehir ilçesi örneği). İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Tezcan, M.** (1977). *Gençlik Sosyoloji ve Antropolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tezcan, M.** (2016). *Kuşaklar Çatışması*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tolbize, A.** (2008). *Generational Differences in the Workplace*. Minnesota 2008: Research and Training Center on Community Living at the University of Minnesota.
- Tuğut, N., & Kaya, D.** (2017). Hemşirelerin Terapötik Mizah Kullanma Durumları Ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(3), 131-136.
- Tümkaya, S.** (2006). Öğretim Elemanlarının Mizah Tarzları ve Mizahı Yordayıcı Değişkenler. *Eurasian Journal of Educational Research*(23), 200-208.
- Tümkaya, S.** (2011). Türk Üniversite Öğrencilerinde Öznel İyi Oluşu Yordayan Sosyodemografik Değişkenler ve Mizah Tarzları. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 158-170.
- Tümkaya, S., Hamarta, E., Deniz, E., Çelik, M., & Ayberk, B.** (2008). Duygusal Zeka Mizah Tarzı Ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 1-18.
- Uysal, A. İ.** (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları ile Aile Aidietleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* . İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Ünal, Ö., & Akgün, S.** (2019). Yakın İlişkilerde Mizah Tarzları, Evlilik Uyumu ve Evlilik Doyumu İlişkisi. *Nesne*, 7(15), 184-200. doi:DOI: 10.7816/nesne-07-15-03
- Veatch, T. C.** (1998). A Theory of Humor. . *International Journal of Humor Research*, 11(2), 161-215. doi:https://doi.org/10.1515/humr.1998.11.2.161
- Vernon, P. A., Martin, R. A., & Schermer, J. A.** (2008). A Behavioral Genetic Investigation Of Humor Styles And Their Correlations With The Big-5 Personality Dimensions. *Personality and Individual Differences*, 44(5), 1116- 1125. doi:DOI:10.1016/j.paid.2007.11.003
- Vrtička, P., & Black, J. M.** (2013). The Neural Basis of Humour Processing. *Nature Reviews Neuroscience*, 860-868. doi:DOI:10.1038/nrn3566
- Weaver, S. T., & Wilson, N. C.** (1997). Addiction Counselors Can Benefit From Appropriate Humor In The Work Setting. *Journal Of Employment Counseling*, 34(3), 108-114.
- Willibald, R., & Köhler, G.** (1998). The Sense of Humor: Explorations of a Personality Characteristic . Berlin: De Gruyter.
- Wong, M., Gardiner, E., Lang, W., & Coulon, L.** (2008). Generational Differences in Personality and Motivation: Do They Exist and What Are the Implications for the Workplace? *Journal of Managerial Psychology*, 23(8), 878-890.
- Wu, C. L., Liu, Y. R., Kuo, C. C., Chen, H. C., & Chang, Y. L.** (2016). Effectiveness of humor training among adolescents with autism. *Psychiatry Research*(246), 25-31. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2016.09.016
- Yardımcı , İ.** (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-41.
- Yelkikalan, N., Akatay, A., & Altın, E.** (2010). Yeni Girişimcilik Modeli Ve Yeni Nesil Girişimci Profili: İnternet Girişimciliği ve Y, M, Z Kuşağı Girişimci. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 489-506.
- Yerlikaya, E.** (2003). *Mizah Tarzı Ölçeği'nin Uyarlama Çalışması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yerlikaya, E.** (2009). Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları İle Algılanan Stres, Kaygı Ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 28.
- Yerlikaya, N.** (2007). Lise Öğrencilerinin Mizah Tarzları İle Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, S.** (2019). *Bir Üniversite Örneğinde Aleksitimi Düzeylerinin Mizah Tarzları Ve Kaygı Düzeyleri İle İlişkinin İncelenmesi* . İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, K.** (2011). Okul Yöneticilerinin Mizah Tarzlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 27-44.
- Yip, J. A., & Martin, R. A.** (2006). Sense of Humor, Emotional İntelligence, and Social Competence. *Journal of Research in Personality*(40), 1202–1208.

- Yüksekbilgili, Z.** (2013). Türk Tipi Y Kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 353.
- Yüksekbilgili, Z.** (2015). Türkiye’de Y Kuşağının Yaş Aralığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (ESOSDER)*, 14(53), 259-267.
- Yüksel, C.** (2019). *Spor Yapan Ve Yapmayan Üsküdar Üniversitesi Öğrencilerinde Mizah Tarzlarının İncelenmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Zhao, J., Kong, F., & Wang, Y.** (2014). Exploring The Mediation Effect Of Social Support And Self-Esteem On The Relationship Between Humor Style And Life Satisfaction In Chinese College Students. *Personality and Individual Differences*(64), 126-130.
- Zorlu, H., & Gündüz, Ö.** (2019). Terapötik Mizah . *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 190-199.

EKLER

EK 1: Sosyo- Demografik Bilgi Formu

EK 2: Mizah Tarzları Ölçeği

EK- 1 Sosyo - Demografik Bilgi Formu

Değerli Katılımcı, bu form İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı Psikoloji Programında “X, Y, Z Kuşağı ve Mizah Tarzları İlişkisi” başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma gönüllü katılımcılarla yürütülmektedir. Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için araştırmacı ile iletişim kurabilirsiniz. Bu çalışmada yer alan Mizah Tarzları Ölçeği ve Sosyo- Demografik Formu doldurmanız araştırmaya katılım için onam verdiğiniz anlamına gelecektir. Araştırmada size sorulan sorulara içtenlikle doğru cevap vermeniz araştırmanın sonucu için önemlidir soruları dikkatlice okuyunuz. Sizin durumunuza uygun olan cevap seçeneğini işaretleyerek ya da boşlukları doldurarak belirtiniz. Katkınız için teşekkürler.

SOSYO-DEMOGRAFİK FORM

1. Doğum Tarihiniz:

2. Cinsiyetiniz: Erkek Kadın

3. (Sizin Dışınızda) Kardeş Sayınız: 1 2 3 4 5 ve daha fazla Yok

4. Kardeşleriniz Arasında Kaçınıcı Çocuksunuz: İlk Ortanca Son Tek

5. Medeni Durumunuz: Evli Bekar

6. Çocuğunuz Var Mı? Var Yok

7. Gelir Durumunuz: 2500TL altı 2500TL üstü – 4000 TL 4000TL üstü – 6500TL
 6500 L üstü

8. Öğrenim Durumunuz: İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul Lisans
 Lisansüstü Doktora

9. Anne Öğrenim Durumu: Okuma Yazma Yok Okuryazar İlkokul
 Ortaokul Lise Yüksekokul Lisans Lisansüstü

10. Baba Öğrenim Durumu: Okuma Yazma
Yok Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul Lisans Lisansüstü

11. Mesleğiniz:

12. Sosyal Medya Kullanım Sıklığınız: Sosyal Medya Hesabım Yok

Sosyal Medya Hesabım Var Ama Nadiren Kullanırım Haftada Birkaç Kez

Günde Birkaç Kez Neredeyse Saat Başına Çok Sık

13. Doğup Büyüdüğünüz Yerleşim Yeri: Büyükşehir
 Şehir İlçe Kasaba Köy

14. Dini /Dünya Görüşünüz: Dindar Muhafazakâr Laik Dinsiz

15. Siyasetle ve Gündemle İlgili Misiniz? Evet Hayır Bazen

EK – 2 Mizah Tarzları Ölçeği

Mizah Yaşantıları Ölçeği

İnsanlar mizahı çok farklı biçimlerde yaşar ve dışa vururlar. Aşağıda mizahın yaşanabileceği farklı biçimleri ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her bir cümleyi dikkatle okuyarak o ifadeye ne ölçüde katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirtin. Lütfen mümkün olduğunca dürüst ve tarafsız olarak yanıtlamaya çalışın. Yanıtlarınız için aşağıdaki değerlendirme ölçeğini temel alın:

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamıyla katılıyorum
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.							
2. Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.							
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.							
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.							
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekir- doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.							
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.							
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.							
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.							
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.							
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.							
11. Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşımdakilerin bunu nasıl kaldıracağını pek önemsemem.							

12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım.
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.
15. İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam.
16. Çoğunlukla kendi kendimi kötüleyen ya da alaya alan espriler yapmam.
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.
18. Tek başınıysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm.
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım.
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim.
23. Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem.
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum.
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim.
28. Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim.
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.

31. Bir Şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam.
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır.

